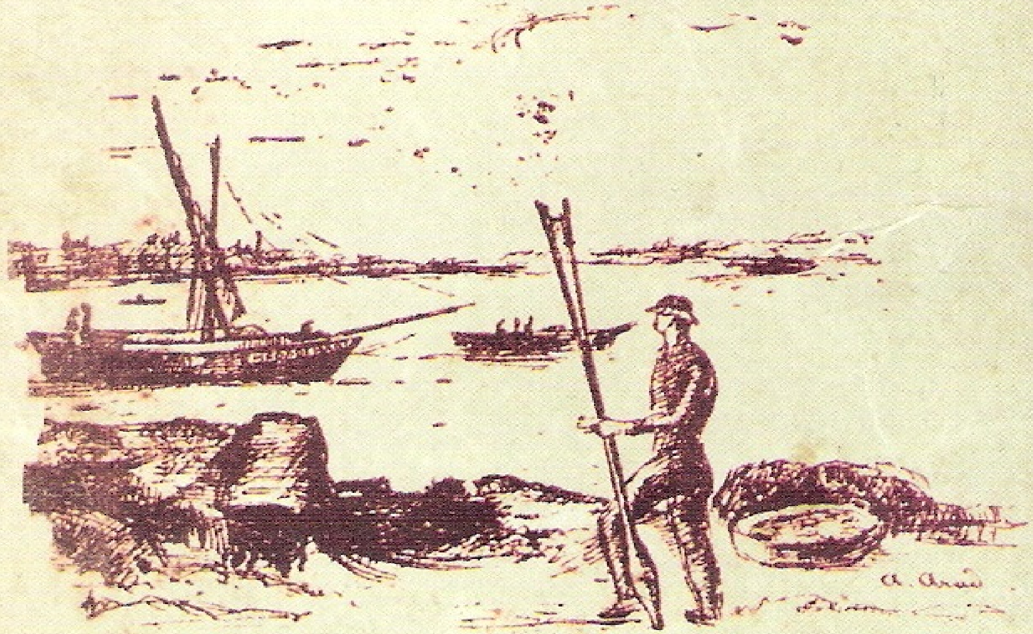
SAİT FAİK ABASIYANIK

Medarı Maişet Motoru

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 2944

Sait Faik Abasıyanık 18 Kasım 1906'da Adapazarı'nda dünyaya geldi. İlköğrenimini Rehber-i Terakki Okulu'nda tamamladıktan sonra, 1925'te İstanbul Erkek Lisesi'ne yazıldı. Aldığı disiplin cezası nedeniyle ortaöğrenimini Bursa Erkek Lisesi'nde tamamlamak zorunda kaldı (1928). Bir süre İstanbul Darülfünunu'nda (Üniversitesi) Türkoloji okudu (1928). Babası Mehmet Faik Bey'in isteğiyle iktisat öğrenimi için İsviçre'ye gitti. Lozan'dan kısa süre içinde ayrılarak Fransa'nın Grenoble şehrine geçti ve 1931-1935 yıllan arasında Fransa'da kaldı. İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yapa. Babasının ısrarıyla açtıkları toptancı tahıl dükkânını işletmeye başladı, fakat başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardından sadece yazı yazarak geçinmeye karar verdi.

Babasını 1939'da kaybetti ve annesi Makbule Hanım'la birlikte Burgazada'daki evlerinde yaşamaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar *Haber* gazetesinde adliye muhabirliği yapa (1942). “Modem edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı” Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi (1953). 11 Mayıs 1954 tarihinde uzun süredir mücadele ettiği siroz hastalığına yenik düşerek hayaanı kaybetti. Annesinin ölümünün ardından (1963) Burgazada'daki evleri “Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964). Vasiyeti gereğince kitap teliflerinden elde edilen gelirler Darüşşafaka Cemiyeti'ne kaldı. 1955 yılında yazarın annesi tarafından başlatılan “Sait Faik Hikâye Armağanı” sürmektedir

Eserleri

Öykü: *Semaver* (1936, Remzi Kitabevi), *Sarnıç* (1939, Çığır Kitabevi), *Şahmerdan* (1940, Çığır Kitabevi), *Lüzumsuz Adam* (1948, Varlık Yayınları), *Mahalle Kahves*i (1950, Varlık Yayınlan), *Havada Bulut* (1951, Varlık Yayınlan), *Kumpanya* (1951, Varlık Yayınlan), *Havuz Başı* (1952, Varlık Yayınlan), *Son Kuşlar* (1952, Varlık Yayınlan), *Alemdağ'da Var Bir Yılan* (1954, Varlık Yayınlan), *Az Şekerli* (1954 -ölümünden sonra-, Varlık Yayınlan).

Roman: *Medar-ı Maişet Motoru* (1944, Yokuş Kitabevi; 2. baskısı Birtakım İnsanlar adıyla, 1952, Varlık Yayınlan), *Kayıp Aranryor* (1953,

Varlık Yayınları).

Şiir: *Şimdi Sevişme Vakti* (1953, Yenilik Yayınları).

Röportaj-Öykü: *Tüneldeki Çocuk* (1955, Varlık Yayınları), *Mahkeme Kapısı* (1956, Varlık Yayınları).

Diğer Yapıtları: *Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat* (1977, Bilgi Yayınevi), *Açık Hava Oteli* (1980, Bilgi Yayınevi), *Müthiş Bir Tren* (1981, Bilgi Yayınevi), *Sevgiliye Mektup* (1987, Bilgi Yayınevi).

Çeviri: *Georges Simenon'dan Yaşamak Hırsı* (1954 -ölümünden sonra-, İstanbul Yayınları)

Darüşşafaka: Eğitimde Fırsat Eşitliği...

Edebiyatımızın büyük öykücüsü Sait Faik Abasıyanık'ın eserlerinin yasal temsilcisi Darüşşafaka Cemiyeti, 1863 yılından bu yana yardımsever vatandaşlarımızın bağışlarıyla, babası veya annesi hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocuklarımıza uluslararası standartlarda eğitim fırsatı sunuyor. Dokuz yaşında ailelerinden emanet alınan çocuklarımızın düşünen, araştıran, sorgulayan, özgüvenli, topluma karşı sorumlu, aydın bireyler olarak hayata atılmalarını sağlıyor. Bugün ülkemizin dört bir yanından sınavla seçilen 1.000'e yakın öğrenci, İstanbul Maslak'taki Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda, dördüncü sınıftan liseyi bitirinceye kadar tam burslu ve yatılı okuyor, Öğrencilerin eğitim hayatları boyunca giyim, barınma, yemek, kırtasiye, sağlık gibi tüm ihtiyaçları Cemiyet tarafından karşılanıyor.

1863 yılında Yusuf Ziya Paşa, Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Sakızlı Ahmet Esat Paşa ve Ali Naki Efendi tarafından kurulan Darüşşafaka Cemiyeti'nin başlangıçtaki amacı, Kapalıçarşı'daki esnaf gençlerin eğitimine kaynak sağlamaktı. Beyazıt'taki eski Valide Mektebi'nin onarımını üstlenen Cemiyet, pek çok aydının burada gönüllü öğretmenlik yapmasım sağladı. 1868'e gelindiğindeyse Cemiyet, İstanbul Fatih'te okul inşasına başladı; 29 Haziran 1873'te “Darüşşafakat'ül İslamiye” adıyla kapılarım parasız, yatılı ve özel statülü olarak açtı ve o günlerden bugüne “eğitimde fırsat eşitliği” misyonuyla varlığını daha da güçlendirerek sürdürüyor.

Darüşşafaka ve Sait Faik: Darüşşafaka'nın misyonuna gönül verenlerden biri de Sait Faik'tir. Vefatından bir yıl önce, Fatih'te bulunan Darüşşafaka Lisesi'nin düzenlediği bir edebiyat matinesine katılan ve ardından okulu dolaşan usta yazar, gördüklerinden o kadar etkilenir ki, annesi Makbule Abasıyanık'a kitaplarının telif hakkını ve mal varlıklarını Darüşşafaka'ya bağışlamayı önerir. Annesi de bu arzuya uyarak yazarın vefatından sonra, 8 Kasım 1954 tarihinde düzenlediği vasiyetnameyle kitaplarının telif haklarını ve bazı gayrimenkulleri Cemiyet'e bırakır.

1964'te kendisine intikal eden bu vasiyetnameye titizlikle sahip çıkan Darüşşafaka, yazarın pek çok öyküsünü kaleme aldığı evini “müze” olarak korumaya aldı ve ölüm yıldönümü olan 11 Mayıs'ta o yıl içinde yazılmış en iyi öyküye “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı vermeye başladı. 1955 yılından bu yana verilen armağan, edebiyatımızın “en uzun soluklu öykü yarışması” unvanını elinde bulunduruyor. Armağan, 2012 yılından itibaren Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları iş birliğiyle veriliyor.

Ayrıntılı bilgi için: www.darussafaka.org

TÜRK EDEBİYATI

SAİT FAİK ABASIYANIK
MEDARI MAİŞET MOTORU

Sertifika No: 11213

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
ADİL İZCİ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM AHMET İHSAN BASIMEVİ, 1944
II.-IV. BASIM: VARLIK YAYINLARI (BİRTAKIM İNSANLAR adıyla), 1952-1965
V.-XXIII. BASIM: BİLGİ YAYINEVİ, 1970-2001
XXIV.-XXXIX. BASIM: YKY (BİRTAKIM İNSANLAR adıyla), 2002-2011

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
1. BASIM: 5.OOO ADET, OCAK 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-055-5

BASKI

AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6
KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
TEL: (0212) 445 32 38 FAX: (0212) 445 05 63
SERTİFİKA NO: 22749

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433
İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Roman

medarı maişet motoru

SAİT FAİK ABASIYANIK

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Birinci Kısım

Yeni Mecmua'da 1940-41 yılları arasında tefrika edilen *Medarı Maişet Motoru*, Sait Faik'in annesinden aldığı yardımla, Ahmet İhsan Basımevi'nde 2000 adet olarak basılır (1944). Henüz dağıtılmaya başlanmışken bakanlar kurulu kararıyla toplatılan roman, kimi paragrafları çıkartılarak *Birtakım İnsanlar* adıyla 1952 yılında okuyucusuna kavuşur.

Bu edisyon söz konusu iki baskının karşılaştırılmasıyla hazırlandı. Dönemin koşullarında “tehlikeli” bulunarak çıkarılan kısımlar, okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla koyu harflerle verildi.

Farklı dillerden aktarılan sözcüklerle ilgili bir sözlük çalışması yapılmış ve dipnotlama yöntemiyle sunulmuştur. Rumca sözcüklerin Türkçe karşılıkları için Ari Çokona'ya başvuruldu.

Editörün notu

Medarı Maişet[1] Motoru

Kir[2] Dimitro'nun berber dükkânının bir kapısı deniz kenarına, ötekisi, sütçü ile ekmekçinin dükkânları önündeki dar yola açılırdı.

Deniz kenarındaki kayıklara yahut da deniz kenarındaki kayıklardan, yarısını lokanta haline sokmuş Bulgar sütçü Pandeli'nin kuru fasulye ile pilav kaynayan tencerelerine kavuşmaya en kestirme yol, Dimitro'nun berber dükkânından geçtiği için dükkânın her iki kapısı da gelen geçene açıktır. Kalabalık günlerde insanlar, dükkânın içinden, birbiri arkasından adeta sokaktan geçermiş gibi lakayt geçerler.

Dimitro, isterse dükkânından kimseyi geçirtmeyecek kadar can sıkan söz söylemesini bilir bir adamdır. Daha olmazsa deniz kenarındaki kapıyı açık bırakıp sütçünün dükkânı sokağına açılanı kapayıverir.

Fakat bu dükkânın içinden gelip geçenler haftada bir defa olsun -bu gelip geçme diyeti olarak- kendisine tıraş olurlar. Bu gelip geçenlerden uzamış sakalını Dimitro'nun usturasına vermemiş adam yoktur.

Şayet bu bir hafta yahut bir ay -adamına göre- biraz fazlaca uzarsa Dimitro bunu derhal fark eder. Beyaz saçları, beyaz bıyıkları, mavi gözleriyle altmışlık bir adam olan Dimitro, insanı ciğerinden vurmasını da bilen bir adamdır. Mesela Evgeniya ile dalga geçen delikanlıya:

— Dimitro pasajından geçilir ama Evgeniya'dan geçilmez anam! der.

Kendisine laf atılan delikanlıysa, Evgeniya ile olan münasebetini bir müddet için saklamaya mecburdur.

Dimitro, en kirli imaları ekmek parası için yapmaya, en gizli dedikoduları -nadir akşamları mavi gözlerinin o, yine mavi cam cilasını vurmaya yardım eden duzikolar[3] için- öğrenmeye mecburdur. Kış günleri, köyde cinlerin top oynadığı, kedilerin rıhtıma dizildiği, ihtiyar Rum kadınlarının, hastalarla açların kedilerle beraber balıktan dönen kayıkları beklediği, poyrazın ejderha kafasını duvardan duvara, ağaçtan ağaca vurduğu mor renkli günlerde Dimitro'nun dükkânının iki kapısı da kapalı, pencereler buğulu, gazete kâğıtlı, içerisi su karıştırılmış bir bardak rakı kadar beyaz, bulanıktır.

Bu bulanıklığın içinde su ibriğinin külü, kolonya şişelerinin tozu, sigara dumanı, Dimitro'nun üç beş günlük uzamış sakalı, gayet itinayla taranmış beyaz saçları vardır. Pencereden bakınca Dimitro hayal meyal camlardan gözükür. Gözlüklerini takmış, mahalli Rum gazetelerini, herhalde güzel bir inşat[4] ile okuduğu sanılır; biraz kulak verilirse onları gürül gürül okuduğu da anlaşılır.

Kapı vurulunca içerde, beyaz bir mayi[5] içinde hareket eder gibi ağır hareketler sezilir. Bir anahtar kapıda gıcırdar. Müşteri içeriye süzülür. Kapıyı poyraz bir tekmede kapar. Dimitro'nun kapıyı açmasıyla müşterinin içeriye girmesi, poyrazın bir tekmede kapıyı kapaması o kadar anidir ki içeriye giren insanın, “Şimdi neredeydim, şimdi neredeyim?” der gibi bir his duymamasına imkân yoktur.

Sonra poyrazın her aralık başında insanı gerilettiği veya ittiği, yağmurun insan yüzüne veya ensesine kör edercesine, delercesine yapıştığı günlerde Dimitro'nun dükkânının içi ılık, sessiz, kokuludur. Sabunla kolonya kokar. Kış günleri Dimitro'nun dükkânında bir iki dakikalık bir saadet duymamaya imkân yoktur.

Günlerden cumaydı. Dimitro gazetelerini okumakla meşguldü. Bir müşteri ona Atina'da çıkan gazetelerden de bırakmıştı. Kapı vuruldu, Dimitro gözlüklerini alnına itip buğulu camı sildi. Kısa boylu bir adama dikkatle baktı.

Kapıyı açmamak, tekrar Venizelos'un beyanatına dönmek istedi. Sonra kapıyı vuranın yeni dost oldukları bir Türk olduğunu düşündü. Venizelos'un “İki Kardeş Millet” ismindeki makalesinden gelen bir sempatiyle gidip kapıyı açtı.

— Sen misin, Kondos[6]? dedi.

Poyraz, Kondos'un arkasından kapıyı tekmeledi (Kondos, Rumca kısa boylu adam manasına gelir). Tıraş olmaya gelen adamın yüzünde bir mahalle çocuğu hali vardı. İnsana neredeyse: “Gidelim ulan! Şehzadebaşı'na gidelim. Tüyeriz bir sinemaya be! Dinine yanayım! Hadi ulan, ne duruyorsunuz be salozlar?” deyiverecek... Bütün Ada halkını arkasına takıp, denizin üstünden yürümeyi teklif ederek, Şehzadebaşı'ndaki sinemalara bedava sokmaya çalışacak gibiydi.

Adam, Dimitro'ya:

— Bizim köseleyi bir kazıyıver! dedi.

Fakat Dimitro adamın hali tavrından, bu ancak bir haftalık sakalından kendisine bir haber vermeye yahut da bir şey danışmaya geldiğini derhal çaktı.

Kondos bir haftalık sakalını tıraş ettirecek kadar zengin mi olmuştu? Yoksa yine takacak mıydı? Her zaman yaptığı gibi bütün ceplerini alabora edecek, adamakıllı bir küfürden sonra:

— Bu ceplerde para mı kalır be usta Dimitro? Bak hepsi delik, diyecek.

Usta Dimitro, Kondos'un parası olduğu zaman kendisine gelmeyeceğini bilirdi. Fakat Kondos'u kızdırmaya da gelmezdi. Belalının biriydi... Suyu ısıtmadı bile. Sabunu köpürtmedi. İki dakika sonra Kondos tertemizdi. Tıraş olunca yüzü o mahalle çocuğu suratını kaybetmişti. Bazı çizgileri sert, derin, hatta manidardı. İnsan o mahalle çocuğu intibaını Kondos'un gözlerinden aldığını derhal anlıyordu. Saçlarını ıslatırken:

— Usta Dimitro, diye başladı, benim kızı senin yanına vermeye niyetim var... Ha, ne dersin?

— Berber mi yapacaksın kızı, Ali Rıza?

— Öyle istiyorum, Allah izin verirse...

Dimitro, “Türkler ne oldular? Olur şey değil, vay anasını! Türkler... Bu Kondos gibileri bile... Olur iş değil” dedi içinden.

— Nasıl olur? dedi. Sizin Müslümanlıkta günahtır vre Kondos.

Ali Rıza hiddetlenmişti.

— Ulan berber! Bana dinimi sen mi öğreteceksin?

Ada'da âdettir: Fakir her erkek çocuk bir bakkal, sütçü, ekmekçi, pastacı, kasap veya berber yanına çırak alınır. Kimse dışarıdan çırak getirmez. Ta ki, Ada çocuklarının hepsi iş bulsun...

Yalnız hırsızlarla fazla açıkgözler müstesna... O geçen sene Karamanlı'nın zeytinyağlarını aşıran çocuk değil mi?

Şu daha evvelki sene kilise mumlarını İstanbul'a kaçıran oğlan değil mi? Onlar müstesna, hepsi bir yere kapılanır. Üstleri yağlı, ayakları çıplak, belleri çökük, yazın koca yokuşları damacanalarla, sırtlarına yüklendikleri, fanilalardan sulan akan buzlarla, zeytinyağı tenekeleriyle, sepetlerle her şeyi bu çocuklar taşır. Dükkânların önünü onlar süpürür. İki lira haftalıklarım aylarca biriktirdikten sonra yaz bitene yalan hepsinin sırtında bir mavi gömlek, ayaklarında bit beyin verdiği büyük ayakkabı vardır. Şimdi beyaz, kar gibi pantolonlarıyla onlar da çorbacı çocuklarına karışabilirler. İşte o zaman da Karamanlı'nın dükkânından gaz tenekesi,

sebzecinin şeftalileri, kavunları, ekmekçinin ekmekleri, pastacının kurabiyeleri eksilir. İşte bunun için haftalıklarını hemen yiyen çıraklar en makbul çıraklardır. “Para insanı ahlaksız ediyor. Karnı doyunca insanın kötü huyları da meydana çıkıyor” der bakkal Karamanlı. Bunu tecrübeyle öğrenmiştir. Bunda bir hakikat vardır ama bu hakikati herkes kendine göre tefsir eder.

Karamanlı'nın yüz paralık buzu, yirmi beşe, hastalara sattığı çok olmuştu. Ama buna hırsızlık denmez, açıkgözlülük denirdi.

Kiliseden mumları aşıran çocuğa gelince: O da dünyada güzel şeylerin bulunduğunu altı ay sonra başına geçirebildiği mektepli kasketi, iki bacağına taktığı keten pantolonu giydikten sonra hissetmiştir. Manastırın mumlarıysa demet demet köşede yığılıdır. Nafile yere yanar dururlar. İstanbul'a vapurla, parayla inilir. Bir yerde ışıklar söner, bir perdede çocuklar oynar, adamlar boğazlaşır. Bacakları gümüş kızlar öpüşür... İstanbul'da daha neler neler vardır... Manastırın mumlarıysa yok yere kilisede korkunç, sarı, manasız uzanmış ölüler için yanar.

Doğrusu hiçbir çocuk böyle düşünmez. Biz büyükler böyle düşünürüz. Çocuk nasıl, niçin çalar? Yirmi tane faraziye ortaya koyar, yine de niçin çaldığını bilmeyiz.

Berber Dimitro, çalan çocuklara karşı çok müsamahakârdır. Fakat kendisi hiçbir zaman çırak yetiştirememiştir de belki ondan...

Dimitro, Kondos'un kızını reddetmek istedi. Sonra yine Venizelos'un makalesi hatırına geldi. Yine reddetmek istedi. Fakat köy âdetinde hırsızlığı olmayan çocuğu reddetmek hemen hemen hakaret, hiç olmazsa bir nevi fazla hodperestlik[7] gibi telakki edileceğini düşündü. Kondos'un bıyıklarını düzeltmek üzere şıkırdattığı makas daha fazla şıkırdamaya başladı.

Yalnız olgun berberlerde düşünmekle makas şıkırdaması arasında bir muvazene[8] vardır. Kötü berber düşünürken ya makas elinde donakalır yahut da makas ahenksiz şıkırdar. Çok iyi berberse hem kafasına, hem eline hâkim olandır. Düşüncenin süratiyle, haletiruhiyeyle makasın ahengi bozulmamalıdır. **Diyebiliriz ki, aynı ahenkten anlayan bir başka berber bu makas şıkırtısıyla Mors alfabesiyle çıkarılan manalar çıkarabilir.**

Ali Rıza berber olmadığı, berberlerin Mors alfabesini bilmediği halde Dimitro'nun kafasından geçenleri sezmişti. Bu berber Dimitro'nun sanatında ustalığına mı, yoksa hâlâ koyduğu yerde otladığına mı delalet ettiğini Kondos, bu dakikada inceleyecek vaziyette değildir!

Ali Rıza'ya göre bu esmer kızın üç sene sonra açacağı dükkâna bütün Ada halkı dolacaktır. İstanbul'dan iki çırak getirtecekler. Lüks lambasının altındaki masanın üstünde gâvurca mecmualar, Türkçe gazeteler bulunacaktır. Canım perdelerin kenarında sakallı insanlar bekleşecek, paravanayla ayrılmış kadınlar tarafında büyük esrarengiz aletler tavanlardan sarkacaktır. Bir bakır mangalda saç kıvırma aletleri ısınacak...

Ali Rıza akşamları kasa mevcudundan bir lirasını öz keyiflerine harcayabilecek: Bir galon şarap, yeni matbaa kokan gazeteler satın alacak. Bir nargile, sırmalı bir uzun marpuç, sonra belki ilk defa bir Türk berber kızının babası olacak. **Kendisini şimdiden geniş, hür fikirli adam gibi görüyordu.**

Dimitro:

— Peki Kondos, dedi, gelsin.

— Zanaatı çabuk öğrenir mi acaba?

— Senesine kalmaz. Kızların bu işe eli daha yatkındır.

— Öyle mi?

— Veve a...[9]

— Ne zaman göndereyim, Dimitrakimu[10]?..

— Ne zaman istersen, vre Kondossi.

Kondos para vermeyi unutarak kapıdan dışarıya fırladı. Dimitro, “kızın haftalığından keserim”, diye düşündü.

Ali Rıza berber dükkânından çıkar çıkmaz havanın karardığını, poyrazın büsbütün hırçınlaştığını fark etti. Bu akşam balığa çıkamayacağını düşünerek üzüldü. Bir akşam gazetesi araştırmaya koyuldu. Hemen hemen her yer kapanmıştı. İskelenin taşlarına koca dalgalar vuruyordu. Rıhtım boyunca rüzgârın önüne doğru ilerledi. Hep aynı hulyaları kurdu: Yeni fikirli babanın kızına açtığı berber dükkânının hayali...

Bir insan geçebilecek kadar dar bir aralıktan bir kilisenin meydanlığına çıktı. Kilisenin önündeki bir elektrik lambasına doğru yürüdü. Bu lambanın altında kilise kapısına yahut zangoça ait gayet rahat, **çok rustik** iki kanepe vardı ki, bu kanepeleri bazen aydınlıkta sevişmeyi daha gösterişli bulan iki nişanlı, bazen de iki ihtiyar, dindar Rum karısı her zaman işgal eder. Bu kanepelerin boş zamanı ancak böyle herkesin akşam yemeğine oturduğu

poyrazlı günlerdir. Kanepeye çöktü. Bir sigara yaktı. Kızı modistra[11] olmak istiyordu. “Seni berber yapacağım Melek”, nasıl diyebilirdi?

Sigara bitinceye kadar eve girince nasıl hareket etmek lazım geldiğini düşündü. Olacak gibi değildi. Tekrar çarşıya indi. Tahta kepenklerinden ışık sızan bir dükkânın kapısını vurdu.

— Yanko be! dedi. Bana bir bardak şarap versene.

Yanko denilen adam iki parmağıyla bir para işareti verdi.

— Var! diye haykırdı Ali Rıza, var.

Öteki oturduğu yerden hâlâ kalkmıyor, gülümsüyordu.

Bütün ceplerini aradı. Ancak bir ikinci aramadan sonra bir şeyler buldu. Şarapçıya verdi.

Adam bir bira bardağına insana ılık hissi veren çay renginde şarap doldurdu. Ali Rıza bir hamlede yuvarladı. Dükkânın içinde gözleriyle bir şeyler aradı.

Şarapçı, bu aranılan şeylerin ne olduğunu anladığını anlatmak için gibi, bir dilim ekmeğin üzerinde ona bir balık kuyruğu uzattı. Dükkâncıya verdiği para bir ikinci şaraba yetiyormuş olacak ki, Yanko bu sefer eliyle para sayma işareti yapmadan bardağı doldurdu.

Ali Rıza ayakta onu da bir hamlede yuttu. Balık kuyruğunu ısırdı. Kılçıklarıyla yedi. Sonra yalvaran bir yüz, o mahalle çocuğu gözü haliyle:

— Yanko, dedi, doldur! Vallahi yarın veririm.

Şarapçı kadehi doldurdu. Bu sefer bir balık kafası uzattı. Bu bardağı Kondos hakiki, tam bir ayyaş haliyle ağır ağır, sindire sindire adeta emer gibi bitirdi.

Burasını poyraz tutmuyordu. Yakın bir binanın çıkıntısı mâni oluyordu. Yalnız Ali Rıza'nın ayaklarına kadar denizin serpintileri geliyor; paçalarından içeriye serseri rüzgârlar giriyordu. Vücudu, paçalarından giren rüzgârın girebildiği yere kadar buz gibi, yukarısı kış günü bir umum müdür odası kadar kaloriferliydi.

Son yudumu içerken kadehi uzun müddet kafasından yukarıda tuttu. Bu esnada kendisinde bir cambaz hali vardı. İçeride küçücük tezgâhların önünde iki müşteri onu süzüyorlardı. Ali Rıza o kadar komik bir vaziyet almıştı ki, bir tanesi dayanamadı:

— Doldur be Yanko, Kondos'a benden bir bardak! dedi.

Yanko tereddüt etti. Ali Rıza içince cıvıtırdı. Küfür ederdi. Cam kırardı. Yapmadığı kepazelik kalmazdı. En sonundaysa muhakkak dayak yerdi. Bu

rüzgârda Ali Rıza'yı dövmek de meseleydi. Ya kazara denize uçarsa! Olur mu olurdu.

— Ne duruyorsun be, efendi emrediyor! Doldursana, zangoç tohumu!

Bu küfür Yanko üzerinde istenilen tesiri yapmıştı; bardağı doldurmadı. Ali Rıza fazla içmek istemiyordu, O da biliyordu ki, içince cıvıtacaktır, kızacaktır, lafını beceremeyecektir. Halbuki ona üç bardak şarap bir ittihatçı **natıkası**[12] verirdi.

— Deminki kadehe say beyin ısmarladığını, dedi, sana borcum yok.

Gitmek ister gibi bir hareket yaptı. Döndü:

— Sana borçlanacağıma köpeğe borçlansam daha iyi, köpeoğlu köpek! dedi.

Arkasından Rumca bir küfür, bir şişe gibi atıldı. Tahta kepenkler kapandı. Şimdi Ali Rıza kızına vereceği nutku hazırlayarak tekrar klisenin meydanlığına doğru yürüyordu. Evden içeri adımı atar atmaz başlayacaktı:

— Kızım Melek! Sen maşallah adamakıllı kendini bilir bir kızsın. Beni iyi dinle: Ben bugün varım, yarın yokum. Bütün düşüncem sen, bir de Hikmet. Nerede o, daha gelmedi mi? Rıza Kaptan'la mı gitti? İyi öyleyse... Akşama paralı gelir. Tabii pay almıştır canım! Son vapurla buradadır.

Gelelim biz kendi işimize, dediğim gibi bu yalan dünyada ne ekersen onu biçersin. Sen adam olursan, ben mesut olurum. Bizim de başımızı sokacak bir yerimiz olur. Biz fıkara insanlarız Melek, biz kızımızla kısrağımızla çalışmalıyız ki ötekiler gibi olalım. Olmazsak işimiz **bozuktur.** Bunun burasında ihtiyarlık var, hastalık var... Elhamdülillah şimdi demir gibiyim. Her iş yaparım, aç kalmayız, kalmayız ama şurada -elinin geniş bir hareketiyle birtakım garip, eski, manasız eşyalar yığılmış, duvarları küherçileli[13], ıslak bodrumu gösterdi- şu it barınmaz yerde daha ne güne kadar oturacağız? Daha doğrusu daha ne zamana kadar tahammül edip de kendimizi iskeleden aşağı kapıp koyuvermeyeceğiz, malum değil! Öyle değil mi Melek?

Birdenbire tepeden inme asıl maksadına girmek lüzumunu hissetti:

— Seni berber yapacağım. Dimitro'yla konuştum, ne zaman istersen gidip çalışırsın. Bir seneye kalmaz sanatı kaparsın, fena sanat mı? Sen sanatı kaptın mı mesele yok... Ötesini bana bırak. Ben sermayeyi düzerim... ilâh...

Melek itiraz etmedi. İçini bir dükkân sahibinin hürriyeti, kış akşamı sıcak bir dükkân havası doldurdu. Kendi dükkânı: Siyah sakallı müşteriler,

gözleri parlayan kırmızı, altın enseli delikanlılar, lüksün çıtırtısı, camların dışarısındaki poyraz, köpüklü deniz, dükkânın camlarına yapışmış buğular.

Bodrum katının duvarında sonradan babasının eliyle yapılmış bir merdiven asılı duruyordu. Onu Melek yerinden indirerek ilk giren için gayet esrarengiz, nereden, nasıl olduğu belirsiz, insan girecek kadar bir deliğin ağzına dayadı. Bir erkek çocuk bacaklarıyla merdivene tırmandı. Burası Melek'in odasıydı.

Küçük kız dizlerinin üstünde sürünerek yürüdüğü halde kafasını eğmeye mecbur kalıyordu. Minyatür bir camdan yumuşak bir aydınlık giriyor, odanın içinde hayal meyal bir kafes fark ediliyordu.

Bir kenarda serili olduğu belli olmayan bir yatağın üzerine küçük kız yüzükoyun kapandı. Bir çok üzüldüğü zaman, bir de iyi veya kötü şeyler düşünmeye karar verdiği zaman en küçük bir aydınlığa tahammül edemezdi. Kapkara bir yalnızlık içinde kendi vücudundan bile habersiz düşünmeyi pek severdi. Melek on dört yaşındaydı. Yüzü herhangi bir denizin ortasındaki adada yerli yahut melez bir ırk güzelliği taşıyordu. Fakat asıl güzel yeri vücuduydu. Hemen hemen bütün azasında o büyüyecek, kuvvetlenecek insanlara mahsus yaşa göre bir kocamanlık vardı. Ayakları büyüktü. Elinin parmakları uzun, hem kalıncaydı. Omuzları kendi yaşındaki erkek çocuk omuzlarından bile geniş, göğsü düz, yayvan...

Kuvvetli, güzel bir istikbal vaat eden her şeyine rağmen yüzü bir hasta yüzü kadar sarıydı. Dudakları soluktu. Yalnız gözleri büyük, canlı, hareketli, kurnaz, ışıklıydı.

Melek yüzükoyun yattığı yerde vücudunun kendisinin olmaktan çıktığını hissetti. Simdi onun yalnız kafası işliyor; öte tarafı asla işlemeyecek, kendisinden ayrı bir taş parçası haliyle yatıp kalacak, fakat kafasıyla, kafasının yaratacağı bir başka vücut, başka ayaklarla dünyada güzel bir şeye, güzel her şeye kavuşacak. Kendisini saçlarının arasında karanfillerle, bazen bir buruşmuş paltonun göğsüne takılmış bir gülle görüyordu. Saçlarının arasında karanfillerin yanında bir tarak vardı.

Melek yattığı yerden birdenbire kalktı. Vücudunu kımıldatmazsa hareket etmeyi unutacağını sanmış gibiydi, Pencerenin önüne gitti. Camdan dışarıda yarı karanlık, dar bir kasaba yolu, ötede iki evin birbirine bitiştiği yerde bir şehir aydınlığına kavuşuyor, kavuştuğu yerde de bitiveriyordu. Oradan öteki âlem, balıkçı kahveleriyle, rıhtımda sallanan sandallarla, son vapura koşan hamallarla evdekinden daha fena değildi. Vapur gelir, vapur giderdi hiç olmazsa. Belki de Melâhat oradadır. Bahriye mektebi

talebelerini uğurlamaktadır. Lacivert elbiseli, altın düğmeli çocuklar işaret ederlerdi Melâhat'a. Melâhat kırıtırdı.

“İskeleye kadar gitsem mi?” diye düşündü. Aşağıya seslendi:

— Baba saat kaç?

— Onu geçiyor olmalı.

Melek kendi kendine, “geç olmuş”, dedi. Tekrar yatağın üzerine atıldı. Yastığın altına elini soktu, uyudu.

Ali Rıza, kızı yukarıya çıktıktan sonra hafiften şarkı mırıldanarak nargilesini hazırlamaya koyulmuştu. Bodrumun kapısı açıktı. Rıza kapıya doğru baktığı zaman iki ayak, kapının önünde duruyor, eğiliyor, içeriye bakıyor.

Fakat böyle iki büklüm eğilmiş, yukarıdan gözüken insan çehreleri ne kadar tanıdık olsa yine tanınamıyordu. Bakan adam da geçip giderdi. “Kim baktı acaba?” diye söylenirdi. Sinirlenir, gider kapıyı kapardı. Melek'in babası odanın eşyasıyla hiç münasebeti olmayan güzel, yaldızlı bir kanepeyi bulunduğu yerden odanın tam ortasına getirip içine yerleşti: Nargile hazırdı. Marpuç, üç dört yerinden tamir edilmişti. Ama yine her tarafından duman çıkıyor, iyi nefes almıyordu. Kanepeye güzelce yerleşmişken yerinden kalktı. Odanın garip eşyası arasında bir şeyler aradı. Bir makara buldu. Bez parçalarıyla marpucun duman çıkan yerlerini sardı. Makara ipliğiyle güzelce bağladı.

Tekrar kanepeye, bacaklarını altına alarak yerleştiği zaman birdenbire bu akşam gazetesiz kaldığını hatırladı. Tekrar kalktı. Eski gazete yığınlarından bir tane çekip yerine yerleşti. Gazeteyi açtı. Hem okuyor, hem dalıyordu:

“Doğançay” İstasyonu'nda istasyon müdürüydü. Kocaman kayalar, akarsular, iki dağın ortasına sıkışmış küçük Çerkes köyleri, istasyon müdürünün sıcak odasının camlarına beyaz Gürcü yüzlerini yapıştırıp karanlık gözleriyle bakan o Çerkes kızları!

Bir aralık Doğançay'da istasyon müdürlüğü yaparken yine böyle bir koltuğa yerleşip gazeteler okuduğunu her zaman hatırlayacaktı. O zaman nargile içmezdi. O tüy gibi Seferoğlu cıgara kâğıtlarına sarı, bir kabak içi kırmızısına kaçan Hendek tütünlerini sarar, sarardı. Oda sıcaktı. Bir dökme soba koca kavlan[14] yarmalarını tüketir, tüketirdi...

Tren zamanı, Çerkes kızları yemiş satmaya geldikleri zaman istasyon müdürünün odasındaki saate bakmak için beyaz, kar gibi yüzlerini cama yapıştırırlardı. İstasyon müdürü onların burunlarını tutmak, sıkmak isterdi.

Gece, dağdan dağa çakal sesleri vurur, yakın şoseden tıkır tıkır, kara atlar üstünde süvariler geçerdi. Bazı geceler Çerkes köylerinin düğünlerinin brovning, parabellum[15] sesleri gece yarılarına kadar yıldızlı, aydınlık Doğançay gecesini deler giderdi.

Tren, bacasından geceye sarı bir duman döker; büyük, canlı ejderha sesleriyle gelir; canavar sesleriyle kalkar; küçük kıvılcımlar dökerek Geyve Boğazı'nın içinde tutsalar sıkışıp kalacakmış gibi koşardı.

Onu tömbeki[16] ile gazete, her zaman bu gençliğinin en büyük memuriyetinin büyük hazzına bırakır. Her zaman bu eski rüyayı görür. Fakat her zaman da bu güzel, eski rüyanın sonunda yeni, en yeni bir vaka, canını sıkacak bir şey hatırlamazsa yapamazdı. Bu şey sırasına göre biraz evvel yerinde gibi gözüktüğü halde biraz sonra boşluğu, manasızlığı hatırlanacak bir hadise olurdu. Mesela, bu akşam kızına verdiği nutuk gibi.

Bir utanma hissi duydu. “Ayıp be!” dedi. “Kıza neler söyledim. Ama haklıyım be! Hayır, ne hakkı? Neden haklıyım? Ne boş lakırdılardı onlar. Böyle mi söylemeliydim? Demeliydim ki: ‘Kızım! Biz, daha doğrusu ben, artık hamallık, balıkçılık yapacak vaziyette değilim. Her tarafım ağrıyor. Perişanım. Şu üstüme başıma bak! Bana vız gelir ama, senden utanıyorum. ‘Bak Melek'in babasına!’ diyecekler. Bir küçük dükkân açalım istersen. Ben biraz rahat edeyim. Birkaç sene sonra biz de bir ufacık ev alır -üç dört odalı bir şey- ikisinde biz otururuz, öteki odaları yazın kiraya veririz. Sen helal süt emmiş bir esnaf çocuğu bulur, evlenirsin, torunlarımı görürüm.’ Böyle söyleseydim herhalde daha iyi olurdu, daha düşündüğümü söylemiş olurdum” dedi kendi kendine.

“Ah bu yarım sarhoşluk! İnsanı yalancı ediyor, riyakâr ediyor, lafını şaşırtıyor. Bu kör olasıyı ya bir daha içmeyeceğim yahut zilzurna olacağım. Üç günde bir paket tömbeki benim neme yetmiyor? Şimdilik bu bile fazla ya!”

Gece ilerlemişti. Uzaktaki balıkçı sesleri kesilmiş, yalnız zaman zaman, belli belirsiz denizin sesi geliyordu.

Saat kaçtı acaba? Ali Rıza: “Naci de nerede kaldı?” diye düşündü. “Şehirden çoktan dönmüş olmalı. Herhalde bir kahvededir. Kahveler kapanmadı mı dersin? Ha, Sultana'nın kahvesi sabahçıdır. Belki de bir gırgırda ziyafet vardır. Kafayı tütsülüyorlardır. Çapkın oğlan!” dedi. “Ya

Hikmet? Hikmet nerede acaba? O da mı Naci'yle yoksa? Herhalde. Naci onu bırakmaz. Gelip uyusaydı bari çocuk! Allahın günü o hergele balıkçılara uşaklık eder. Ama içlerinden insanı da çıkmıyor değil ha! İşte kıçına şayak[17] lacivert pantolonu veren ihtiyar çok insan bir adam. O Romanya'dan alınmış dağ ayakkabılarını Hikmete veren delikanlı da iyi çocuk ha!”

Hikmet'i bir kış günü Mütareke'de kanunken devriye gezdiği bir gece sokakta bulmuştu. Yedi yaşında ya var ya yoktu.

Zayıf, çelimsiz, beyaz, burnunun üstü çilli, sarı saçlı, muhacir çocuğu gibi bir şeydi. Alıp eve getirmişti. O zamanlar Boşnak karısı sağdı. Boşnak karısı Melek'in anasıydı. Doğançay'dan sonra Edirne taraflarında istasyon amiriyken aldığı karıydı.

Boşnak karısı amma da söylenmişti ha! “Kendi çocuklarına bakamazsın. Sokaktan çocuk toplarsın. Sokaktan çocuk toplamakla biter mi? Bari güzel bir şey olsa...” deyip deyip haykırmıştı.

Ona göre güzel şey şöyle bir şey olmalı: Kıvır kıvır zeytinyağlı saçları olmalı. Kafasında sirkeler pırıldamalı... Akşamları gaz lambasının altında Boşnak karısı ölen kızının bitlerini ne büyük hazla kırardı! Saatlerce ağzının kenarında bir zevkli salyayla o Horhor'daki evin geniş, soğuk odasında küçük kızla Boşnak karısını içi ezilerek seyrederken bütün Horhor Mahallesi'ni yakmamak için az mı arkadaşlarının gece nöbetlerini almıştı. Yangın geceleri evine koştuğu zaman ana kız kaç defa birbirinin bitlerini ayıklarken yakalamıştı. Akşamları az mı öğürtücü çiğ etlerle yapılmış yemekler yemişti. Neydi o, bakla, et, hıyar turşusu ve tarçınla yapılmış Sırp yemeği?

Boşnak karısı öldükten, Kondos memuriyeti bıraktıktan sonra aşağı yukarı on dört yaşlarında olan bu Hikmet eve bakmıştı. Gazete satmış, köprü başında gelene geçene takvim, mâni okutmuştu. Kondos seferberlikten sonra hastalanmıştı.

Hasta halinde ona, bu Galata'nın karanlık bir sokağında bulup eve aldığı Hikmet bakmıştı. Çıplak, ince, mor bacaklarıyla onun Horhor'daki evin pencere kenarındaki sedirin üstünde kafeslerin arkasında ne garip hislerle -kendine değil, onun zayıflığına acıyarak- doktora koştuğuna bakmıştı.

O zaman onu bir garip, yarım baş ağrısı yakalamıştı. Ateşi kırktan aşağıya düşmezdi. Hastalığının ismini hâlâ öğrenemedi.

O hastalıktan kalktıktan beri bazen nadir günlerde kafasında derin, yeri doldurulmaz bir boşluk, tam bir boşluk hissederdi. Öyle ki, bu boşluk bir

gün devam edecek olsa insan mahvolurdu. Kafasındaki boşluk şöyle bir saat sürer; bir şey hatırlamaz, bir şey düşünmez, yüzü balmumu gibi sarı, gözleri bulanık dolaşırdı.

Adanın bütün tepelerini böylece dolaşmakla bu hal geçerdi. O zaman Yanko'nun dükkânının önünde kanı tekrar derisine yayılır, eski neşesini bulurdu.

İşte Hikmet, o zamandan beri hâlâ didinir. Kondos'a baba gibi, Naci'ye kardeş gibi sarılırdı. Yalnız Melek'le pek geçinmez, çok kavga ederler. Fakat Kondos'tan korkmadığı, Naci'yeyse kendisinden altı yaş ufak olduğu için hiç ehemmiyet vermediği halde Melek'in her sözünü yerine getirir, ondan garip bir çekingenlik duyar.

Ali Rıza derin bir uykuya daldı.

Hikmet “Medarı Maişet” isimli motora motorcu muavini olarak yerleştiği gün Ruhi Kaptan ona sarı bir tulum almış, ayaklarına, Dimitro'nun yanında haftalığı dört liraya çıkan Melek sağlam bir asker kaloşu hediye etmiş, onu bir güzel tıraş etmiş, kafasına Ali Rıza, arması taze takılmış fakat bir kasket geçirmişti.

Bu bahar gününde Hikmet, ömründe ilk defa giydiği, çoktan özlediği bu eşyayla yürümesini şaşırmıştı. Zayıf vücuduna tulum bol geliyordu. Alelacele yapılmış tıraşından aslında güzel olan kafası bir yolunmuş hal almıştı. Çenesini biraz öne eğerek, ensesini biraz kısarak ciddi yürüyüşü garip, külhanbeyceydi. Bunun için gelip geçen Hikmet'in arkasından gülüyordu.

Fakat o mağrurdur. İnsanların içine ilk defa çıplak bir yeri gözükmeden çıktığı için rahattır. Sakindir. Eh şimdi artık bir adamdır da: Motorcu.

Parmaklarının arasında cıgarası, tulumun cebinde raptiyesi parlayan kurşunkalem, cebinde mendili, iki papel... Dünya büyüktür, güzeldir. Geceleri yıldızlar parlar. Gündüz sarı altın bir güneş doğar. Sular sakin, motor gürültülüdür. Melek onun küçük kız kardeşidir. Motorun sahibi sarhoş herifin biridir. Biridir ama sevilmeye layıktır. İnsanın en fenasında bir iyi tarafın bulunduğunu biliyoruz. Biz o iyi tarafı bulmaya, ondan istifade etmeye mahkûmuz, mecburuz.

Ruhi Kaptan, Hikmet'in yanına fazla sokulursa delikanlı hiçbir zaman duymadığı acı bir his duyar. Bu his tarif edilmez, anlatılmaz ama bir şeye

benzetilebilir: Kafanı bir mengeneye sıkıştırır mısın? Mengene ağır ağır sıkmaya başlar mı? Kafanla beraber bütün ruhunun sıkıldığını duyar mısın? Hikmet'in kafasını kimse mengeneye sokmamıştır. Fakat soksa Ruhi Kaptan'ın ona ağır ağır, içten içe, dolu dolu yaklaşması bu mengene işine çok benzeyecek.

Motorcu, bir gece Ruhi Kaptan'ı eşek sudan gelinceye kadar dövdükten, çekilip gittikten sonra gelen yeni motorcu, Hikmet'e daha ağır, o mengene işinden daha ağır imalar yapmıştı.

Hikmet tahammül etti. Ne halt etsin! Motorculuğu bir senede kavradı. Bu sefer sırasında o da motorcuyu bir akşam adamakıllı ıslattı. Şimdi bir baba kadar müşfik olmasına rağmen yine içindeki şeytanı öldürememiş olan Ruhi Kaptan'ın gözlerine bakmadan yanında çalışan motorcusu Hikmet oldu. Muavin olarak da nereden bulduysa buldu, bacakları çarpık, yüzü simsiyah, saçları tabiattan pis, mendebur, fakat bir dünya değecek kadar iyi ahlaklı bir oğlancağız buldu. Ruhi Kaptan, şaka değil para kazanıyordu. Küçük memleketin şehirle olan bütün münasebetini hemen hemen yalnız o temin ediyordu. Marmara'nın büyük, dehşetli fırtınalarını Hikmet'ten başkası bu çürük tekneyle atlatamaz. Ruhi Kaptan Hikmet olmasa çocuğunu leyli mektebe göndermeye, kızını, karısını süslemeye, rakı içmeye, ara sıra şehirde şeytanını öldürmeye gidemezdi. Hikmet, Kaptan'dan beş lira haftalık alır. Kaptan haftada altmış lira kazanır Hikmet'in tahminine göre. Halbuki Kaptan'ın ayda beş yüz liraya para dediği yoktur. Evinin masrafı da üç yüzü aşar.

Hikmet haftalığından bir lirasını yanındaki çocuğa verir. Çocuğun yemeğini bereket Ruhi Kaptan evinin artıklarıyla üzerine almıştır. Çocuk ambarda yatar, fakat sabahları türkü çığırarak uyanır. Gözleri her zaman uykuludur. Gözlerinin altı her zaman çürüktür. Hikmet çırağının bazen kulağını çeker: “Ulan!” der, “senden şüpheliyim. Yoksa geceleri fazla rüya mı görüyorsun?” Halbuki küçük daha rüya görmemiştir. Hiçbir şey anlamaz. Rüya görecek zamanı gelmiştir ama Ruhi Kaptan'ın artıklarıyla bu rüyayı daha birkaç sene göremeyecek. Çocuğun yapısı zayıftır. Böbrekleri bozuktur. Rutubet zayıf bünyesine göre değildir. Gözlerinin altının mor olmasını, çocuğun çok çalışmasına rağmen ruhunun hareketsiz oluşuna vermelidir.

“Medarı Maişet” motoru yazın yazlığa gelenlerin eşyasını, yazın ortasında bakkalın buzunu, ötesini berisini, sonbaharda göçlerin denklerini taşıdıktan sonra bir müddet iş görmez. Sonra torik Karadeniz'den akın akın

gelmeye başladığı zaman ardına gırgırları bağlayarak açıklara, gece yarısı denizin fosforunu kaynatan balığın bulunduğu yere doğru açılır. O zaman Hikmet için güzel geceler başlamıştır.

Işıklar bir yarım saat içinde uzaklaşır. Artık içlerinde soba yanmayan, fakat küçük odanın camlarına nefes çiçekleri yapılmış olan partal kilimlerin örttüğü sedirdeki bir insanı buradan, hafif karayelin insan yüzünü yediği yerden düşünmek... içinde balıklar, canavarlar kaynayan uyanık denizin canlı yüzünden soğuk, pırıltılı, yılan mahlûkları ağlara takmak...

— Hisaaa...

— Aham balığa bak Kaptan, balığa!

— Çevirin ulan!

— Ne duruyorsun ha uşağım?

— Çek sandalını ordan...

— Ulan hırsız!

— Kimin malını kimden esirgiyorsun be Kaptan?

— Aha gözünü oyarım!

— Gözün çıksın!

Motorun küpeştesinde deniz içinin yıldırım kadar hızlı hayvanını attıkları zamanki gürültü, ne hoş gürültüdür! Hikmet kendini sinemada zanneder. Vakit dokuzu geçmiş, millet ayaklarını vuruyor gibidir. İnsan:

— Başlayacaksa başlasın be! diye bağırmamak için kendini güç zapt eder.

— Dokuz yüz çift, altı yüz elli çift, bin iki yüz çift... Motor almaz mı fazla?

Yükleyin be! Korkmayın. Balıkla batalım ne ziyanı var? Dinine yanayım be! Batırsın bu balık bizi. Ulan çöplenin fukaralar! İstediğiniz kadar alın! Hadi ulan! Ne duruyorsun doldur kayığını.

— Para etmiyor ki canavar. Para etmiyor ki. İtalya çekmiyor ki...

— Öbür seneye harp varmış.

— Bakalım gelecek sene balık çıkacak mı?

— On kuruş da mı etmeyecek çifti be?

— Yeter yahu! Motor batacak.

— Batmaz korkmayın, batar mı bu Medarı Maişet?

— Hiç batmış mı?

— Geçen bahar az daha batıyordu. Hani o birdenbire bir hava patlamıştı, tam filizkıran zamanı.

— Üç bini buldu. Yeter. Bir balık bile alamam. Ben kırıyorum.

— Aha! Nereye kırıyorsun? Bir yere gidemezsin. Böyle mi pazarlık ettik?

Ah bizim memleketin motorcuları! Neredesiniz? Bak şu ödleğe!

Hikmet makineyi yağlayan çırağa seslenir:

— Tahsin, anam, mazot koy, tüyüyoruz.

Tüyerlerdi!.. Ada'nın ışıkları büyüye büyüye, altlarından denizler kaça kaça kalabalığın yığıldığı iskeleye varırlardı. Gümrük memurları, polisler, ihtiyar kadınlar, çoluk çocuk onları beklerdi. Artık sabahtır. Herkesin elinde kocaman bir torik vardır.

— Geç kalacağız, hadi şehre!

Alacakaranlıkta denizde ses seda kesilmiş, her şey uykuya varmıştır. Balıklar yorgun, deniz bitap. Motorun sesiyle uzak evlerde çocuklar uyanır, tekrar uyurlar. Şehir sis içinde uyanmaya başlarken yine insanların balıklarla kaynaştığı yerlere varılır ki, torik beş para etmiyor. Bin çifti "Avriyonos" Yunan gemisine satmışlar. İki bin çifti dökmek için motorda dine, imana, avrada, kâinata küfreden gemici, kaptanlarla yola çıkılmıştır.

Torik, bir kara hayvanı gibi, leş halinde, şehir çöpleri küçük, sivri dişlerinin arasında yüzer durur. Küçük sandallar mallarını daha yeni piyasaya götürmektedirler. Onlara bağırılır:

— Götürün, para ediyor!

Küreklere daha hızlı asılanların içinde acı bir şüphe vardır. Dişler kısılmış, yüz yorgun, uykusuz, biçaredir. Yalnız insan gözlerinde bir rakı safasının, bir Galata gecesinin edepsizliği ara sıra parlar. Onlar da yarım saat sonra Haliç'e mallarını getirip dökerler. Küçük vapurlar torik leşlerinden iskelelere yanaşamaz.

Gümrük motorları şehri bir uçtan öbür uca dolaşarak nehir ağzına balık döken sandalcıları yakalamaya koşarlar. Mavnalar kocaman gövdeleriyle sallanır. Şehrin kış sabahı bitmez tükenmez yağmuru, çamuruyla insanı bıktırır. Yine de rakı içmek şarttır. Balık çıksın çıkmasın, satılsın satılmasın, ümit her zaman vardır. Balığın çıkmamasına imkân yoktur. Sıra sıra bekleyen bandırası ecnebi yelkenliler bu sene olmazsa gelecek sene bu latif[18] lokum gibi löp et hayvanı alacaklar, fıçılara basacaklar, afiyetimize yiyeceklerdir.

— Yaşasın torik be!

— Hep beraber be anam!

— Allah aşkına bir kadeh daha kaptan.

— Yok canım. Sonra cıvıtırsın, bu kadarı kâfi.
— Öyle olsun be! Kaptan şerefe!
Öteki, başıyla şerefe işareti yapar. Bıyıkları taramalı gemici cıvır. Rakıya dayanan Hasan böbürlenir, deli Kaptan gözleri fincan gibi, kanlı, haykırır:
— Hadin kalkın başka bir yere tüyelim be! Ekşidik burda yahu!
Küçük, ağızları bozuk, kaptanların kaptanı orospular elektrikleri yanmış, şimdi akşam basmış sessiz meyhanelerde bekleşiyorlar. Udi Sotiraki mızrabını, kanuni Himmet yüksüğünü, hanende Melâhat beyaz gerdanını emirlerine amade kılmıştır balıkçıların!..
— Yaşasın be torik!
— Toriğin Allah belasını versin be!
— Sus ulan çarpılırsın!
Hikmet parasını almış, köyün yolunu çoktan tutmuştur. Başaltında iki canlı balık kıpırdar. Hikmet onları lakerda yapacak, yaz akşamları Sultana'nın kahvesi önünde fincanda rakı içerken havyar gibi lakerdadan -bir baş soğanı kırarak- dudaklarıyla yiyecektir.
— Yaşasın torik ha Hikmet!
— Hep beraber yaşayalım anam!
— Şerefe!
Kıç altında gemiciler şehirden böyle dönerler.

Yakup Reis telefon etmiş. İki İtalyan gemisi bekliyormuş. Balık çifti yirmi beş ediyor.
Ortalık daha gündüz. Motorlar, gırgırlar her tarafa dağılmıştır. Sakin bir lodos esmekte. Balık para ediyor. Deniz çarşaf gibi.
— Bulalım canavarı.
Hadi sandalcılar arayın.
— Sal oltayı be Tahir!
— Çek oltayı oradan; orda balık bulunur mu?
Yer bakır, gök demir kesilmiş, günlerden beri deniz karış karış aranmış, balık yoktur. İtalyan gemileri bekleşir.
Hava karayele döner, deniz hırçın, perişan, kızgındır. Beyaz bıyıkları titreyen bir kaptan kadar tükürüklü, küfürcüdür. Motorun sireni inler. Su buz gibidir. Balıkçıların elleri bir pancar kadar kırmızı.

Bütün şehri inletmek için balık çıkıyor. Uskumruyu kovalayan toriği kıstırmışlar, motorlar dolu. İtalyan gemilerinden sonra Yunan gemilerine de yüklenmiştir. Bütün limanın meyhanecileri kadehleri patlatmaya başlamışlar. Karafakiler dizilmiş, anason rakının içinde pul pul olmuştur. Her taraf balık kokuyor. Fakir mahallelerde torik kuzu diye satılır. Balıkçı günü gününe yaşar. Yarının geçimini cebinde saklayan hangi namertse ortaya çıksın!

Balık zamanında Medarı Maişet'in balık kokusunu Hikmet çok sever. Gemicilerin ağzı rakı kokar. Mal sahipleri konyak şişeleri cebinde gezerler. Reis konyağına soda koyar. Konyağını şekerle, bademşekeriyle içer. Bok içesi! Hakkıdır, mal onundur. Ama neye tenezzül etmez de rakı içmez. İşte gemiciler buna içerler. Reis kendi kendine: “Rakı içsem mal sahibi olur muydum? der. Doğrudur.

Melek, ustasından memnundu. Sert, dedikoducu olmasına rağmen birdenbire bir anne şefkati alıveriyordu. Bilinmeyen bir garip ilaç içmiş gibi günleri vardı. O günlerde baba muhabbetiyle değil; bir ana şefkatiyle yumuşar; adeta içi, âşıklarda olduğu gibi ezilir. Bir erkeğe yakışmasa bile Melek'i korkutmayan, bilakis ona, Dimitro'ya sokulma insiyakı[19] veren bir hal alırdı. Beyaz bıyıkları, mavi gözleri nereden geldiği meçhul bir iktidarsız sevgiyle titreşirlerdi.

Fakat Dimitro mağrur adamdı. Bu iktidarsızlığın fark edileceğini aklından geçirmese bile sezdiği için derhal bir hoca maskesi takınıyor; Melek'in elinden makası kaptığı gibi dürüst hareketlerle öyle tutulmayıp böyle tutulacağını; usturayı hiçbir zaman dik tutmamasını, diline vermeye çalıştığı bir Elenika lehçe, Apoyevmatini[20] lügatleriyle izaha çalışıyordu. Bazen kendine hâkim oluyor, bu hocalık maskesini günlerce takınıyordu. Bazen de yaşının zayıf günlerinin heyecanıyla Melek'in bürün hareketlerini bir sandalyenin üstünden bir yaz akşamını seyreder gibi, melankolik, tembel seyre dalıyordu.

Melek yavaş yavaş Dimitro'nun hayatını öğrenmişti. Bazen müşterisiz yağmurlu günlerde otururlar. Dimitro anlatırdı. Anlatırken dalar giderdi:

Dimitro'nun babası Patrikhane'de memurdu. Eski Yunanca bilir, şiirler yazar, istanbolininin[21] içinde uzun boyu, asker vücuduyla yakışıklı bir adamdı. Saraya da mensuptu. Paskalyalarda Patrikhane'den gönderilen gaz

boyamasına sarılmış çöreklerle yumurtaları ağa hazretlerine takdime o giderdi.

Zarif bir adamdı. Türkçe istidaları[22], havaleleri, Patrikhane'ye ait her nevi hususatı ciddi, zarif bir lisanla yazar; saray erkânının, devlet rüesasının[23], memurlarının önüne Patrikhane'yi temsilen o çıkardı.

Sırmalı keseler içinde saraydan verilen altınları yediği zaman Prens Mavrokordato ailesinin erkânı bile kendisine gıpta ederdi. Patrikhane'ye kır atların çektiği bir faytonla gider gelirdi. Patrikten sonra onun ismi anılırdı. Galata'da sağlam, pencereleri demirli, taş bir binada otururlardı. Evin içi geniş, esrarengiz, büyülüydü. Dimitro gözünü kapadığı zaman Meryem resimlerinin önündeki mumu, kadife perdelerin üzerine vuran şömine ışığını, odanın loşluğunu, şöminenin önündeki geniş, yaylı, babasının koltuğunu, yerdeki ayı postunu, duvarlardaki av tüfeklerini, çocukluğunun boş, sessiz, kimsesiz zamanlarında insanın içini yalar gibi olan, babasının av köpeğini görür gibi olur.

Avizeden gözünü yormayan, odayı aydınlatmayan bir ışık dağılırdı. Köpek esnerdi. Babası entarisinin içinde bir heyula gibi uzun, merdivenli bir kütüphanenin önünde gider gelir, bir kitabın bir yaprağını ayakta okur, yerine oturur bir yenisini alır, şöminenin başında bir dirseğini ocağın üstüne koyarak bir müddet de orada okur, sonra kenarlarında bin bir kâğıt parçası dosyalar bulunan bir masa başında uzun zaman, gece yarılarına kadar çalışırdı.

Evvela babasını tutan patrik ölmüş, sonra Sultan Hamit hapsedilmiş, sonra da anasına göre, yeni patriğin kendisine yaptığı kepazeliklerden ötürü babası ölmüştü. Evler satılmıştı. Bu dürüst, sakin adamın müthiş borcu çıkmıştı. Dimitro on dört yaşındaydı o zaman. Tarlabaşı'nda bir yere taşınmışlardı. Ev sahibi berberdi.

Dimitro bugün altmış yaşındadır. Aya Dimitro yortusu bugünlerde. Üç beş gün sonra altmış bitecek; altmış bir.

Sanatı sayesinde aç açık kalmamış, ihtiyar anasına ölünceye kadar fazla bir yoksulluk çektirmemiş, geçinip gitmişti. Anası öldükten sonra evlenmişti. Fakat çocuğu olmadı. Halbuki Dimitro gençliğinde küçük büyük birçok macera geçirmişti. Galiba kanı icabı Rum zenginlerinden birinin kızına da fena halde abayı yakmıştı. Bu hadisenin iyi neticelenmeyeceği evvelden kestirilebilirdi. Bir berbere meşhur Aslanlı Pasajının, Aslanlı Hanı'nın sahibi kızını veremezdi. Fakat bütün Rum muhiti bu hikâyeyle çalkandı durdu. Dimitro o zamanlar kozmopolitçe Rum

muhitinin, Viktor Hugo'nun “ô l'enfant grec aux yeux bleus”[24] şiirine tam tamına uyacak şekilde mavi gözlü, sülün gibi bir mahluk olduğu için Matmazel Fotika da ara sıra babasını tıraş etmeye eve gelen bu oğlana gönül kaptırıvermişti.

Öyle ki kız ağlar, oğlan ağlar. Fakir Rum mahallesinde Türk fakirlerinden öğrenilmiş Kerem-Aslı hikâyeleri Dimitro ile Fotika için yazılmış gibi bir hale geldi. Bütün o zamanki Beyoğlu yerinden oynadı. Balozlarda[25] şarkılar düzüldü. İsketing Palas'ta münakaşalar yürütüldü. Rum liberallerle aristokratlar birbirine girdi. Neticede aristokratlar da Dimitro'nun babasının büyükbabasının soyunu sopunu öğrenince bütün fırkalar hep birleşti. Kızın babası iknaya çalışıldı. Kâr etmedi. Adam pılıyı pırtıyı toplayınca kendini Paris'e attı. İsmi cismi unutuldu.

Dimitro bu sırada meşhur olmuş, dükkânı müşteri almıyor, kalfaları, çıraklarıyla Beyoğlu ve Tarlabaşı arasında bir muazzam dükkânda vakur çalışıyordu. Epey para yaptı. Parayla beraber aşkı unutuldu. Kendisinin unuttuğu aşkı başkaları da yavaş yavaş unuttular. Kalfalara yol verildi. Çıraklar büyüdü. Dimitro yine yalnız başına müşterisiz, çıraksız, kalfasız kalınca Tarlabaşı Mahallesi'nin en fıkırdak kızını kandırdı. Onunla evlendi. Bütün merakı çocuktaydı. Ah bir çocuğu, bir kız çocuğu olsaydı! Oğlan çocuk istemiyordu. Bütün Şarklı erkeklerin aksine bir kız çocuğu için canını verecekti. Çocuğu olmadı. Aldığı kız ona nereden bulursa bulacak, bir çocuk yapacaktı ama Dimitro'dan habersiz yapması daha iyiydi. Yapamadı. Boşandılar.

Beyoğlu muhiti meşhur Dimitro berberi unutmamıştı. Kepazelik yine her tarafa yayıldı. Yunanistan'a kadar haberler gitti. Dimitro dükkânı kapadı. Soluğu Midilli'de, Rodos'ta, İskenderiye'de aldı. Gezdi dolaştı.

İstanbul'a tekrar döndüğü zaman İngilizler daha İstanbul'daydı. Dimitro buraya gelince her zaman susmuş, Mütareke zamanındaki milliyetperverliğinden bahsetmeyi hiçbir zaman istememiştir. Galiba bu milliyetperverlik yüzünden biraz kendi kendine mahcuptur. O zamandan sonra, “Ben o meşhur Dimitro berberim!” der. Der ama Dimitro berber çoktan unutulmuştur.

Buraya gelince tekrar evlenmişti. Yine çocuğu olmadı. O zaman Ada'ya göç etmiş, çok fakir bir Yahudi ailesinin kızını kendine evlatlık almıştı. Kız şimdi yirmisinde vardı. Civelek, fıkırdak bir Rum kızı olmuştu. Ona Dimitro bakar bakar, “Belki de soyu sopu Yahudi değildi” der. Bazen düşünür ki, insanlar anasından ne Yahudi, ne Müslüman, ne Hıristiyan

doğarlar. Buna Dimitro hayret eder. “Nasıl olur?” der. Fakat münakaşa açıldığı zaman, nasıl olur demez, der ki:

— Beni anam, doğduğum zaman Balat'taki havraya bıraksaydı, ben şimdi mis gibi bir Yahudi olurdum. Seni Mişon, anan doğduğun zaman Süleymaniye Camii'ne bıraksaydı, sen de şimdiye kadar müezzin olmuştun.

Karısı ölmüş, Yahudi kızı ufacık kendine kalmıştı. Akşamları poyrazın camlarını dövdüğü sahildeki eski evde kızın kıvırcık sarı saçlarını tarar, yemeğini yedirir, yatağına yatırır, ona Rumca ninniler söyler, uyuturdu.

Kız büyüyünce büyük şehirde bir işe girmiş, Fransızcalar ezberlemiş, daktilolar öğrenmiş, mühim bir matmazel olmuştu. Bütün süslere merakı vardı. Dimitro onun arzularını, yani fistanlarını temin edemezdi. Bununla beraber günün birinde Dimitro'nun evlatlığı tertemiz, tertemizden daha fazla, müthiş şık giyinmeye başladı.

İşte bundan sonradır ki, Dimitro Ada'da kimin ne yaptığını, kimin kiminle, kimin ötekiyle ne yaptığını öğrenmeye başlamış, kendisine edilen en küçük bir imaya verilecek cevabı önceden hazırlamıştır. Kız geceleri evine gelir. Onun artık saçlarını taramaz.

Gençliğini, Beyoğlu'ndaki eski dükkânını hatırlayarak “Ekinos kosmos (dünya böyledir)”. Sonra birisi ölmüş gibi ilave eder: “Pseftikos kosmos” (yalancı dünya!) der.

Her yılbaşında Dimitro bazen kendi kendisine, bazen de pek dostlarına evinde bir ziyafet çekmek âdetindedir. O yılbaşında da Melek'le babasını evine davet etmişti. Bürün aile saat sekize doğru Dimitro'nun yalı boyundaki ahşap evinin kapısını çaldılar.

O akşam Dimitro'nun davetlileri içinde iki mal sahibi vardı. Bunlardan biri elli yaşlarına yakın, bir gün bile acı şeyler düşünmemiş, güler yüzlü, yanakları al, dudakları büyük, saçları hemen yeni ağarmış, şişmanca bir adamdı. Karadenizlilerin o şarkılı ahengiyle konuşuyor, şen hikâyeler anlatıyordu.

Ötekisi mahzun, zayıf yüzlü bir delikanlıydı. Dilinden Anadolulu olduğu ancak belli oluyordu. Yüzünün zayıflığına çok yakışan iri fakat yine zayıf bir vücudu vardı.

Ali o akşam harikulade güzel giyinmişti. Her yerinde fazla mübalağa edilmeyen bir şıklık vardı. Bu kıyafeti alabilmek için adam belki günlerce uğraşmış olmasına rağmen bu kıyafet onun malı, bizatihi kendisinin olduğu hissini veriyordu.

Hikmet tulumunun içinde kirliydi. Naci ise o kadar pis, o kadar tırnakları simsiyahtı ki, Ali bile ona yan yan bakmaktan kendini alamıyordu.

Dimitro'nun kızı müthiş şık, dekolteydi. Zayıf Reis gözlerini ona dikmiş, isim veremediği ince elbiselerine “Tüllere bürünmüş, gâvurun kızı" diye içinden mâniler düzüyordu.

Dimitro hepsinden fevkaladeydi. Bir lavaliyer[26] kravat takmıştı. Alphonse Daudet, Alexandre Dumas Fils romanı kahramanları kadar bin sekiz yüz bilmem kaç modası giyinmişti.

Biralar içiliyor, lakerdalar, taramalar yeniyor, balıktan, berberlikten, sandaldan, Trabzon dan bahsediliyordu.

Melek önceleri garip bir yadırgama hissetti. Şu zayıf, sessiz, ölü çehreli, senelerden beri kendisine garip içli gözlerle bakan Hikmet bile bu evin içinde bütün esrarengiz halini kaybetmiş, babası o sarhoş, tabii adam balıkçı reisleriyle konuşmaktan gurur duyan zavallı, öksüz bir hal almış, bu mütemadiyen içip mütemadiyen gülerek, mütemadiyen kendi parasından, kahramanlıklarından, dünyada bir gün bile gam çekmediğinden bahseden mal sahibi, adamlarına emrederken, motorlara çevik adımlarla atlarken aldığı çalışkan halini kaybetmişti.

Meclisten önce Melek bir yadırgama hissi duydu. Sonra kendini en dostları içinde yapayalnız hissetti. Neredeyse, neye buradaki şu Reis'le garip vaziyetler, büyük adam tavırları, ciddi konuşma tarzları icat eden adamın çocuğuyum, diyecek bir hal almıştı.

Bu adamlar kimlerdi? Aralarında ne arıyordu? Şu ressam kılıklı berber, ona hâlâ bir sevici gözüyle bakıp duracak mıydı?

Ali Rıza:

— İçsin bir bardak bira, dedi, n'olacak?

Zayıf genç Reis:

— Hadi bakalım mini mini hanım, bir tane içiverdim.

Hikmet, hemen Melek'in bardağını doldurdu.

Yarım saat sonra Melek artık yerini yadırgamıyordu. Mademki böyle bir meclisteydi. Ne olursa olsundu. Dimitro söylemişti. Bugün bütün dünyada eğleniliyor. Mademki bir kara talih Melek'i bu akşam bu eğlencesiz, sessiz köye atmıştı. Mademki bütün insanlar da eğleniyordu, “eğlenelim”, dedi.

Zayıf, genç Reis Dimitro'nun kızı Marikula'yı dansa davet etti. Gramofon fokstrotlar çaldı.

Melek biraz sonra evden çıkarlarken şehrin bütün kadınları gibi babasına:

— Aman ne eğlendik, ne eğlendik, dedi.

Ali Rıza, Reis'in kendisine teklif ettiği işe dair düşünüyordu.

— Hem ticaret, hem ziyaret. Galiba bu seneden senin dükkânın aynalarını, takımlarını düzeceğiz, dedi.

Bu yılbaşını unutamayan Ali Rıza oldu. Berber Dimitro'nun yemek salonunun çatalları, kaşıkları, bıçakları, pembeye yakın tabakları, kesme sürahileri, tavandaki avizesi, yerdeki ayı postu Ali Rıza'ya bir eve sahip olmanın hazlarını tattırmıştı. Bazen iskeleden göç eşyalarını boş odalara taşımış, fakat bu garip eşyaların boş odaların ortasına atıldıktan bir iki saat sonra alabileceği o insanı sersem eden, içini gıcıklayan rahatı, intizamı hiç düşünmemişti.

Bir yaylı koltuktan seyredilen deniz ile denizin içine kapanmış karşıki boş adanın bu kadar güzel olacağını aklından bile geçirmemişti.

Şişman, mal sahibi Rafet Reis, ona epey yardımda bulunmuştu. Fakat bütün bu yardım, her akşamki şarap galonu ile tömbekisine ancak yetişiyordu. Sonunda Reis çekilmez bir adam olmuştu. Yaptığı bir iyiliğin mukabelesini her daim gözünde okuyor, her daim ondan her türlü fedakârlıklar bekliyordu.

Hani nizam intizamla istese yani, “Efendi! Allah'ın emriyle kızını bana ver” dese, ehemmiyeti yoktu. O zaman, düşüneyim diyecek; üç bardak şarap devirecek; Trabzon'u, Trabzon'un sahilinde pencereleri Karadeniz'in kara yüzüne açılmış odalarda kayınpeder gecelikleri, kavaf[27] terlikleriyle, ayakları çıplak dolaştığını görecek; hamsi dalga dalga kumsala yığıldığı zaman evin içini hamsiyle kaynayan pirincin kokusu saracak; Dimitro'nun kesme sürahileri gibi bir sürahiyi bir büfenin içinden sessizce alacak; takkesini sol eliyle tutarak sağ eliyle kadehi bir hamlede yuvarlayacak; sonra geniş, uzun, kalabalık bir masada damadının akrabalarıyla gülüşerek Karadeniz'in o şarkılı, erkek şivesini taklit etmesini iyi bildiği için, hiç yadırganmadan kaşığını pilav tenceresine daldıracak...

Bu hulyayı kurduktan sonra yine belki de kilisenin zangoça mahsus kanepesinden eve koşup:

— Kızım Melek! Sen maşallah... ilah.

Fakat Rafet Reis böyle şeylere yanaşmıyor, motoru müstakbel kayınpederine yıkatıyor, ayakkabılarını çıkartıp boyacı Mişon'a onunla gönderiyor, akşamüstleri:

— Sen iyi meze yaparsın ahbap, diye fıçı sardalyelerini ona ayıklatıyordu. Sonra da bol bol, ağzı dolu dolu:

— Ulan adam olmazsın! Ağarmadık kılın kalmamış, hâlâ koyduğum yerdesin, diye sövüp duruyordu.

İkisi arasındaki büyük kavga çıktığı günün sabahı Ali Rıza meşhur tüccarlardan Mahmut Beylerin çukurunu temizlemişti.

Büyük şehrin bile kanalizasyonu olmazsa bu küçük şehrin olur mu? Böyle olunca ikide bir kuyular dolar. Ada'nın çorak toprağında marulların yemyeşil, domateslerin kıpkırmızı olması için bu kuyular adeta lüzumludur. Lüzumludur ama, temizlemek işini üzerine alacak adam nerde bulmalı?

Ali'den başka bu işi görecek yoktur. O ise bu işi gördüğü zaman yazın Mahmut Beylerin kursağından girmiş o canım barbunya balıklarının, ıstakozların, revanilerin -günlerce midesini zaman zaman, dakika dakika öğürten- bu korkunç istihalesine[28] etmediği küfrü bırakmazdı.

Bu kadarcık bir küfrün de Ali'nin hakkı olduğunu her kuyusunu temizleten bilir; onu yalnız bırakarak evin arka pencerelerini sımsıkı kapar, bahçede bahçıvan bile dolaşmaz, kuşlar havadan yarım tur yaparak başka tarafa kaçarlar, onu rahat rahat dünyaya, bin türlü Mahmut Beylere küfretmeye yalnız bırakırlardı.

Asıl mesele böyle bir kuyu temizledikten sonra Ali'nin muhakkak şarap şarap üstüne yuvarlaması, müthiş sinirli olmasıydı. Her söz gücüne gider, her lakırdı aslında çok oynak, mülayim olan gözlerine nereden geldiği meçhul bir kin parıltısı verirdi. Hâsılı her çukur temizleyişte Ali kendi kendisine bile küfrü basan, başkaları için değil, kendisi için bile çekilmez bir adam olurdu.

Rafet Reis böyle bir günde ona:

— Yahu! dedi. Sen çukur da mı temizlersin?

— Ben kenef de... senin gibileri de temizlerim! diye cevap vermişti.

Pazısı en kuvvetli, gözü en pek gemicinin bile Rafet Reis'e kafa tuttuğu nadir görülmüştü. Çünkü Rafet Reis'in etrafında akşamları hesabına rakı içen bir dört kişilik grubu vardı.

Rafet Reis, Kondos'la hesabını yalnız görmek istedi. Kapıştılar. Reis çok kuvvetli bir adamdı. Kondos ise ilk hamlede Reis'in baldırına dişini geçirmiş, sonradan kesilivermişti. Vaka sahilde geçiyordu. Reis'in dört adamı işe karışmıyor, seyrediyorlardı. Bir aralık Reis, Ali'yi kavrayınca denize fırlattı. Deniz burada ancak onun yarı beline geliyordu. Dışarıya çıktı. Yine bin bir küfürle Reis'e saldırdı. Bunun üzerine dört kişi onu büyük

gazinonun içine sobanın kenarına götürdüler, birisi cebinden bir sığır siniri çıkardı. Öteki ağzını mendille tıkadı:

— Haçan böyle olur bizim Reis'e çatan, diye bastılar kırbacı.

Ali ellerinden kurtulunca soluğu karakolda aldı. Rafet Reis celbedildi[29]. İfadeler imzalanıncaya kadar Rafet Reis, Kondos'a iki on liralık gösterdi. Kondos'un aklı başından gitmişti.

— Ben, dedi, davacı değilim.

Bu sefer komiser işi dayattı. Neticede mesele Kondos'un, “Kendim denize düştüm, düşerken sırtımı kayaya çarptım” ifadesi üzerine kapandı.

Ali eve galon elinde koştu. Onluk kâğıdın birini bozdurmuş, mendiline bir sürü ufaklık para doldurmuştu.

— Al, dedi, Melek! İşte dükkânın takım paraları.

Melek, Dimitro'nun yanma gireli ancak iki buçuk ay olmuştu. Makas tutmasını beceremiyordu daha. İçinden güldü. Babası yirmi liranın içinden şubat ayında girecek, şubat ayında çıkacaktı.

Nitekim de öyle oldu.

Kondos, bu nisan sabahının güzelliğine karşı dayanamadı. Hikmet'in yirmi lira verip elden düşürdüğü çürük sandalın palamarını çözdü. Atladı içine. Beş on defa hızlı hızlı küreklere sarıldı. Sonra sandalı kendi haline bırakarak “Nasreddin Hocanın türbesi” ismini koyduğu bir tarafı kilitli, iki elle biraz fazlaca sıkılsa çatlayacak bir halde olan balık kutusunu kıç altından çekip bir zargana oltası yapmaya koyuldu. Bir iğnenin ucuna kırmızı bir ipek parçasını sardı. Kılı birkaç yerinden tamir etti. Olta hazırlanmıştı. Sandal da Kaşık Adası'na yaklaşmıştı. Bir iki kürek daha çekti. Şimdi küçük adanın önündeydi.

Akşam lüfere müşteri götüreceği için yem hazırlamaya çıkmıştı. Kaşık Adası'nın kıyıları bilek kalınlığında, mor kılçıklı, yarım metre uzunluğunda zarganalarla doludur. Hikmet'i motorda uğraşır bırakmıştı. Melek, Dimitro'nun yanındaydı. Köy halkı daha horul horul uyuyordu. Zarganaya götürmek üzere kimseyi uyandırmak istememişti. Zarganaysa tek başına tutulmazdı. Birisinin kürek çekmesi, ötekinin oltayı kullanması şarttı. Rıza bunun da kolayını bulmuştu. Dişlerinin arasına oltayı sıkıştırmış, ağır ağır kürekleri çekerken parmaklarından daha hassas çürük dişleri, balığın oltaya takıldığını duymuşlardı. O zaman Rıza kürekleri bırakmış, boş kalan

elleriyle zarganayı güneşli denizin üstünde sıçratarak, oynatarak bin bir küfürle sandalın küpeştesine getirmişti. Küçük zarganaları akşama tava edeceği için, bir kovanın içine doldurmuş; ötekilerini lüfer yemi yapmak üzere sandalın her daim bir karış su bulunan döşeme tahtaları altına fırlatmıştı. Balıklar orada depreşip duruyorlar, Rıza çıplak ayaklarını onları taklit edercesine döşeme tahtalarına vuruyor:

— Susun be! diyordu, geberin!

Dişlerine oltayı almış, tekrar küreklere yapışmıştı. Bir aralık yorulduğunu hissetti. Sandalı Kaşık Adası'nın bir küçük koyuna çekti. Bu koyun üstünde, boş beyaz bir bina vardı.

Ali Rıza Kaşık Adası'na yanaştırdığı sandalını çakıllara çekti. Sonra hemen, sandalın burnu hizasına bağdaş kurup oturdu. Uzun zaman mühim bir şeyler düşündü -“Mühim” diyoruz ama, bu kendi kendimize verdiğimiz bir peşin hükümden başka bir şey değildir. Doğru olması bir şey ifade etmez. Bir insanın mühim veya saçma şeyler düşündüğünü nasıl bilebiliriz-. Kendi kendine:

— Ulan! dedi. Ne duruyorum be? Alırım çoluk çocuğu bekçi gibi gelir yerleşirim. Kim ne diyebilir?

Bu mülahazayı kafasından değil, bağıra bağıra yaptı. Yerinden kalkmazdan evvel biraz daha düşündü:

— Kim ne diyebilir, ha?

Sandalı var kuvvetiyle iterek içine bir lastik top çevikliğiyle atıldı.

Sandalın içine hızla atıldıktan sonra, kürekleri var kuvvetiyle çekerek meskûn[30] adanın kömür iskelesine yanaştı. Demiri attı. Sandalın koltuğunu demir halkaya düğümledi. Evin yolunu tuttu. Gündüz gözüyle bodrum bambaşka bir hal almıştı. Bodrum ekşi bir yemek, bir sefil insan kokusu içindeydi. Duvarlar öldürülmüş sivrisinek, ezilmiş tahtakuruların uzamış hayaletleriyle doluydu. Gece bütün bunlar hemen hemen yarı yarıya kayboluyordu. Sonra her tarafta parça parça, lif lif rutubet. Şimdi eşya da birer birer gözüküyor. Neler yok yarabbim! Kırık bir masa, bir destere, bir yorgan, bir mangal, bir sürahi, bir büyük şarap şişesi, meşhur nargile marpucu, bir kurşun boru, bir kopuk yarım balık ağı, sekiz on sardalye kutusu... Bunları derhal çabuk hareketlerle topladı. Sonra bir köşeden, üstüne sarı bir kadın etekliği artığı örtülmüş yepyeni bir hasır çıkardı. Topladığı eşyayı, masa müstesna, bu hasırın içine doldurdu. Hasırı dürdü. Bir üstüvane[31] şekline koydu. İki ucunu kalın bir urganla sardı. Yükü sırtına almışken birdenbire durakladı. Sırtındaki eşyayı yere doğru silkerek:

— Tuuu Allah müstahakını versin! dedi. Lambayı unuttuk. Hakikaten bu bodrumla hiç münasebeti olmayan büyük, güzel bir lamba, kırık masanın üstünde -şimdi karışıklığı kaybolmuş bodrumun içinde- tek başına, göze batar gibi duruyordu.

Rıza:

— Ulan, insan körmüş! dedi. Görmeyince görmüyor işte.

Lambayı bir eline, hasırı öteki eliyle sırtına almışken tekrar durdu. Eşyaları elinden bırakmadan kırık masaya bir tekme indirdi. Bir de küfür savurdu:

— Eşşeoğlu eşşek! Ağzına... masası.

Bu onun âdetidir. Evden çıkarken ekseriya yahut aklına estikçe eşyadan herhangi bir şeye basardı küfürü. Sonra sokakta kendisine küfür edilmesi lazım gelen birine rastladı mı...

— Senin de masa gibi, senin de hasır gibi, senin de balık ağı gibi, diye basardı küfürü.

Bodrumun kapısını ayağıyla yarı çekmiş, hızlı hızlı gidiyordu. Yüz metre yürümemişti ki karşısına elinde balık tepsisi, paytak yürüyüşlü bir balıkçı çıktı.

— Hani vre, dedi Rıza, yoktu hasırın dünyada.

— Senin de, dedi, masa gibi...

— Anlamadım vre...

Cevap vermeye lüzum görmeden yürüdü. Eski hasırı bu yüzden yaktığı için balıkçının laf atışına fena canı sıkılmıştı. Bu hasır meselesini de anlatalım:

Bir akşam sarhoştu. Geçen seneydi galiba. “Harp olacakmış Ali Rıza!” demişlerdi.

— Olsun be, demişti. Yanacak hasırım yok ya dünyada. Yaş da altmış, askerlik de yok. Vız gelir. İsterse dünya yansın.

Eve geldikten sonra kirli emektar hasır bacaklarına dolaşmıştı. Oracıkta, gecenin içinde, bekçi düdüklerinin birbirine seslendiği rüzgârlı gece içinde, mahalleyi ateşe verecek şekilde eski hasırı, üstüne bir iki damla gaz dökerek bodrumun önünde yakmıştı. Alevin en harlı zamanında gâvurların ırımsız bayramında yaptıkları gibi, ateşin bir ucundan öteki ucuna zıp zıp sıçramıştı.

Karşı kilisenin papazı yatmadan evvel âdeti olan son cıgarasını yakarken birdenbire bu ayini görerek durmuş, cıgarasını yakmamış: İstavrozlar çıkararak, büyük, kocaman kalın, kilisevi sesler çıkararak

koynuna girerken hep despotluğunu niçin, nasıl ona feda ettiğini düşündüğü karısının koynuna kaçmıştı.

Rıza nihayet Kaşık Adası'na mahut[32] eşyalarıyla birlikte vardı. Kaşık Adasının eski bekçisi Hırant'ın domuz ahırlarına bıraktığı bir masa, üç sandalye, bir pırtı kilimi, Rıza adeta keşfedercesine bulup çıkardı.

Hırant, ahırların bir köşesine gazete kâğıtlarına güzelce, sicimlerle sarılmış bir de bir Ermeni ressamın yaptığı bahar levhası bırakmıştı. Onu da tozlarından temizledi. Sonra karşısına geçip bir seyretti; beğendi. Kırmızı kırmızı, pembe pembe erik, şeftali ağaçları bir akarsuyun yanında açmıştı. Mavi, çivit mavisi bir gökte kırmızı bir kuş uçuyordu.

Bir taraftan güneş doğuyor, öbür tarafta hiç manası, münasebeti olmayan bir şato manzarası, ta önünde bir kavalla kocaman kaşlı bir Ermeni çoban gözüküyordu.

Kondos, “Fena değil” dedi, “aferin! Güzel yapmış herif doğrusu.”

Resmin bir köşesinde de H. Nalbantyan imzası ancak okunuyordu. Aşağıdaki iki odalı taş binanın bir odasını mantarlardan, çivilerden, balıkçı edevatından bir döşeme bürümüştü. Ali bütün bunları birer birer, işe yarar bir şey bulurum ümidiyle gözden geçirdi. Hepsi küflenmiş, çürümüş, işe yaramaz bir hale gelmişti. Hepsini denize döktü. Odanın döşemesini, yakın denizden su çekerek saatlerce sildi. Eşyaları yerli yerlerine yerleştirdi. Levhayı tam pencerenin karşısına astı. Sonra oda kapısından dışarı çıkarak bir yağlıboya resim seyreder gibi odayı seyretti. Keyifli keyifli güldü.

Kendi kendine bağırarak:

— Yakabilirsin şimdi bir cıgara ulan, dedi. Hak ettin!

Akşam oluyor. Martılar akın akın kayalara dönüyorlar. Karabataklar kayaların üstünde şair, melankolik batıyı seyrediyor. Tek balıkçıl kuşu tek ayağının üstünde mütehakkim[33], mağrur, krallığını seyreder gibi şahane düşünüyor...

Ali Rıza balıkçıla doğru bir taş fırlattı. Kuş biraz havalanıp başka bir kayaya kadar güçlükle uçtu. Kanatları düşmüş orada kaldı.

— Köppoğlu! dedi Ali Rıza. Buranın kralı artık benim!

Rıza sandalına top gibi atladı. Oğlunu ve kızını alıp krallığına getirdi. Hikmet'e uzaktan bağırdı:

— Eşyaları çöz, sonra bir sandala atla. Karşıya Kaşık Adası'na gel... Biz taşındık... Yahut çocuğu gönderir, seni aldırırım. Yarım saate kadar işin biter mi?

— Biter, dedi Hikmet şaşkın. Sonra çırağı Tahsin'e dönüp:

— Delidir bizim babalık, dedi.

Fakat biraz sonra da Kaşık Adası'na geçti.

Çocuklar o gece, içi tertemiz deniz kokan, duvarı bahar levhalı odada ömürlerinde ilk defa olarak serin rüyalı bir uyku uyudular.

Yalnız Hikmet hemen hemen bütün gece uyumadı. İçine ılık, sıcak bir yağmur yağmış gibi oluyor, uyuyamıyordu. Eski çocukluk günlerini hatırladı. Gözlerini kapadı. Tek pencereden mor bir aydınlık yüzüne düşüyordu. O hatırlıyor... bir acayip uyanıklık içinde, bir dosta anlatır gibi kendi kendisine anlatıyordu:

Sandalın başında Mücahit oturmuştu. İki küçük, küreklerdeydi. Ben sandalda başım döndüğü için ta dibe çömelmiştim. Denizi göremiyordum. Yalnız çok aydınlık, şeffaf gökyüzünün bir akarsu gibi kaydığını görüyordum.

Odisiya Rumca bir şarkı söylüyordu. İdris yarı beline kadar çıplak Odisiya'yı dinler gibiydi. Zaman zaman mavi gözlerinde seri bir ay aydınlığı parlıyordu, anımda ismini bilmediğim bir çocuk oturmuştu. Ufacık, minyatür bir yüzü, aynı ufaklıkta vücudu vardı. Her tarafı ufacıktı: Elleri, kulağı, gözü... Ona ‘Sultan Hamit cücesi’ derdik.

Buraya geçiyorduk. Hepimizin içinde bir Robenson havası esiyordu: Gemi batmıştı. Bir sal parçasının üstündeydik. Hali[34] bir adaya çıkacaktık, bir kulübe yapacaktık, keçiler yetiştirecektik...

Bu güzel hayalleri bozmamak, herkes kendi Robensonluğunu diğerleriyle paylaşmamak için konuşmuyorduk.

Çünkü yedi kişinin yedisi de Robenson'du. Bir lakırdıyla bir meskûn adada oturduğumuzu, bu meskûn adaya yakın, ay ışığına tersine bir kaşık gibi kapanmış duran Kaşık Adası'nın bir adamın malı olduğunu, adamın ölüp varisi olmadığı için adanın hükümete geçtiğini, şimdi kimseler yoksa bile, yarın beş on kişiye ait olacağını, evler, belki de plajlar yapılacağını hatırlayıverecek, kulübelerimizle, salımızla, hayallerimiz, vahşilerimizle yaptığımız bu kocaman hayal gemisini kayalara çarpıverecektik. Ondan sonra hiçbirimiz mehtaplı bir gecede Kaşık Adası'na sergüzeşt aramaya çıkmayacaktık. İdris'le alay edecektik. O zaman o, yarı beline kadar soyunup bir vahşi gibi giyinmeyecek; kendi hayallerini bizimkilerle ayarlayabilmek için bin bir çareye başvurmayacaktı.

Sandalın dibinden kafamı çıkarınca dibinde beyaz çakılları parıldayan bir körfeze yaklaştığımızı gördüm. Hepimiz beyaz binaya -bu akşam yattığımız, işte burası!- bakıyorduk. Hayret içindeydik.

Hali adada bir bina! Hayret!.. Yine konuşmuyorduk.

Odisiya Rumca şarkısını birdenbire kesmişti. Küçük cüce bir lastik top gibi yuvarlanmıştı. Kürektekiler, çalışan, terlemiş insanların harikulade güzelliğini almıştılar. İdris bir imparator gibi mağrurdu. Kürekteki çocuklar esirlere, Mücahit elinde kırbacı, zalim bir esirciye benziyordu. Bir kumsala ayak basar basmaz İdris hepimizi topladı.

— Bu bina Portekizlilerden kalmadır, dedi. Bu adayı ilk defa Portekizli korsanlar bulmuşlar, içlerinden en gencini buraya bırakıp çekilip gitmişlerdir. Bu delikanlı, korsan reisine karşı gelmiştir. Sessiz yürüyelim, belki Portekizli daha ölmemiştir. Adada vahşi bir kabile varmış; dikkatli davranalım!

Odisiya vahşileri, kendisi Portekizli gemiciyi temsil edecekleri için sandaldan iner inmez adanın insan boyu otları içine dalıp kayboldular. Çakal havlayarak onları takip etti. Ben Sultan Hamit Cücesi'yle beraber kaldım. Diğer üç çocuk şu şimdi yatmakta olduğum beyaz badanalı metruk binaya doğru ilerlediler.

Kaşık Adası bin bir sarnıçla doludur. Ada'da bilhassa geceleyin koşmak çok tehlikelidir. Uzun otların dalgalandığı sırtlarda içleri derin simsiyah sulara, sülükler, kurbağalarla dolu sarnıçlara düşmemek için ihtiyatla yürüyoruz.

Tam tepeye varınca bir müddet Cüce ile etrafa bakındık. Ötede, beyaz evin penceresinde hafif bir ışık vardı. Daha beride Ada, çiftlikken yapılmış, etrafı tel örgülü domuz ahırları hayal meyal fark ediliyordu. Bunlar Adada bırakılmış Portekizli genç gemicinin malikânesiydi. Oraya gitmek çok tehlikeliydi. Gemici vahşi hayvanları kedi köpek gibi terbiye etmiş, geceleri salıveriyordu! Ahırların öteki yamacında bir bahçıvan kulübesi vardı. Burada da vahşilerin reisi otururdu. Biraz sonra bu kulübenin penceresinde de bir ışık yandı. O ışığa doğru yavaş yavaş yürüdük. Kapıyı vurduk. Odisiya açtı. Köpekle yalnızdı. Kafasına otlardan bir çelenk geçirmişti. Çıplak ayakları, yanık göğsü, mavi gözleri, incecik yüzü, çizgili mintanıyla Portekizli gemiciye İdris'ten çok, o benziyordu. Bir korsan çocuğu kadar vahşi, hem de güzeldi. Öyle ki birdenbire içime, onun yanında müthiş bir haydut olmak arzusu geldi. Müthiş bir hayduttum. O reisimizdi.

Kapının dışındaki güzel, küçük bir meydanlıktan görünen Heybeli'nin plajı bir kocaman vapur haliyle ışıklarını yakmış uzaklaşıyor, gidiyordu.

Odisiya yine şarkı söylemeye başladı. İdris de öteki çocuklar da bu şarkıyı sonuna kadar dinleyecekler, sonra evvela küçükler bizi bulacak, esir

alacak, ondan sonra Portekizli'nin malikânesini muhasara[35] edecektik. Teslim olacaktı. Odisiya tekrar Rumca şarkı söyleyecekti. İdris bir şeyler anlatacaktı. Dönecektik.

Dönüş münakaşalı geçer. Oyunu bozanlara İdris laf atmaz. Odisiya şarkı söylemez. Küçük Cüce içerler, sandalın dibinde bin bir maskaralık yapmazdı.

Asıl Adalı biz üçümüz İdris, Odisiya, ben vardık. Ötekiler dostluğa, hele sergüzeşte pek dayanamazlardı. Daha doğrusu anaları babaları haber alır, bizimle gezmelerine mâni olurdu. Onun için ekibimiz bazen üç kişiye iniverirdi! O zaman yine sandala atlar yine karşıya geçerdik. Bazı geceler orada sabahladığımız olurdu. Çakal, şu binanın açık kapısında, biz içerde, kopuk balık ağlarının, mantarların, çivilerin üstünde hayallerimizde uyurduk. Hiçbir gün tam hakikat konuşulmazdı. Mütemadiyen vahşilerden, korsanlardan bahsederdik. Ben Rumcayı, yalnız anlardım. Odisiya güzel Türkçe konuşurdu. İdris Rumca yarım, tatlı lakırdılar söylerdi.

Odisiya bir bahçıvan çocuğudur. En iyi o yüzer, halik tutar, şarkı söyler, kürek çeker, en güzel o gülerdi. Garip bir çocuktu. Birdenbire kederlenirdi. En çok üzüldüğü şey, kendisine ehemmiyet verilmediğini sezmesiydi. En alelade söze bile alınır, bütün dünyaya küskün bir hal alırdı. Sonra en küçük bir müşfik söze karşı kahramanlıklar göstermek isterdi. En çekindiği şey kavgaydı. Birden sararırdı. Kekemeleşir, yüzü karmakarışık olurdu. Çocukların korktuğu hiçbir şeyden korkmazdı: Ne canavardan, ne kimseden. Ne Portekizli gemiciden, ne vahşilerden. Fakat hakiki bir insan karşısında derhal değişir, kavgada daima aşağıdan alırdı. Öyle çocuklardan dayak yediğini bilirim ki, ben sinirlenirdim onun hesabına. Oyunda, denizde bin türlü cesareti göze alan bu çocuğun insan karşısındaki hali gayet garipti.

İdris, Odisiya'yı işine yaradığı için sever gözükürdü. Bazı yapamayacağı şeyleri, yapacak gibi görünüp -sonra birdenbire cayarak- adi bir iştir, diyerek yapmadığını ihsas[36] edercesine o işi Odisiya'ya havale ederdi.

Çakal'ın Ada'da aranıp bulunamadığı bir gün yine buraya geçmiştik. Gece de burada kaldık.

İdris:

— Ne olur ne olmaz, dedi Odisiya'ya, sen kapının eşiğinde ortalık ağarıncaya kadar bekle. Gündüzün sen uyursun, biz bekleriz. Belki vahşiler hücum eder, olur a... Ne olur ne olmaz...

Odisiya aptal değildi. Fakat bazen böyle görünmeyi, bu bir kahramanlık, iyilik olduktan sonra sevinerek benimserdi. Uyuyup uyanıp Odisiya'yı gözleri açık buldum. Ortalık ağarmadan yanına sokuldum. Elini tuttum. Sıcak kafasını ani bir şekilde göğsüme koydu.

— Benim, dedi, babam bahçıvan ırgadı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurdum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım.

Yüzünü sola doğru kaldırdım. Işık o taraftan geliyordu. Gözleri ıslaktı, kıpkırmızıydı. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

— Benim babam bile yok. Okumayı da kitapsız öğreniyorum. Bu sene de çıkacağım. Bir daha mektebe de gitmeyeceğim. Okumak bildiğim halde yine de okumayacağım... Hadi Odisiya benim uykum kaçtı. Biraz da sen uyu.

Nar ağacının altına yattı. Ömrümde ya ikinci ya üçüncü defa olarak bir cıgara yaktım. O uyumuştu bile.

Yine ay vardı. Çünkü her ay ışığında Kaşık Adası'na geçtiğimizi bilmem söylemiş miydim? Ömrümde ilk defa bir insanı uyurken seyrettim.

Şimdi hatırlıyorum da tuhaf buluyorum. Bu iyi, temiz, sıhhatli, küçük insanların uykusu bambaşka bir şey. Uyuyanın iyi, güzel, dinlendirici dünyasına, seyreden agâh[37] oluyor gibidir. Onun rüya âlemine uyanık olarak girmek insana bir ürperme veriyor. Öyle ki, onun uykusunu ben de uyuyordum; uyanık olarak. İçimde kahramanlıklar, dostluklar, arkadaşlıklar, kocaman otların, denizin, balıkların, sandalın, bahçıvan kulübesindeki şişman kadının -Odisiya'nın anası- posbıyıklı, nefesi şarapla tütün kokan bağcının -babası- Odisiyaların kulübesinin içindeki kırık dökük temiz eşyanın, esmer, sırım gibi, ince uzun bacaklı, etekleri rüzgârlı kız kardeşinin, kocayemişi meyvelerinin, çamların mahremiyetine giriyorum. İçimde arzu bir çeşme gibi akıyor.

Eğiliyorum. Bu açık dudaklar, yarı açık gözleriyle uyumuş arkadaşımı yanağından öpüyordum. Belki ömrümde ilk ve son defa bir insanı, bilinmedik bir yerimde yıkanmış arzularımla bir daha, bir daha öpüyorum.

Oradan ayrılmak için yukarıya, Portekizli'nin kulübesine koşuyorum. Fakat çocukluk, sanki Portekizli oradaymış gibi, beni ihtiyata[38] sevk ediyor. Sessiz, gürültüsüz yaklaşıyorum. Kulübenin ancak boyum yetişen penceresinden içeriye bakıyorum. Öteki pencereden ay ışığı kulübenin içine dolmuş, kenarda bir genç kız oturmuş, dizine bir delikanlı yatmış... Kız erkeğin saçlarını okşuyor, delikanlıysa genç kızın saçını okşamayan öteki elini dudaklarıyla arayıp mütemadiyen bulmakta. Bir müddet hayretle

bakıyorum. Sonra aşağıya yokuştan kaya kaya iniyorum. İdris'in yattığı binaya koşuyorum. Onu uyandırıyorum. ‘Böyle, böyle... diyorum. İdris, Odisiya'yı soruyor.

— Aptal, diyor, hâlâ bekliyor mu?

— Yapma eziyet çocuğa canım! Çok iyi çocuk o!

— Onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur, bilmez miyim? Mahsus yapıyorum, sevdiğim için. Tecrübe için... Benim için canını verir, değil mi? Ne yapıyor?

— Demin ben uyandımdı. ‘Hadi sen biraz uyu’ dedim, uyuyor şimdi.

— Bu zamana kadar uyumamış mıydı? Hay aptal hay!

Odisiya'nın yanına doğru yürüyoruz. İdris bir müddet dikkatle bakıyor. Sanki o da bu iyi çocuklar rüyasını görmüş gibi eğilip saçlarını okşuyor.

— Uyusun bırak, diyor, hadi biz gidip bakalım, ne oluyor?

Yukarıki kulübenin içinde aynı hareketler, aynı manzara devam ediyor. Kızın dizindeki çocuk mütemadiyen kızın ellerini dudaklarıyla aramakta. Bizim tarafa delikanlının yüzü çevrildiği zaman bir an pencereden çekiliyoruz. Kızın başı hareketsiz, böyle eğilmiş, delikanlıya hasretle, bir tuhaf bakıyor. Genç adamın yüzü bizim tarafa çevrildiği bir zamanda İdris'le pencerenin dibine çömeliyoruz. Burada İdris'in yüzüne bakıyorum: O deminki mütebessim, mahalleli, tatlı, eğlenen yüz çizgileri birdenbire kararmış gibi:

— Benim kadar... diyor.

— Ne? Kim?

— Kızın dizindeki...

Bir müddet ayakta dimdik, hiç çekinmeden bakıyor. Ben korkuyorum. Sonra geriye dönüyoruz. İdris düşünceli:

— Benim kadardı, diyor.

Ben cevap vermiyorum.

Halbuki kızın dizindeki pek İdris kadar değildi. Epey kocaman bir şeydi.

Kış, hayallerimizi yağmur, kar, soğuk, sis içinde devam ettirirdi: Kimi mektepte, kimi çırak olduğu dükkânda, kimisi sisle örtülü bir lahana tarlasında, kimi de İdris gibi babasının sandalı içinde lodosa, poyraza yelken şişirerek.

Kıştan yaza her çocuk başka türlü çıkardı. Çoğu şişmanlamış, rengi ağarmış, harikulade bir surette büyümüş olarak. Bana öyle gelirdi ki çocuklar yalnız kışın büyürler.

O kıştan, birbirimizi hemen tamamen kaybettiğimiz kıştan çıkışta Odisiya'yı boy atmış, yüzüne karışık, hilekâr manalar sinmiş buldum. Yine şarkı söylüyordu ama sesi, o temiz, berrak ses değildi. İçime ılık dünyalar deviren ses şimdi bana bir garip memleketin hasis, yalana, dedikoducu, yılan insanlarının şaraplar, açlıklar, uykusuzluk, hırslı gecelerle eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak geliyordu.

Yüz; dostu, arkadaşı, hatta zaman zaman uşağı olmayı kabule hazırlandığım yüz, vehmettiğim manalarını üzerinden lüzumsuz bir gömlek gibi -yılan gömleği gibi- çıkarıp atmıştı.

Amcası Yorgo'nun bir haftalık bir ıstakozu satarken takındığı suratı birdenbire Odisiya'nın yüzünde bulunca şaşırdım.

Eskiden bu iki insana bakar, nasıl oluyor da derdim, hatları birbirine bu kadar benzeyen iki insanın birisi bana, o ılık dünyayı verdiği halde ötekisi soğuk, çirkin, fakat hakiki dünyayı versin. O zaman hayal meyal hissetmiştim ki, yüzle ahlak arasında herhalde müthiş bir münasebet vardır. Güzel olan muhakkak güzel ahlaklıdır demeyeceğim. Sonra fena ruhlu güzel yüzün de, insanı perişan eden, mahveden sihrini de inkâr etmeyeceğim. Yalnız şunu demek istiyorum ki, ahlakın yüze eklediği mimikler, hatta renkler, yüz, ahlak her ikisi güzelken de vardır. Fakat bunlar bu an, bu mekân içinde sevimlidirler. Ahlak bozulmazsa ter temiz, sevimli, hatta dostun bu halleri taklit edeceği gelmesi kadar dost, ılık devam ederler. Fakat kötü, fakat hakiki dünyayı, Odisiya'nın keşfettiği şekilde keşfedince, onları yeni âlemine sindirince iş değişiyor... Mesela, Odisiya Yun burnunu bir şey koklar gibi yukarı tarafını buruşturarak ağzı biraz açık anlatılanı dinlemesi -o zamanlar ne hoştu!.. Ben de aynı şekilde başkalarını dinlemek için bu hareketi az mı taklit etmiştim. Fakat bugün, bu hareket, bu o zamanki aynı hareket onu amcası Yorgo'ya, Yorgo'nun yalancılığına, kıskançlığına, terbiyesizliğine ulaştıran çirkin bir şey olmuştu.

Onu bir ikinci, bir üçüncü görüşümde içime bir pişmanlık doldu. ‘Ne yaptım, ne yaptım?’ diye söylendim. ‘Neden öptüm bu çocuğu? Bu yüzü ben nasıl sevdim?’ Müthiş bir utanma hissi duydum.

İdris kocaman bir şey olmuştu. Geçen sene Kaşık Adası'ndaki ahırların içinde rastladığımız çiftin erkeğinin ensesi gibi dik bir ensesi vardı. Simsiyah saçları bir berber elinde birçok şeyler yapılmış gibiydi. İlk bıyığını kesmemişti. İncecik modaya uygun bırakmıştı.

Bütün bu zahiri[39] sevimsizliklerine rağmen İdris'in yüzünde o hayal, sergüzeşt günlerinin iyi hatları vardı. Hatta daha fazla. Fakat Kaşık

Adası'nın lafını bile ettirmiyordu. Mütemadiyen genç kız hikâyeleri anlatıyordu:

Eftihiya'nın sarı bir kilise mumu kadar yanmaya hazır renkli bacakları vardır. Bir sütlü mısır beyazı dişleri, mütemadiyen ağızla aranıp, bulunup öpülecek elleri...

İdris, Eftihiya ile yukarıda kırmızı çiçekli çalı süpürgeleriyle kocayemişlerin olduğu sonbaharda tanışmıştı. Beraber kocayemiş toplamışlardı. Olgunlarından, irilerinden hepsini Eftihiya yemişti. Sonra ‘Kocayemiş insanı sarhoş eder’ diyen Ada kadınları gibi sarhoş olmuştu. O sırada dudaklarına olgun bir kocayemişi almış, İdris'e, ‘Yarısını da sen ye!’ demişti. Çalı süpürgelerinin kırmızı çiçeklerindeki bal kokusuna yatmışlardı.

Eftihiya'nın yüzü alelade bir Rum kızı yüzüydü. Civelek, çapkın, o kadar; ne fazla çirkin ne çok güzel. Fakat banyolar başladığı zaman lacivert deniz mayosu içinde ışıklı, dümdüz bacakları, küçük memeleri... Hülasa[40] Eftihiya yazın bir erkeği bir dakikada yere yıkıp, toprağa ellerini geçirterek dişleriyle otları kopartacak, toprağı koklatacak kadar güzeldi.

Ne güzel yüzerdi!.. Beyaz pantolonlu, sporcu delikanlıların aileleri köydeki evleri kiraladıkları zaman Eftihiya bu dizleri çıkmış pantolonlu, kalın gri elbiseli İdris'i ustalıkla, gürültüsüz terk etti.

Odisiya yeni göçlerin çocuklarıyla ahbaplığı ilerletmiş; kışın biriktirdiği paralarla beyaz bir pantolon, kısa kollu mor ipek gömlek, bir de bir delikanlıdan bin ricayla bir bahriyeli kasketi uydurmuştu. Uzaktan gözüktüğü zaman hakikaten kuvvetli, oldukça yakışıklı bir delikanlı hali almıştı. Yakındansa biraz acayip, pazarlığını giymiş, fazla süslenmiş gibiydi. Derhal köyün yerli gençlerinden olduğu anlaşılıyordu. İdris'le benimle yalnız merhabalaşıyor, göçlerin çocuklarına katılıyor, Ada'nın kızlarını onlara tanıtıyordu. Mektuplar götürüp getirdiği oluyordu. Gazinolarda yabancılarla pastra oynuyor, ekseriya kazandığı, kazanması münasip görüldüğü için, cebinde para da bulunuyordu.

Bütün yaz bir defa Kaşık Adası'na geçildi. O da Odisiya'nın grubuyla. Bunlar dört Rum çocuğuydu. Odisiya Rumca, geçen sene, daha evvelki seneler yaptıklarımızı, adi bir gülüşle, sanki tatlı şeyler değilmiş, aptallıkmış gibi anlatıyordu. İdris'in de bunu aptallık telakki ettiğini, fakat bu aptallığı başkalarına anlatmayı hoş bulmadığını acı, aynı zamanda mütebessim[41] yüzünden anladım.

Odisiya'nın arkadaşları katıla katıla gülerlerdi. Rumca tangolarla Ada'nın ıssızlığını, Robensonluğunu kaçırırlar, Portekizli gemiciyi hırsından ağlatacak gibi ederlerdi. Ben hep Odisiya'yı nasıl öptüğümü düşünür, dudaklarımın derisini koparır koparır atardım.”

Hikmet yattığı yerden gözü kapalı, kafasının içi bu çocukluğunun güzel bacaklarını üşütücü, kendisine bir büzülme hissi, ayaklarını burnuna, yorganı ta tepesine kadar çekme ihtiyacı veren hatırası içinde bunalmıştı. Ona öyle geldi ki uyumuştu. Düşündükleri yahut da düşünmek istedikleri bir rüya, bir uyku içinde yazılmış gibiydi. Adeta etrafında parça parça atılmış kâğıtlar vardı. Her zaman böyle kâğıtlara bir şeyler yazmak, kâğıtlara olmasa kafasına, daima yatakta bir şeyler yazmak arzusunu duymuştu. O zamanlar onu Rum mektebine vermişlerdi. Bunaldığını hissetti. Kafasından yorganı çekti. Ayaklarını boylu boyunca uzattı.

Odanın içi daha karanlıktı. Hemen hemen hiçbir şey fark edilmiyordu. Yalnız Naci'nin derin nefesi, Rıza'nın kuru öksürüğü odayı dolduruyordu. Bu sesler de olmasaydı Hikmet rüyadan uyanmış, nerede olduğunu bir türlü kestirememiş insanlara dönecekti.

Birdenbire bir aydınlık gördü. Bu aydınlık insan boyundan yüksek bir pencerenin içinden geliyordu. Biraz evvel uyandığı zaman bu pencere de karanlıktı. Şimdiyse üzerinden bir mavi sünger geçirilmiş gibiydi.

Mavi, koyu mavi, ışık olduğu bile şüpheli bir aydınlık gördü. Bu aydınlık onun uyumasına yardım etti. Melek'in yattığı odayı düşündü. İçi yine ezildi. Uyudu.

İkinci Kısım

Yolculukta

Maçka'da Kanarya Apartmanı'nın dördüncü katında bir ana baba ile bir oğuldan ibaret bir aile oturuyordu. Apartmanın kapısından içeriye girince küçük bir yemek salonu göze çarpıyor, her tarafta hiçbir komşunun dil uzatmaya cesaret edemeyeceği bir temizlik görülüyordu. Evin eşyaları eski, soluktu. Aynalı bir büfenin üzerindeki eşyada da o aynı solukluk, temizlik vardı. Buraya giren her adama derhal çok uzun, iyi seneler görmüş, dedelerinden beri sıkıntı çekmemiş, fakat fazla bolluk da görmemiş bir ailenin kibar eşyaları, sessiz bir şekilde adeta hitap ediyordu.

Akşamdı. Yemek, aynı zamanda kabul salonu olduğu anlaşılan bu yere, soldaki bir pencereden hafif bir sokak manzarasıyla beraber tramvayların yeni yanmış ışıkları giriyordu. Salonun elektriği yanmamıştı. Çok tatlı yarı karanlıkta kısa boylu, tülüş[42] bir hizmetçi kızın bir masanın yeşil örtüsünü, örtünün üstündeki çanak biçiminde gümüşten bir vazoyu kaldırdığı, masanın üstüne beyaz bir örtü yaydığı, renkleri pembeye kaçan birtakım tabakları üçe taksim ederek dizdiği görülüyordu. Yine sol tarafta, apartmanın öteki odalarına giden bir kapıda, karanlıkta yaşı belli olmayan, yuvarlakça bir kadın gözüktü.

— Niçin elektriği yakmadın Zehra? dedi. Karanlıkta bir şey kıracaksın kızım.

Küçük hizmetçi, masanın öbür ucundan bir yarım sağa çark yaparak elektrik düğmesine doğru döndü. Düğmeyi üç defa çevirdi. Bütün ışıklar yanmıştı. Kız bir daha çevirdi. Lambaların bir kısmı söndü. Kâfi bir aydınlık salonu aydınlattı; penceredeki sokak resmini sildi. Şimdi pembe tabakların üzerine mesut bir insan yemeğinin arzuları yer yer oturmuştu.

Sürahi, sokaktan gelen adama derhal bir bardak doldurtacak kadar berrak bir suyla cazipti. Işıkların yanmasıyla beraber evin sahibesi olduğu anlaşılan kadının yaşının da elliye yaklaştığı belli oluyordu. Yüzüne bakınca çok sinirli fakat bu hiddetin dakikalık, hatta saniyelik olduğu, yoksa haddizatında fazla dürüst, temiz bir insan olduğu anlaşılıyordu.

Gözlerinin altında oldukça büyük deri sarkıntıları vardı. Saçları itinayla taranmış, hatta zaman zaman ondüle yaptırılmış, sarıya, bir ütü sarartısına benzer bir sarılıkla gri renkteydi. Büyük gözleri, çok belli kaşları, benlerle dolu bir yüzü vardı. Üstüne siyah bir elbise geçirmişti. Elbisenin kolları dirseklerine kadardı. Tam göğsünde yeşilli beyazlı kravatımsı bir şey vardı.

Cümle kapısının tam karşısında büyükçe bir saat dikkat edilmediği zaman işlemiyor, dikkat edildiği zamansa fazla gürültülü gibiydi.

Kadın masanın bir ucundan gözlerini kırpıştırarak saate baktı.

Saat kaç Zehra? dedi. Ben seçemiyorum.

— Yediyi on geçiyor.

— Fahri hâlâ gelmedi. Herhalde babasına rastlamış olacak? Yoksa şimdiye kadar gelmesi lazımdı.

— Daha gelirler efendim! dedi hizmetçi.

Hizmetçide bir dârüleytam kız talebesi güzelliği vardı. Sırtına pembe, kolları tamamen çıplak bir bluz geçirmişti. Önünde prostela[43] yoktu. Kollarının bileklerinden yukarı kısmı bazen çok yumuşak, oynak oluyordu. Fakat bileklerinden aşağısı başkaları hesabına yapılmış birtakım fedakârlıkların, çocuk bezlerinin, milyonla kirli tabağın hatırasını taşıyor, her hali eve her gelen erkek misafire acımak, iğrenmek, hoşlanmak hislerini birden ihtiva eden birtakım arzu, arzusuzluklar veriyordu.

Bacakları hiç çarpık olmadığı halde pekâlâ çarpık olabilir hissini veriyordu. Ayağına küçük, bir horoz ibiği kırmızısı, hotozlu terlikler giymişti. Ayakları çıplak, mevzundu[44]. Yine de insan, “Bu bacaklar niye çarpık değil?” diyordu kendi kendine. Bu his belki de bacaklarının kısalığından geliyordu.

Gayet masum haline rağmen birdenbire birisinin kucağına düşüvermesi pekâlâ mümkün bu kızın denebilirdi.

Gözlerine bakınca bu hükümde aldanılmadığı, hakikaten bir kucağa düşüvermek arzusu bu gözlerde gayet bariz okunduğu sezilmiyor muydu? Gözlerini görmeyenler için arzu, ihtiras uyandırabilecek, hatta platonik rüyalar gördürebilecek yumuşaklıkta, güzellikte olan hizmetçi, gözlerine bakılınca, bütün arzuları suya düşürüyor mu, düşürmüyor mu, insanı mütereddit bırakıyordu. Yalnız eve gelen erkek misafirlere değil, apartmanın kapıcısına da bu tesirleri yapmış olan dördüncü katın hizmetçisi Zehra aldığı bütün paraları biriktiren, iyi kalpli, sessiz bir kızdı.

Erkekleri arzular gözükmesinin sebebi bir hulyayı hakikat yapmak içindi:

Bütün paralarını bir nişanlıya vermek, küçük bir odanın içinde ter kokan erkek çamaşırlarını, bir pencerenin akşam ışığına oturarak dikmek, yamamak... Erkeğinin kolunu, bacağını, göğsünü içi ezilerek bu çamaşırlardan düşünmek... Küçük bir mutfakta bir balık kızartmak.

On dört yaşında Tokat'tan geldiği günden beri biriktirdiği parayla hiç olmazsa güzel, yakışıklı bir bakkal çırağı, daha olmazsa çirkin, fakat temiz bir küçük memur avlayabileceğini ümit etmemiş değildi. Tokat'ta üvey babası kendi yüzünden hapse girdiği için üzülürdü. İlk zamanları, nüfus kâğıdına "dul" diye yazan nüfus memurunun evinde bir gece kaldıktan sonra, yollara düzüldüğünü her akşam mı her akşam hatırlardı. Sonraları bu eski günleri pek bariz bir şekilde hatırlamasa bile akşam vakitlerinde düşünmeyi sever olmuştu.

Çalıştığı evlerin küçük beylerine duyduğu yenilmez arzu, nihayet bir hayranlık, bir tecessüs hissiydi. Fakat küçük beyler beyaz tenleri, mavi gözleri, berrak, gırtlak çıkıntısı yeni belirmiş fildişi boyunlarıyla lacivert veyahut gri elbiselerinin içinde -o hep aynı renkte elbiseleri küçük beylere giydirmesini severdi- o tutulmaz incelikleri, hafifçe erkeklikleriyle bakılıp bakılıp doyulamaz bir manzaraydılar. Ama o kadar... Yalan olmasın Zehra bir gün bile onların sabahları hafif, iyi rüyalar kokan, su buharı ılıklığı almış yataklarını didiklerken bu yatakların içine bir hanım gibi uzanıvermek, bu erkekçiklerin katılığını, yumuşaklığını tatmak gibi bir fikir kafasından geçmemişti. Ne biliriz belki de geçmişti. Fakat Zehra kendisi böyle arzuların kafasından geçmediğine emindir. Buna kendi kendini inandırmıştır.

İnandırmıştır ama, yine de o ana babalarının yanında birer kiraz fidanı kadar eğilir bükülür, bakılır, sevilir insanlar Zehra'yla ilk yalnız kalışta büyük erkek tavırları almışlardı. Bu tavırlar onlara ne kadar da yaraşmıştı.

Merdivenlerdeki ıslığı duyan hanım oldu.

Hanım ile hizmetçi kulak verdiler. Islıkla beraber dört ayağın çıkardığı sesler duyuldu. İkisi birden.

— Geliyorlar!..

İçeriye evvela uzun boylu, şen yüzlü, matruş bir adam, ardından iki kaşı birbirine değen, sporcu yapılı, beyaz tenli, biraz genç irisi bir de delikanlı girdi.

Hanım:

— Elhamdülillah gelebildiler, dedi.

İhtiyar erkek:

— Şöyle Haylâf'ta[45] biraz oturalım bizim delikanlıyla dedim de...

Kadın:

— İyi yaptınız, dedi.

Genç adam:

— Açlıktan ölüyorum anne, yemek hazır mı?

Sonra Zehra'ya dönüp:

— Hadi kız! dedi, getir bakalım.

İhtiyar adam bir bardak su doldurup ayakta zevkle içti. Sonra:

— Oh!.. Yanmışım hatun, dedi.

Genç adam apartmanın öteki odalarına giden kapıdan içeriye süzülüp gitmişti. Kadın:

— Haylâyftakilere değil mi? dedi.

İhtiyar adam bu şaka çok hoşuna gitmiş gibi güldü. Kadın:

— Fahri'yi amcasına gönderelim, dedi. Hiç olmazsa orada bir ay kalsın. Bu iş halledilinceye kadar. Kapıcı razı. Zaten kızı seviyor.

— Ben bu akşam konuştum oğlanla. Gitmek istemiyor pek ama gitmem de demiyor.

Küçük hizmetçi ile Fahri arasında garip şeylerin geçtiğini hisseden Fahri'nin annesi olmuştu. Zehra'nın ilk geldiği aylarda kapıcıyla sıkı fıkı konuşmasını istemeyen “Lâmia Hanım” şimdi lüzumlu lüzumsuz kapıcıyı çağırıyor, sık sık bir iş bahane ederek kapıcıya. Zehra'ya ve eve göz kulak olmasını tembih ederek çekilip gidiyordu.

Lâmia Hanım oğlunun dürüst, garip halinden korkuyordu. Şayet küçük bir kaza vuku bulursa -Allah göstermesin- hizmetçiyi almaya kalkardı.

Hizmetçi olarak sevdiği bu kızı gelin olarak görmektense... Böyle bir ihtimal dahi Lâmia Hanım'ı iliklerine kadar üşütüyordu.

Sık sık evden kaybolmaları yapacağı tesiri yapmış, Zehra ile kapıcı Arslan arasında tam Anadolu köylülerine has bir aşk macerası başlamıştı.

Arslan sabahtan akşama yanık şarkılar söylüyordu. Hamam kubbesi gibi öten apartmanda bu içli şarkılardan bıkmayan, usanmayan kalmamıştı. Arslan bıyıklarını buruyor, potinlerini boyatıyor, hiç takmadığı halde akşama doğru kravat takıyordu.

Zehra, Fahri'den çekinmeye başlamıştı. Hanımının manevrasını anlamış, Fahri'den mümkün mertebe uzaklaşmayı, onu yalnız uzaktan seyredip içlenmeyi münasip görmüştü. Sonra Arslan da hakikaten arslandı. Ne fena fena, garip garip bakıyordu!.. Sonra:

— Nişanlanacağız Zehra kız, evleneceğiz. Çocuğumuz olacak. Köye gideriz, bizim köye. Sonra yine geliriz İstanbul'a, ha? diyordu.

Fahri, hamam dairesinden saçları taranmış, tıraş olmuş çıktı. Büyük bir iştahla yemeğini yedi. Bu Zehra kıza içinden neler duyduğunu tahlil etmiyordu. Evin içindeki dalavereyi hemen hissetmemiş gibiydi.

Babası Rıza Bey:

— Amcanın mektubuna bak, dedi. Muhakkak gitmelisin. Biraz hava almış olursun. Şu tatilden istifade et.

Fahri üniversitede talebeydi.

Fahri ertesi gün Haydarpaşa'dan trene binerken birdenbire o kadar sevinmiş, o kadar coşmuştu ki el arabasında kitaplar gezdiren adamdan Türkçe bir roman satın aldı. Varacağı yerden bir evvelki istasyona kadar üçüncü mevki bir bilet almıştı. Oradan bir ikinci mevki almayı tasarlıyordu. Zaten tren bu istasyondan ayrılıyor, aktarma lazım geliyordu. Pendik'e kadar romandan okuyabildi. Orada inip bir gazoz içti. Sonra daha varacağı yere yıl olduğunu, içindeki sevincinse ara sıra parlamaya müsait olduğunu düşünerek bir şişe rakı ile meze aldı. Yerine döndüğü zaman kendisinden evvel bu işi düşünmüş üç kişiyi şişelerini açmış buldu. “Buyurun çilingir sofrasına! Tenezzül ederseniz?” dediler. “Estağfurullah!” dedi. “Ben de düşündüm bir şişe de bende var...” Şişeyi sol eline sıkıştırarak dibine bir tokat indirdi. Mantar fırlamıştı. Bir iki damla döküldü. Şimdi yavaş yavaş kararan İzmit Körfezi sularına karşı bütün yolcular içlenmişti.

— Anam! diyordu bir tanesi, Allah büyüktür be! Biz de bir gün varacağız varacağımız yere elbet.

— Nereye gidiyorsunuz?

Adam Erzurum'dan kilometrelerce ötede, dağların tepesinde bir köy adresi veriyordu. Yirmi senedir İstanbul'daydı. Yemediği herze kalmamıştı. İnce, şeytan bir yüzü, genç bir hali vardı. Rakı içtikçe harikulade güzel bir adam oluyordu. Fahri'ye:

— Beklerim hemşerim, bizim köye gel. Kar belini aştığı zaman, ayı avına çıkarız. Sana “Urus”ların “borj”unu pişiririm. Yedi kızımdan bir tanesini seçersin, sana veririm delikanlı. Tepe tepe kullan. Kayış gibi kızlardır. Yalnız çok yedirmeye, giydirmeye gelmez bizim tarafın kızları ha! Biz az yeriz, çok çalışır, az giyer, çok hareket ederiz...

Bir küçük dere geçiyorlardı:

— Bizim dereleri görmelisin, dedi adam. Buz tutar kışları. Balıklar altında yamyassı olurlar suyun. Biz buzları yer yer kırarız balıkların ölmemesi için. O kırmızı, sarı, kahverengi balıkların eti yanında bu deniz balıklarınınki manda eti gibidir. Bizim memleketin insanı biraz vahşidir yoksa, vahşi olduğu için de namusludur. Sana bir şey anlatayım hemşerim: Hiç ceviz kütüğü gördün mü? Geçtiğimiz şuraların ceviz ağaçlarının rengi açık esmer, ceviz kütüğünün içinin hareleri daha gösterişsizdir. Bizim memleketin ağaçlarıysa daha sert, daha koyu renkli, hareleri daha parıl parıldır.

Hah işte!.. Bizim insanlarla bura insanları arasında da aynı fark vardır. Rengimiz daha koyu, içimiz daha hareli, daha parıltılıdır. Köylerimizi güneşe karşı kurmuşuzdur. Büyük çam ağaçları evlerimizin önünden ta hudutlara kadar uzanır gider. Toprak yalnız fazla bir ley vermez, uğraşmak lazımdır. Vatanımız dağlıktır. Ama dedim ya!.. İçimiz zengin, pırıltılı kardaşlık! Yoksa hepimiz göçer gelirdik bu İstanbul denilen tok memleketine. Burada da tok olan tok ya! Her yerde olduğu gibi. Yine derelerimizden balık, göklerimizden kuş, ormanlarımızdan geyik, göllerimizden canavar, ceviz ağaçları, çamlar, mısır eksik olmasın. Kolumuzda kuvvet kaldıkça, kafamızda o deli ışık yandıkça bir şeyden korkmam, Allah'tan başka!

— Ondan korkar mısın? dedi Fahri.

— Sırasına göre delikanlı, sırasına göre... Tövbe estağfurullah! Neler söylendik! Ne günahlara soktun beni be Fahri Efendi!

İzmit Körfezi bir şimal[46] fiyordu güzelliği almıştı. Pencereden bir Golfstrim havası giriyor, iki sahil arasından aşı boyaları yer yer gözüken heyula bir şilep geçiyordu. Fahri, bu akşam renklerinin, birbiri ardına yanıp söndüğünü seyrederken rakısından bir yudum daha içiyor, adeta bir yudum daha hassaslaşıyordu. Erzurumlu birdenbire tekrar başladı:

— Bak, dedi, Fahri Efendi, biz insanlar ne yalancı, ne garip mahluklarız! Şu yolculuğumuzun başından beri gevezelik ediyorum. Ne söyledimse, hemen hepsi yalan! Yedi kız nerede bende? Bir tane çocuğum yok. Evlenmedim ki çocuğum olsun. Bizim memleketin balıklarının eti lezzetlidir, İstanbul'unkiler manda etinden farksızdır, dedim a, o da yalandı. Deniz balığının, hele İstanbul'un balığının emsali var mıdır dünyada? Nedir o lüfer beyim? Nedir o kalkan, o uskumru, o barbunya, hele o ateş balığı? Ben dalgıçken ara sıra kendi elimle pisibalığı yakalar, haşlamasını yapardım. Şimdi olsa ne giderdi değil mi?

Diyeceğim insan kısmı oturduğu yerde bin yalan kıvırabilir. Köyümün insanları daha parıltılı, daha kavi dedim a, o da yalan. Nerede parıltılı birader? Parıltı dediğin ilimle, marifetle olur. İnsan sanatında ilerledikçe parıldar. Kuvvete gelince, mısır ununun kuvvetiyle kuvvetlenen insanın kuvveti...

Yalan söyledim diyorum a... Demin bu yalanları söylerken yalan olduklarını biliyordum. Şimdi güya doğru söylüyorum ya. Bu söylediklerimin de doğruluğuna kani değilim. Yine de pisibalığı yerine bizim “Kavruksu”yun sazan balığını İstanbul'un ortasında bulsam kilosuna kırk lira verir, alır, ağlaya ağlaya, güle güle yerim.

Fahri:

— Sen adamakıllı daüssılaya[47] tutulmuşun hemşerim, dedi. Bir müddet Erzurumluyla iyice kararmış olan İzmit Körfezi'nin karşı kıyılarının ışıklarım seyrettiler.

— Çok severim, dedi Fahri, geceleyin deniz kenarından başka bir deniz kenarının ışıklarını seyretmeyi.

— Evet, dedi Erzurumlu, hoş olur!

İzmit'ten sonra Erzurumluyla baş başa kalmışlardı. Köşeye mahcup bir mektep talebesi gelip oturdu. Biraz sonra Derbent'te onun da ineceği acelesinden belliydi. Hafif şiş gözlerinden uyku akıyor. Ürkek, tatlı gözlerle bakıyor, gülümsemek istiyordu. Çocuğa ikisi de gülümsediler.

İstasyon memurunun oğluymuş. Her sabah İzmit'e mektebe gidiyor, akşama dönüyormuş. Fahri bu gece yarıları, sabah karanlıkları gidilen mektebe karşı içinde müthiş bir sempati duydu. Kendi kendine sabahları çayı nasıl zor içeceğini, trenin düdüğünü duyunca çantasını nasıl kapacağım, paltosunu yarı yolda giyeceğini, sabah treninin içindeki sessizliği, takkeli adamları, koridorda cıgara içenleri, saçları dağılmış, üstleri hacı misi kokan Antalyalı gençlerin fiyakalı fiyakalı gezinmelerini görüyor gibi oldu. İzmit bir yarı karanlık içindedir. Sokaklarda kimseler yok. Mektep bahçesinde bir muhacir kederiyle beklemek... Akşam, dersten dönüş... Bu sefer daha başka yolcuların treni: Şarklılarla, küçük çilingir sofralarıyla dolu kompartımanlar, pencerelerden dışarıyı seyreden meyuslar, kompartımanlara dolmuş İstanbul havası, portakal kabukları, rakı, apteshane, çuval kokusu...

İzmit orta mektebine Derbent'ten her sabah giden, her akşam dönen çocuğun havasını kendinde hisseden Fahri, adeta bu çocuğun hayatını özledi, pek sevdi.

Erzurumlu, mektep çocuğuna hayatını anlatıyordu:
— Küçük, ben kaç yaşında varım?
— Bilmem ki...
— Hele hele?..
— Otuz.
Erzurumlu memnun:
— Kırk beş.
Hakikaten şayanı hayret bir şeydi. O kadar ceviz ağaçları gibi sağlam, kavaklar gibi uzun, düz bir yapılışı vardı ki, çocuktan çok Fahri hayret etti.
— Tabii, dedi Erzurumlu, böyle olmasaydı dalgıç olamazdım ki... Dalgıçlık herkese vergi değildir. Yalnız bu mesleğin en kötü tarafı, dalgıçların fazla müsrif olmalarıdır. Biz çok para kazanırız, çok yeriz. Ben gündeliği otuz beş liradan aşağıya iki ay evvelisine kadar çalışmadım. İki aydan beri yirmi, yirmi beş lira arasında. Sıhhatimizi muhafazaya da mecburuz. Para da bol. Para bol olunca gençlik var serde. Kuvvet var. Yapı var. Allah vermiş sıhhat var. Sıhhatli adam güzel adamdır da. Kadınları da severiz. Kim sevmez değil mi?
Genç mektepli yavaş yavaş açılıyor. Artık fazla mahcup gözükmüyordu. Hatta biraz da üçüncü mevki insanlarına karşı bir bilgiçlik taslamak hevesine bile kapılıyordu:
— Otuz metreden fazlaya inemezsiniz değil mi? dedi.
Erzurumlu:
— İneriz, dedi, altmışa, yetmişe inebiliriz, ama nadiren. Bu derinlikte beş dakikadan fazla duramayız. Zaten otuz metreden sonraya dayanacak dalgıç da pek azdır.
Erzurumlu anlattı durdu:
Dalgıç hayatına ait hikâyeler masallar kadar uzun, güzeldi. Fakat kendine fazla güvenen bir dalgıcın hikâyesi Fahri'yi çok alakadar etmişti. Fahri bu hikâyeyi dinlerken küçük mekteplinin yüzüne bakıyordu. Onu bu hikâye pek fazla sarmamıştı. Bundan evvel Erzurumlu Haliç ile Sarayburnu arasında deniz dibinde yatan gemilerden altın kaşıkları nasıl bulduğunu, o civarda kayık, mavna, yelkenli, gemi, vapur leşlerinden adeta bir küçük kasaba peyda olduğunu, bu kasabada balıkların nasıl dolaştıklarını, büyük midyelerin ağızlarım açıp küçük balıkları nasıl beklediklerini, deniz üstünde başka türlü, ziyadar[48] olan mahlukların deniz dibinde koyu esmer renkler, pırıl pırıl zümrüt, akik, elmas renklerle gezindiklerini, genç mektepli ne zevkle dinlemişti!

Bu sırada dalgıç, istediği kadar fantezi yapıyor. Haliç'te bulunmasına imkân olmayan fok balıkları, elektrikli balıklar, insanı bir anteniyle sarıveren devasa ahtapotlardan bahsediyordu.

Bu arada yine sanki karşısındaki çocuk, dalgıç olacakmış da ona ders veriyormuş gibi: “Mesela denizin dibinde baktın bir koca vapur yan yatmış yatıyor. O yeşile çalan bulanıksı, sisli su içinde vapurun her tarafı büyümüş, kocamanlaşmış, en ufak telin üstüne milyonlarca kabuklu hayvan yapışmış, demir aksamında midyeler ağızlarını açmış sana bakıyorlar. Vaktiyle bilmem kaç tarihinde Sarayburnu ile Köprü arasında, Galata tarafına daha yakın, hemen hemen Üsküdar İskelesi'nin üç yüz metre açığında bir Rus gemisi batmışmış. İçinde para varmış. Eski dalgıçlar parayı çıkarmışlar. Denizde böyle bir şey bulundu mu, yarısı dalgıça aittir; yarısı da hükümetin veyahut da gemi sahibinin olur, pazarlığa göre. Bir gün Mütareke'de ben oraya daldım. İngilizlere ait bir sandık meselesi için... Şöyle yürüdüm.

Dedim ya! Deniz içi hem karanlık hem aydınlıktır. Deniz içinde renkler, ay ışığında olduğundan daha çok esrarlı, büyülü gibidir. Yani her ufak mavna bir saraydır. Kocaman, esrarlı, hani bazen filmlerde görürüz, garip şekilli Çin mabetleri vardır. İşte vapurlar, yelkenliler deniz üstünde gibi değildir deniz içinde. Öyle Çin mabedi gibi karmakarışık, karmakarışık ama garip, hoş bir halde yatarlar. Bir baktım. Hemen hemen yanı başımda bir saray harabesi. Hemen bunun Rus gemisi olduğunu anladım. Çünkü daha dalmadan evvel o otuz kiloluk ayakkabılarımı giyerken arkadaşlarım Rus gemisi buralarda demişlerdi. Ben de zaten buraları karış karış bilirim ya! Muhakkak odur, dedim. Rus gemisi çariçeye aitmiş. Kaşıkları altındanmış, her taraf tavanlar kaplamalar altın ve gümüş yaldızlıymış, derlerdi. Hiç hazine görmedik biz ama, masallardan biliriz ki Keloğlan bir de küpün kapağını kaldırır, gözleri kamaşır. O sırada biz masalı dinlerken yatağın içinde nasıl olursak öyle bir hal oldum. Gözüme binlerce göz kamaştırıcı şıkır şıkır altın, gümüş, elmas doldu. Hiçbir şey düşünemeden daldım bir delikten Rus gemisinin içine. Ayaklarımın altında bir merdiven bastıkça dağılıveriyor, ben yine denizde yürür gibi aşağıya iniyordum. Birdenbire ortalık kapkaranlık kesildi. Fakat ben de dibe varmıştım. Girdiğim delik hafif bir aydınlıkla tepemde kandil gibi yanıp sönüyordu. Artık olan oldu, dedim, biraz daha yürüdüm. Şimdi yukarıda yeşil bir kandil gibi yanan ışık da kaybolmuştu. Zifiri bir karanlık içindeydim. Birden beni bir korku sardı. Kalbim ta şakağımda atıyordu. Fakat bir dakika sonra yine kendimi topladım. Etrafım hayal meyal seziliyordu. İşte şimdi yandım, dedim.

Çünkü insan girdiği delikten çıkamazsa hapı yutmuştur. Nefes borusu yok mu? Sonra onun yanındaki seni yukarıya çekmeye yardım eden ip?.. Eğer girdiğin delikten çıkmazsan dolaşır, bir daha da bulamazsın, geberir gidersin.

Etrafım oldukça aydınlanmıştı. Bir yemek salonunda olduğumu anladım. Yürüdüm. Yerler kaygandı. Ayağımın altında midyeler kırılıyor, hava kabarcıkları kaynaşıyordu. Yukarıya bakıyorum. Belki yirmiye yakın yeşil kandil gibi delikler sarkıyordu. Dualar okuyordum. Fakat yine de altın kaşıkların nerede olabileceğini düşünmüyor da değildim. Bir müddet daha yürüdüm.

Tam köşede büfeye benzer bir şey gördüm. Bir gözü çektim. Elimde kaldı. Fakat yere bir şeylerin ağır, ağdalı, adeta danslı hareketlerle düştüğünü gördüm. Daha yere düşmeden kaşıklar elimdeydi. Yedi taneydiler. Artık durur muyum? Başladım deliği aramaya. Girerken şöyle on dakika geminin etrafım dolaşmış, ancak insan girebilecek kadar büyük bir delik olarak onu görmüştüm. Az çok nefes borusunun yardımı da bu araştırmaya imkân verdi.

Tepemdeki deliklerin içinden en büyüğünü seçmeye çalıştım. Bir yarım saat aradım. Nihayet şöyle büyükçe bir abajur ışığına benzeyen deliğe doğru ipi çekmeye başladım. Baktım ki bu delik o delik değil. Nasıl bildim değil mi? Bu o kadar zor değil. Nefes borusuyla o aşağıya, yukarıya inmeye, çıkmaya yardım eden şeyler yok mu? Onlar bu delikten gelmiyorlardı. Zaten de birdenbire ipin beni sıktığını hissetmiştim. İnsan girecek kadar büyük bir delikti ama benim girdiğim değildi. Yine beni bir korku aldı. Kaşıkları çizmelerin içine yerleştirmiştim. Altın kaşıklar için ölen dalgıcı gazetelerde görür gibi oluyordum. Nihayet bir delik daha gördüm. Bu da kocaman kandilini yakmıştı. Oraya kadar yine tırmandım. Artık kolumda sinirden kuvvet kalmamıştı. Bu da değildi. Aşağıya tekrar indiğim zaman: ‘Aklını başına topla Ragıp!’ dedim. “Soğukkanlı ol!”

Üçüncü delik girdiğim delikti. Dışarıya çıkınca büyük bir nefes alayım der insan değil mi? İmkânı var mı? Büyük nefes nerede? Zaten kâfi derecede derin olan burada, bir, bir buçuk saat kalmıştım. Nefes almak büsbütün güçleşmiş, kolumun heyecandan kuvveti kesilmişti. Yukarıya dört kişi beni zor çektiler.

Dalgıçlıkta insanı hırs bürümemelidir bir; ikincisi, dalgıç sinirlerine hâkim olmalı, soğukkanlı olmalıdır. Üçüncüsü de kendine fazla güvenmemeli, insandan üstün olduğunu sanmamalıdır.

Bak sana bir hikâye daha anlatayım:

Bundan tam on iki sene evvel, yazın İzmir'de çalışıyorduk. İşimiz gayet iyiydi. İyi para alıyor, dört dalgıç arkadaş zevkle, neşeyle çalışıyorduk. Yazdı. İnsanın ne eli donuyor, ne de deniz dibi karanlıktı. Her tarafta, denizin içinde yer yer alaimisemalar[49], güneşler, altınlar, gümüşler gibi sardalye kutuları, tenekeler, camlar parlıyordu.

On iki ile yirmi beş metre arasında uçurum bir yerde çalışıyorduk. Arkadaşlarımızdan Hüsnü en irimiz, en uslumuz, en kendine güvenenimizdi. Sağlam, içki cıgara bilmez, harama el sürmez, namuslu, iyi, bir kırklık adamdı. Görsen otuz yaşında demezdin. Gözleri pırıl pırıl, sakalı yaldızlı altın gibi, saçları lepiska sarı, güzel bir adamdı. Kendine çok güvenir, dipte uzun müddet çalışır, yorulmaz, dinlenmez, derin yerleri tercih eder, babayiğit bir şeydi. Biz öteki üçümüzse ara sıra kaçamak yapar, İzmir'in o Kordonboyu'nun geniş, serin, güzel gazinolarında bir köşeye çekilir, çipra denilen lüferle ispari arası balıklar kızartarak şöyle birkaç şişe yirmi dokuzluk devirir -bekârlık var o zaman-, Yahudi mahallesine doğru çapkınlığa çıkardık. İzmir'in Yahudi kızları kadar güzel mahluk dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Ne beyaz, ne çilli, ne tıkız mahluktur onlar, yarabbim! Etleri çipra balığının beyaz etine benzer: Sert, kılçıklı... Gözleri deniz içi hayvanının gözleri gibi fosforludur.

Kapılarının önünde durmadan söylenirler, İzmir'in rüzgârı göğüslerini açar. Dizkapaklarına gelen fistanları rüzgârlanır. Çıplak, güneşten yanmış ayakları durmadan anlattıkları laflara göre kâh tepinir, kâh uzanır, kâh leylek gibi tek ayaklarının üzerinde muhaverelerine[50] devam ederler.

Yahudice bilirdim. Sinemaya davet ederdim. Çoğu derhal gelirdi. Sinemada omzuma başını kordu. Kabak çekirdekleri yerdik. Kızın biraz kirli saçlarından burnuma bir fakir mahalle kokusu gelirdi. İspanyolca konuşur, İzmirlice gülerdik. Sonra götürür, hâlâ bir çarşı gibi uğuldayan, küçücük dar sokaklara taşmış insan kalabalığının içinden geçip kızı evine bırakırdım. Ama mesut olduğunu, eğlendiğini, bir küçük sarı, kıvrak, şen Yahudi kızıyla kabak çekirdeği yiyerek mesut olduğunu hisseden adam bu dünya yüzünde belki çok azdır ama vardır.

Laf Yahudi kızına gelince biraz coşarım; kusura bakmayın. Çünkü bir tanesine de âşıktım. Fransızca çat pat konuşsam onu yakalardım ama, biraz kibirli ve Frenk azmanıydı da olmadı. Yoksa şimdi Erzurum'a gideceğime İzmir'in Yahudi mahallesindeki kayınpederimi görmeye giderdim. Neyse geçelim!..

Biz böyle eğlenirken o kendine güvenen arkadaşımız doğruca evine gider, soyunur, dökünür, aptesini alıp namazını kılar, saat sekiz, dokuz olmadan yatardı. Gün doğmadan da uyanır, biz geldiğimiz zaman onu iş başında bulurduk. Bizden çok çalışırdı ama hiçbir gün bunun için bize bir şey söylememiştir. İşini kendini göstermek için değil, sevdiği için yapardı. Yalnız kendisine ara sıra söylerdik.

— Hüsnücüğüm, ihtiyatlı ol! Yavaş yavaş yaparız. Üzülme. Kendini yorma kardeşim. Bilirsin ya! Bizim işte kendine fazla güvenmemelidir adam, derdik.

Tatlı, munis gözlerle gülerdi.

— Ah be! derdi. Sizde dalgıçlık hevesi yok! Zanaat aşkı yok!

— Var be anam! derdik. Var ama zanaatımız kolay değil.

— Orası öyle, derdi.

Yine gülerdi.

Biz şöyle bir yarım saat, bir saat çalıştık mı kâh bir cıgara içmeye, kâh bir bu dünya yüzü havasını almaya can atardık.

Bilmezsiniz bu havanın kıymetini siz!.. Allahım! Nedir bu nefes almak biliyor musunuz? Müthiş tadı bir şey! Hani kana kana su içersin, bazen susuzluktan yandığın zaman ya! Bayılırsın! O su ne tatlı şeydir! İşte hava da öyle... Sudan bin kere tadı! Zanaata ilk başlarken sudan çıkıp da kafandan kafalığı çıkardılar mı, dünya varmış sanırsın. Bir neşelenirsin! İki tane yirmi dokuzluk bu neşeyi vermez.

O gün, kaza günü, müthiş bir sıcak vardı. İzmir, binalar, caddeler, hatta deniz pırıl pırıl, cam gibi yanıyor, insanın yüzünü hava haşlıyordu. Hepimiz dalmıştık. Saat on raddelerindeydi. Şöyle bir buçuk saat çalışacak; sonra motorun tentesi altında güzel, buzlu sularla bir yemek yiyecek, birkaç saat uyuyacaktık. Bir saat geçti geçmedi ben çıktım. Ötekiler de beşer onar dakika arayla suyun yüzüne fırladılar. Oldukça derinde çalıştığımız için hem nefes nefeseydik, hem de biraz başımız dönmüştü. Çünkü sıcak havada makineye de biraz az hava gidiyor gibi bir şey olur.

Yani serin havanın serinliğiyle insan iyi çalışır da... Canım, dışarıda olduğu gibi sıcak havada deniz dibinde iyi çalışılamaz... Kim çıkarsa bir müddet, şöyle bir on dakika kafalık kaldırılmaz, daha on dakika kafalık kafada durur, sonra çıkarılır. İyi havaya alışma meselesi... Ondan sonra kafalık, gayet ağır ağır, iki üç dakikada çıkarılır; hemen dalgıcın ağzına bir cıgara verilir.

En son Hüsnü çıkmıştı. Herhalde o da fazla bunalmış olacak ki eliyle hareketler yapıyor, kafalığı çıkarmamamızı işaret ediyordu. Biz bağrışıyor, ‘Dur bekle biraz’ diyorduk. Biraz fazla sinirliydi. Kızdırmaya gelmez, kavga çıkarırdı. Sonra onun için pek mesele yoktu. Daha derinde, daha fazla zaman çalıştığı halde bile kafalığı hemen çıkardığı olurdu.

Nihayet dayanamadık, çıkardık. Ağzına hemen cıgarayı dayadık. Bir yudum bile içmedi, attı. Yüzü biraz sararmıştı. Güldü. Ayağa kalkarak kıça doğru yürüdü. Biz kendi işimize bakıyor, salataları yapıyor, sardalyeleri temizliyorduk. Kıç taraftan bir gürültü geldi. Koştuk. Oraya yere yığılıvermişti.”

Fahri haykırdı:

— Öldü mü?

Dalgıç:

— Hayır, dedi, ölmesine ölmedi ama ölümden de beter bir şey olmuştu. Sağ tarafı hiç tutmuyordu, Öyle kavi[51], arslan, çalışkan bir adama inme inmesi ne demektir arkadaş!

Dalgıç bir müddet sustu, sonra:

— Şimdi İzmir'dedir, dedi, bizim cemiyet, arkadaşlar ona bakıyoruz. Bakıyoruz ama neye yarar?.. Geçenlerde İzmir'e gittiğim zaman evinin önünden belki; on defa geçtim, içeriye giremedim. Yüreğim kaldırmaz benim! Zaten insan kırka merdiven dayadı mı bu işi bırakmalıdır. Bu işte en büyük tehlike işte bu: Allah vermesin, nüzul[52].

Sonra İzmir civarında ahtapot da mebzuldür[53] ha! Bir sarıp sarmaladı mı işin iştir. Kurtulabilene aşkolsun! Sonra elektrik gibi çarpan bir balık vardır. O da Allahın belası bir şeydir. Biz otuz, otuz beş liraya çalışırız ama her dalışta otuz, otuz beş tehlikeyle beraber dalarız.

Tren Derbent İstasyonu'nda durmuştu. Mektepli çocuk elimizi sıktı. Pencereden bakarken selamlar verdi. Fahri, arkadaşına:

— Şimdi, dedi, küçük çocuk, o Galata Köprüsü'yle Sarayburnu arasındaki deniz dibinin kaburgalarına midye yapışmış, denizyıldızları bakan Çin mabetleri gibi âlemin içinde uyuyacak. Senin sayende Ragıp Efendi! Bir deniz altı rüyası içinde... Oh!

Ragıp Efendi kocaman dişlerini göstererek güldü.

— Belki de, dedi, bir gün evi barkı, sevgiliyi, mektebi arkada bırakarak dalgıç olacak.

— İyi mi olacak?

— Elbette iyi olacak! Senin gibi Darülfünun talebesi ne kadar lazımsa, dalgıç da o kadar lazım.

— Belki daha fazla...

Göl, kompartımanın öbür tarafında yani koridor tarafında kaldığı için dışarıya çıktılar. Hava açmış, ay vardı. Sapanca Gölü elmalıklar içinde ılık, tütsülü bir ışıkla pencereden kayıp gidiyor, ikisine de susmak, hiçbir şey söylemeden güzel, fakat garipsetici şeyler düşündürüyordu. Fahri'ye öyle geliyordu ki Ragıp Efendi İzmir'dedir. Yahudi mahallesinde gezinmektedir. Şimdi taze bir Yahudi kızıyla bir sinemada kabak çekirdeği yiyorlar. Yahudi kızının yanakları sinemanın nefes kokulu havasından kızarmıştır. Ayakları çorapsızdır. Zaman zaman hafif bir ter kokusuna karışmış ince, belirsiz bir kabak çekirdeği kokusuyla beraber, bir taze kız ağzının kokusu burnuna değmektedir.

Dalgıç Ragıp Efendi, şu anda ne düşünürse düşünsün; Fahri, Ragıp Efendi'nin hayatıyla yaptığı hulyaya inanacaktır. Halbuki aynı anda Ragıp Efendi belki de mektep çocuğunun eve girdiğini, bir tarhana çorbası karşısında olduğunu düşünmektedir.

Fahri kendi kendisine Ragıp Efendi'nin Sapanca Gölü'nün tütsülü aynası üstünde ne düşündüğünü soruyor, kendi hulyasını Ragıp Efendi'ye mal etmeyi istiyordu. Neden? Bu suali Fahri kendine sorduğu zaman bir müddet cevap veremedi. Fakat sonra anladı ki Ragıp Efendi'nin hayatı kendininkinden çok başka türlüdür. Hatta çok güzeldir. Ama bu başka türlülük, güzellik, Fahri'nin kendi ölçülerine göre değil miydi? Muhakkak öyleydi. Belki de onun talebe hayatını Ragıp Efendi, daha çok sevmiştir. Biraz evvel Fahri'nin anlattığı şeyleri şimdi o belki zevkle düşünmektedir.

Yine mesele Ragıp Efendi'nin ne düşündüğü meselesi haline gelince Fahri dayanamadı.

— Ragıp Bey, dedi, ne düşünüyorsunuz?

— Hiiç... dedi Ragıp Efendi.

Bir cıgara paketi çıkardı. Fahri'ye de ikram etti. O zaman Fahri anladı ki şimdi Ragıp Efendi, cıgarasını yaktıktan sonra, derhal ne düşündüğünü anlatacak.

Nitekim de öyle oldu. Sapanca İstasyonu'ndan yeni kalkmışlardı ki başladı:

— Ne düşünüyorum, biliyor musun? dedi. Şimdi Erzurum'dan valideyi alıp İstanbul'a mı getireyim doğru, yoksa Trabzon'a geçip birkaç ay

eniştemde mi kalayım? Hatta yazı orada mı geçireyim? Çünkü artık dalgıçlığı bıraktım. Hem içime bir korku girdi. Hem de ihtiyarlamaya başladığımı anladım. Rahata, ama öyle mütekait[54] rahatına değil, şöyle akşamları dört beş kadeh atıp evime dönmek, çocuklarımla oynamak istiyorum. Gündüz yine akşama kadar didineyim. Yüz yaşıma kadar yaşasam sabahtan akşama didinmezsem ölür giderim. Dalgıçlıkta gündelik fazladır ama her zaman iş bulunmaz ki. Her zaman denizden altın kaşık da çıkmaz. Dalgıcın eli açık da olur. Dört beş ay, bir iş çıkmazsa elindeki avcundaki gider. Her sene de üç dört ay bâhusus[55] kışın, boş kalırız. Bu böyle!.. Yine elhamdülillah biraz para yaptım. Şimdi Erzurum'da niyetim bir buçuk ay kalmak. Bulursam namuslu bir kızla evleneceğim. Oradan Trabzon'a geçeceğim, karımla anamı alıp. Yahut da Trabzon'dan evlenirim. Eniştem balıkçı reisidir. Gırgırları vardır. Bir gırgır da ben satın almak istiyorum. Balıkçılıkta para vardır ama dalgıçlık kadar da genç işidir. Ama nihayet ben mal sahibi olacağıma göre rahatım. İnsan belli olmaz birader! Para bizi de zıvanadan çıkarabilir. Neyse geçelim bunları!.. Zaten de geldik galiba. Siz Arifiye'de iniyorsunuz değil mi?

Fahri pencereyi açtı. Etraf yeniden kararmıştı. Burnuna bir memleket havasının kokusu geldi. Vücudu değil, içi üşür gibi oldu. Hatta biraz sarardı. Her zaman, doğduğu, çocukluğunu geçirdiği memleketin rüzgârlarıyla bir melal[56] duyardı. Kim bilir belki de çok sevdiği insanların orada kocaman servilerin, söğüt ağaçlarının dibinde Sakarya'ya bakan tepelerde yattıklarını hatırlıyordu da bilmeyerek belki de onun için bu melali duyardı.

— Demek niyet, dedi, balıkçılık.

— İnşallah! dedi Ragıp Efendi, seneye bu vakitler Boğaz'da yahut Adalar'dayız. Torik beklemek için. Bugüne kadar Adalar'da iskele tamirine çalışıyordum. Gırgırlarda çok gezdim. Balıkçılığı adamakıllı kavradım. Torikte iyi para var. Biraz daha ustalıkla çalışılırsa bu torik insanı zengin eder, bilir misin? Bizim Anadolu balıksızlıktan kırılır. Balık nedir bilmeyen yerler vardır yahu! Ne söylüyorsun? Sanki on yedi, on sekiz milyon insanın balığını şu İstanbul Boğazı getirir, millete bırakır; ne yapacağımızı bilemeyiz. Atarız denizlere satamazsak. Köpekler, köpek leşleri gibi yüzer o cevher balık. O mektepli gözlerini pırıl pırıl edecek, o nişanlılara can, evlilere çocuk, hastalara şifa verecek mavi, mor pullu, yılan derili balık! Alır gider İtalyanlar! Basarlar fıçılara, afiyetimize yerler. Fosforlanınca saldırırlar etrafa...

İşte niyetim o vergili, kırağılı, tohumu çürüklü topraktan çok denizle uğraşmak. Ne tohumu var ne kırağısı. Ne harman için rüzgâr beklemek. Ne döven için öküz kiralamak, ne de tohum için borç para almak var. Ne de sınır, “benim malım” demek kaygısı...

Deniz Allah'la devletindir. Devlete verirsin vereceğini, bugün dersin Kınalı açığı, yarın Hayırsız, ertesi gün Bozcaada. Daha ertesi gün de İmralı...

Bütün Marmara gözün alabildiğine cebindeki tezkereyle beraber senindir. Hatta tezkeresiz bile... Devlet balıkhaneye gelir alır alacağını. Aldığı da nedir ki? Sen korsun cüzdanına papelleri. İtalyan bandıralı gemiler ağızlarına kadar yüklü giderler. Sen geçersin karafakinin başına. Hanende Sünbül'ün sesinde Erzurum havaları dinlersin. Katina yanı başındadır. Yaşasın balıkçılık! Balıkçılar arkadaş! Katina da sağ olsun!

Hülasa deniz, müthiş bir şeydir. Tevekkeli deniz gibi hür demezler. Ama insanı yerden yere vurduğu da olur ha! Şakaya gelmez o...

Güle güle Fahri Bey kardeşim. Üniversite talebesi Bay Fahri desem gelir mi?

— Gelir Ragıp Efendi, o kadar kâfi. Edebiyat Fakültesi'nde desen daha iyi.

— Ne?

— Edebiyat Fakültesi.

— Deriz...

— Allahaısmarladık.

— Güle güle kardeşim.

Arifiye İstasyonu'nda bu trenin karşılığı yoktu. Yani buradan Fahri'nin doğduğu kasabaya gidecek sekiz on kilometrelik hattın treni ancak üç saat sonra kalkacaktı. İstasyonda ses seda yoktu. Bekleme yerinde bir memur ayakta kıpkırmızı gözlerle sarı, mahzun düşünüyordu. Bir elektrik ışığı mı, yoksa gaz lambası mı meçhul bir ışık karanlığı ancak bulandırıyordu. Çoktan sönmüş bir sobanın etrafında hâlâ ılık, kokulu bir hava vardı. Bu havaya en yakın bir kanepeye çöktü. Üç saat açmamak niyetiyle gözlerini kapadı. Halbuki bir on dakika geçmemişti ki sıkıldı. İçini birdenbire bir üzüntü kapladı. Uzaktan bir köpek, bir horoz sesi bile gelmiyordu. Yalnız çok yakından, adeta salonun içinden gelir gibi bazen bir öksürük sesi, bazen de bir horultu geliyordu. Bu sesler bazen yandan, bazen tepeden gelir gibiydi.

Birdenbire adamakıllı üşüdüğünü hissetti. Vücudunun sol tarafında bir rüzgâr esintisi duydu. Gayri ihtiyari o tarafa döndü. Tam yanı başında, girerken fark edemediği bir açık pencere gördü. Kapamak üzere ayağa kalktı. Pencerenin önünde durdu. Eğilip dışarıya baktı. Tam bu sırada horultu daha şiddetle duyuldu. Demek açık pencereden geliyordu. Pencerenin dışında, küçük bir yol uzak köye doğru gidiyor, ağaçların arasında yer yer istasyon memurlarına ait evlerin ışıkları parlıyordu. Pencereyle karşı karşıya istasyonun büfesi vardı.

Fahri pencereden atlayıverdi. Çünkü pencere yerden hemen bir, bir buçuk metre yüksekti. Büfeye doğru ilerledi. Kapıyı açıp girdiği zaman demin kendini üç saat gözlerini açmamak niyetinden caydıran horultuyla karşılaştı. Tezgâhm başında sakalı uzamış, adeta gençken ihtiyarlamış, manasız yüzlü bir adam oturuyordu. Girene başını kaldırıp şöyle görmeden bir baktıktan sonra tekrar tezgâhın içindeki hulyasına daldı.

Bu sırada horultu yine duyuldu. Fahri soluna dönünce üç dört gaz sandığının üstünde elma, armutların arasında uyumuş bir çocuk gördü. Kirli bir yorganın içinde bir kirpi gibi büzülmüştü. Başının altında üstüne eski lime lime bir kasketle, bir boyun atkısı atılmış bir beyaz kabak vardı.

Çocuğun yüzü terli, bir gül pembesiyle pembeydi. Etrafta elmalar, bin bir çeşit elmalar vardı: Çingenbacak, Amasya, Ferik, Paşa, Karasapanca, Altınhendek, Kaba...

Tezgâhtaki adam hem bu elma isimlerini sayıyor, hem de “Hangisinden istersiniz beyim?” diyordu.

Fahri:

— Çayın var mı hemşerim, dedi. Dondum! Bana bir çay yap.

— Var beyim, çayımız da var.

Kenardaki balkabakları, Düzce, Hendek armutları, peynir, simit, çay kokusu, uyuyan çocuğun güzel, harikulade sıhhatli yüzü, hatta rüyası bu meyvelerle dolu, elişi kâğıtlarıyla süslü, küçük küçük, çamurlu camlı, kocaman, burma simitli istasyon büfesine öyle sıcak manalar vermişti ki, Fahri çöktüğü yer iskemlesinde bu sıcak manalı havayı adeta üstüne bir yorgan çeker gibi çekti. Yanı başında buğular kaplı ufak cama bir isim yazdı. Evvela Arap harfleriyle, sonra Türkçe.

Onu da bozdu, aynı ismi bu sefer telaffuzuna göre Fransız imlasıyla yazdı.

Bu isim, Darülfünun'da tanıdığı, çok sevdiği bir kızın ismiydi. Onu ilk defa, mektepte değil, bir arkadaşının başka bir yere giderken verdiği veda

ziyafetinde görmüştü. Galiba en sonra o gelmişti. Siyah, rengi az bir şey uçmuş -kadınların elbisesi hakkında maalesef Fahri'nin hiçbir fikri yoktu- elbise giymişti. Ondan aldığı ilk intiba, o kadar mütevazı, o kadar tatlı bir şeydi ki...

Bu yirmi üç, yirmi dört yaşlarında bir kızdı. Fakat kapıdan içeriye bu yaşta giren iri yapılı kız, bir saat içinde küçülmüş, mini minileşmiş, küçük, ışıltılı, iyi dost gözlerle kendisine bakarken, Fahri onu nasıl burada bırakıp da eve gideceğini düşünmüştü.

Galiba seramik üzerine bir genç adam bir şeyler söylüyordu. Genç kız, o kadar ciddi, o kadar alakayla dinliyordu ki, etrafını göremiyordu. Fahri onun ta yanı başına sokulmuş, vücudundan, gözlerinden, halinden, saçından, onun rüzgârından bin türlü saadet mevzuu çıkarmıştı. Ömründe ilk defa bir insanla beraber olamamanın, bir insanla samimi olamamanın, bir insanı bir daha görememenin azabını hissetti.

Sonraları Fahri kendi teşebbüsleriyle onu birçok defalar gördü. Kızın her şeyi ağır ağır içine işliyordu. Onda bir şey sevgilileşiyor, bu kızda her şey ağır ağır kusursuzlaşıyordu. Bir gün artık o hale geldi ki onsuz her şey, yalnız her şeydir. Artık ne masallar masaldır. Ne hikâyeler hikâye. Öyle bir dünya düşünelim ki hiçbir şairi yoktur. Öyle bir memleket düşünelim ki, müzik yasak edilmiştir. Meyhanelerin şarabı sirkeleşmiştir.

Düşünelim ki, bütün evlerin kapıları sokağa kapanmış, herkes evinin içinde perdeleri sımsıkı kapanmış eğlenir.

Fahri o kızla olmadığı zaman işte dünya bütün çıplaklığı, acılığıyla beraberdir. Bu kızla beraber olunca ancak eski rüyalarına, hulyalarına dönebilir. Ancak o zaman, müzik sesleri kahvelerden, kadeh sesleri meyhanelerden, çizme sesleri sokaklardan, şarkı sesleri pencereleri açık evlerden, öpüşme sesleriyse evlerin kapılarından çıkar gelir.

Onun şimdi, şu Arifiye İstasyonu'ndaki büfenin buğulu camına yazdığı isim, ömrü oldukça her buğulu cama yazacağı isimdir. Fahri nihayet bu kızla arkadaş olmuştur. O dünyanın en tabii, en basit kızlarından biridir. Bununla beraber Fahri hissediyor ki, o kızın da bir kendi dünyası vardır. Öyle olmasa birdenbire üzülemez. Öyle olmasa Fahri'yle arkadaşlık etmez. Fahri'yi sevmediği halde ona arkadaşlık göstermez, çekilip gider.

Fahri o kızın da belki kendi isminden başka bir ismi buğulu bir cama yazdığı an vardır. Onun da rüyaları içinde yaratılmış güzel dünyalar iskambil kâğıtlarından yapılmıştır. “Bu sevgili kız” der Fahri, “beni sevmesin ama arkadaşım olsun, bana yeter!” Yeter mi? Yetecek mi? Hiçbir

zaman. Fakat kız tabii, o kadar iyi, o kadar arkadaştır ki, Fahri'nin hassasiyetine o kadar müsamahakârdır ki, ondan isteyecek daha fazla bir şey de olamaz. Bu kadarıyla Fahri hem mesut, hem kederlidir.

Bütün insanlarda olduğu gibi o kızla evlense, bir münasebetle her zaman görebilmek mümkün olsa, ne olacak? Bazı insanlarda, ancak bazı insanlarda bulunan müthiş bir bahtiyarlık hissi duymayacak mı? Yani evinin kapısını kapamış ocakta mısır patlatan, kenarda bir radyodan hafif hafif keman sesleri gelen bir odada senelerce oturmayacak mı?

Yahut da evinin bütün camlarını saadetini göstermek için açmayacak mı? Bütün pencerelerden, gramafon sesleri işitilmeyecek mi? Bu sesleri, bir karış karlı sokaklarda, ömrünce sevgili bulmamış sarhoşlar, ömrünce sıcak bir şey içmemiş serseriler, ömrünce artık olmayan şey yememiş uşaklar, bütün hayatınca taş taşıyıp soğan yemişler, kendilerini seyredip radyo sesi dinlemeyecek mi? O anlarda Fahri'nin içini bir külhanbeylik arzusu doldurur:

— Dinine yandığımın dünyası! derdi.

Fahri çayını yarım saatte içti. Bardağı avuçlarının içine almıştı. Büfenin elma kokusuna şimdi çayın kokusu da karışmıştı. Su buharı soğuk yanaklarını didikliyordu. Gözleri kapanıyor, üniversiteli kız arkadaşını yanındaki boş iskemlede sanıyor yahut sanmıyor da onu orada görmek istiyordu. Belli belirsiz ona gülüyordu. Sol gözünü kırpıyor. “Nasılsın? Burası güzel mi? Şu elmalardan yer misin?”

Onun esmer yüzü kıpkırmızıdır. O güldüğü zaman insanın yüzüne bütün saffeti[57], kadınlığıyla bakar. Onun kendisine güldüğünü gören her erkek aldanabilir. “Nihayet... Oh! Nihayet, bana güldü. Benim için güldü. Benimle beraber olmanın hazzıyla güldü.” dememeye imkân yoktur. O kadar sana bakarak senin için güler ki... Halbuki onun sevinme, gülme tarzı böyledir. Kadınlara da, kız arkadaşlarına da, hocalarına da belki de anasına, babasına da böyle güler. Nihayet bu canlı, bu sana gibi gülüşün sırrı keşfedildi mi insanın kendi kendine bir sual sormamasına imkân yoktur.

— Acaba sevdiği erkeğe bu kız nasıl güler?

Fahri, arkadaşının ismini yazdığı yerden dışarı baktı. Güzel bir mehtap vardı. Demin üşümesine rağmen hava da o kadar soğuk değildi. O kadar üşümesi trende saatlerce hareketsiz kalmasından ileri geliyordu.

Büfeden dışarıya çıktı. İstasyon boyunda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Hatların üstündeki şehirleri, ıssız ovada ışıklı pencereleriyle koşan trenleri düşündü. Sonra, “Acaba,” dedi, “kalksam ağır ağır, bu ay ışığında

şehre doğru yürüsem, nihayet yedi kilometre, hadi diyelim sekiz; bir buçuk saatlik iş.” Tekrar büfeye gitti. Biraz evvel çay içerken kenarda birtakım bastonlar görmüştü.

Bir tanesini satın aldı... Şoseden gitmek meseleydi. Köylerin içinden geçmek lazımdı. Köpekler peşine takılabilirdi. Sonra tren yolu daha güzeldi. Kenardan küçük bir çay akardı. İki sıra tepecikler içinde yürüyecekti. Yolda yalnız bir iki çiftlik, bir iki köprü vardı. Suyu kâh sağına, kâh soluna alarak yürümek lazımdı. Su, ay ışığında, yolunu bir fener gibi aydınlatabilirdi.

İstasyon yolunu tercih ederek yürümeye başladı. Biraz sonra istasyon büfesinin ışıkları hududundan çıkınca ay ışığı sessizce etrafını sardı. Bastığı yerden beş adım ötesi sisli, karanlıktı ama yine her şey gözüküyordu. Hatta biraz da dalgıcın deniz altı âlemi şeklinde... Cıgara dumanı dolu bir odanın içine girmiş gibiydi. Yürüdü. Yanında yine üniversiteli kız arkadaşı yürüyordu. Ona ilk yazdığı, eski zaman delikanlıları gibi yazdığı ilk mektubu düşündü. Onun birdenbire karşısına çıkıp, mektup için konuşmaya geldiğini söylediğini hatırladı. O da, kız gibi bunu gayet tabii karşılamış gözüküyordu. Fakat heyecanını kızın fark etmemesine imkân yoktu. O gün kız pek acı şeyler söylemedi ama, söylemek istediğini Fahri pekâlâ hissetmişti. Genç kızın şimdiye kadar bütün hareketlerini, sözlerini yeniden hatırladı. Her harekete, söze bin bir türlü mana veriyordu. Her hareket, her söz onun için ölçülmesi, biçilmesi, ona göre yapılması lazım gelen bir köprü, bir bina, ne bileyim bir tezgâhtı. Bu hissini kıza da söylerdi. Genç kız bütün hassasiyetine rağmen nihayet sevemediği bu adama karşı fazla realistti.

— Yahu! derdi. Ben doğrusunu isterseniz biraz hırtım! Öyle seksen manaya gelen lakırdı söylemem.

Bununla beraber, bu lafa rağmen, gene genç kız, bilerek veya bilmeyerek seksen manaya değil ama, iki manaya gelen sözler söylemeden yapamazdı. Birincisinde ne kadar ümitsizlik varsa ikinci manada birtakım ümit ışıkları vardı. Belki kız bilmeyerek söylüyordu?

Fahri kendi kendine: “Olur mu hiç?” dedi. “O kadar zeki ki o!” Kim bilir Fahri böyle derken belki de kendi hesabına kızın zekâsını istismar ediyordu; bu da mümkün. Onu son defa gördüğü zaman bir cumartesi gecesiydi. Gece yarısına doğru köprüden geçiyorlardı. Sabahtan beri kar yağmış durmuştu. Kızın açık saçlarına ve paltosuna dolmuş karı elleriyle süpürmek istedi, süpürdü. Bu küçük samimi hareket, adeta ona bir

possession hazzı vermişti. Kar, mavnaları, motorları, kayıkları doldurmuştu. Kapkaranlık suyun içinde bu bembeyazlar, canlı, ışıltılı masal mahlukları sakin bekliyordu. Beyazlar giyinmiş bir düğün alayı, yumuşak lastikten ayaklarla mavnalara dolacaktı. Cinlerin düğünü olacaktı. Galata Köprüsü ile Gazi Köprüsü arasında periler el ele tutuşmuş sallanacaklardı.

Fahri ile genç kız bir dakika bile bu manzarayı seyretmediler. Fakat Fahri bu cin düğününe karışmış gibiydi.

— Aman ne güzel! dedi.

Biraz evvelki münakaşayı, yarı kavgayı unutmuşlardı. Mavnaları seyrettiler. Yakın bir mavnanın içinden köprünün yukarısındaki seslere doğru bir karanlık delikten bir insan, başını çıkarıp baktı, tekrar çekilip gitti. Cin düğünü yerini derhal mavnaların içinde yatmaya mahkûm insanların soğuk, zatürreeli yerine terk etti. Yürüdüler.

Fahri bu anda ne kadar bu kızın koluna girmek istiyor. Neden girmiyor sanki? Nihayet arkadaş arkadaşın koluna girebilir... Tahammül edilmez bir arzu duyuyor: Koluna girmek arzusu... Fakat giremiyor. Orada Eminönü'nde tramvaylar bekliyor. Tramvaylar da feerik[58] bir manzara içindeler. Onlar da bir başka sahildeki cinlerin düğününe misafir taşıyorlar. Genç kız ikinci mevkie atlıyor... Tramvay hareket etti. Fahri koşup onun oturduğu kanepenin camına elini vuruyor. İçi bu gecenin, bu sevgili gecenin saadetiyle dolu; tekrar perilerin bir köprüden bir köprüye sallandığı iki köprü arasını seyrediyor. Kar yağıyor, yağıyor...

Fahri o kadar dalmıştı ki, etrafının birdenbire kapkaranlık kesildiğini fark edemedi. Ayağı bir yere sürtmüştü. Kafasını kaldırıp da karanlığa alışınca bir köprünün altından geçtiğini anladı. Bu köprüye “Beşköprü” derlerdi. Beş tane büyük gözü vardı. Bir gözünden küçük çay akardı. Öteki gözlerse boştu. Eskiden Sakarya bu köprünün altından akarmış. Sonra yolunu değiştirmiş. Beşköprü “Justinyanos” zamanından kalma bir köprüdür. Pek tarihi malumat meraklısı değildi Fahri ama, kendi memleketine dair bir ilkokul hocasının yazdığı eserde köprü hakkında şunları okumuştu:

“Bizans İmparatoru Jüstinyen tarafından Sakarya üzerine 553 miladi senesinde yapılmasına başlanmış olan bu köprü 561 yılında bitti. Köprünün üzerinde evvelce güzel bir kitabe varmış, bugün yok:

‘Barbar kabileleri gibi azgın cereyanı şu kemerlerle kesilen ey Sakarya! Sen de şimdi mütehakkim bir eserin esiri olarak akıyorsun. Evvelce gemleri azıya almış, zapt olunmaz bir mahluk iken, şimdi aşınmaz bir taşın sıkleti

altında yatıyorsun.’ Garip olan bir şey varsa bu kadar sert olduğu söylenen Sakarya, bu ebedi esarete tahammül edemeyerek yolunu değiştirmiş; bu köprünün altından geçmeyerek doğu istikametine doğru çekip gitmiştir. Nehrin eski yatağı yavaş yavaş teressübatla[59] o kadar dolmuştur ki köprünün su kesim seviyesi bugün toprak altındadır.

Halk arasında bu köprünün altından Sakarya'nın geçmemesi hakkında şu rivayet çalkanır durur: Köprünün banisi[60], köprü yapıldıktan sonra her geçen yolcudan bir baç alırmış. Bir gün bir ihtiyar da gelmiş parası olmadığından bahisle geçmek istemiş. Köprü muhafızları para vermeyen yahut vermek istemeyen bu ihtiyarı geçirmemişler. O zaman ihtiyar, bastonuyla suya bir işaret etmiş, demiş ki:

— Ey su! Yolunu değiştir.

Su yolunu değiştirmiş.

Şimdi bu köprünün bir gözünden küçük bir dere geçmektedir. Bu köprü sekiz kemer üzerinde 429 metre uzunluğundadır. Büyük kemerlerin açıklığı 23, ayakların uzunluğu 6,5 metredir. Büyük kalkerlerden yapılmıştır.”

Bu köprünün üstünden Fahri çok defa geçmişti. Büyük, murabba[61] taşları vardı. İzmit tarafından gelirken tam karşısında bekçilerin yahut nöbetçilerin oturdukları kulübelerin veya evlerin, bir sürü kocaman kapının harabesi vardı. Kim bilir, burada belki bir büyük misafirhane, bir kışla... Daha ilerlerde belki de bu kocaman ölmez kemeri yapanların stadlı, tiyatrolu, mabetli güzel bir şehirleri de vardı.

Fahri'nin kasabasında köprüye ait hikâyeler anlatılır dururdu. İmparatorlar, hazineler, imparatorun kızı, onun nişanlısı, yılanlar, köstebekler, ecinniler, sonra köprü ayaklarının altındaki meşhur define.

Kimse düşünmezdi ki bu kocaman gözlerin altından Sakarya Nehri bir zamanlar harıl harıl akar gidermiş. O halde define niçin bu gözlerin altında olsun? Mademki oradan su akıp gidermiş. Bu kocaman gözler, bu murabba ağır taşlar herhangi bir hayal için değil, etrafı bastığı zaman hâlâ deli gibi basan, bu ovaya can katan Sakarya, realite için yapılmıştır. Bunu herkes hissettiği halde yine de masal masaldır.

Köprünün gözleri karış karış kazılmıştır. Gidip bakarsanız her tarafta derin çukurlar görürsünüz. Kenarlarda, külü kapkara, ateş yanmış ocaklar... Her ocağın, her çukurun ayrı bir hikâyesi, bir define arayıcısının sukutuhayali vardır. Kemerlerin duvarlarına Hasanlar, Hüseyinler, Mehmetler isimlerini kazımışlar. Bu isimlere bazen kasabanın meşhur, çok

tatlı isimli kadınlarının da namları karışır: Gül Şaziment, Ateş Safinaz, Ruhum Fatma, Hayatım Ayşe, Şeker Emin...

Otların arasında rakı şişeleri, kenar taşlarda kan lekeleri bile vardır. Bu define hikâyelerinden bir tanesini Fahri çok masal olduğu için her zaman hatırlar. Hatırlar, güler, üzülür:

Bir yaz günü kasabanın, subaşında esrar çeken dört delikanlısına “Nuh Bey” diye anılan, ihtiyar bir serseri gelip bir sual sordu. Hasırlara arkaüstü uzanılmış dalga geçilmekteydi. Nuh Bey sırtına atılmış ceketi, uzun siluet vücudu, gövdesinin iki misli uzun gibi duran, her daim uçar gibi olan bacaklarıyla delikanlıların yanına çökmüş diyor ki:

— Definenin yerini buldum, çocuklar! Şimdi Ateş Safinaz gelecek. Onun belinin ortasında bir ben olduğunu bilen var mı içinizde?

Bu suale söğüt yapraklarmın arasındaki güneş parçalarına gözlerini dikmiş, adeta başka dünyadakilerden hiçbiri cevap vermedi. Delikanlılardan hiçbiri, “Ben bilirim” diyemedi. Nuh Bey sualini çok ustalıkla sorduğu, delikanlılar da adamakıllı dalgada oldukları halde kimsenin böyle bir suale müspet cevap verecek kadar aklı başından gitmiş değildi. Ateş Safinaz'ın ötekiyle berikiyle münasebette bulunduğunu Nuh Bey bilmez değildir. Fakat bu lafı dışarıda yüzüne söyleyecek olanı da Nuh Bey hemen şişleyebilir. Cevap alamayınca Nuh Bey:

— Doğru, dedi, nereden bileceksiniz? Tılsımı çözmek için kadının sırtı benli olmalıymış...

“Kaleli Kahve” bir temmuz öğlesi içinde serin, yeşil, sakindi. Üç dört salkımsöğüt sulara sarkıyor. Kıyıda bir iki oltanın mantarının burada döne döne, dura dura, dinlene dinlene akan çayın üstünde dönüp dolaştığı görülüyordu. Siyah fanilalı, parlak koyu siyah gözlü, insanın ellerine dokunsa, simsiyah yapacak tesiri veren, gözlerine düşmüş siyah saçlı bir kahveci, ara sıra bir salaş dükkândan fırlayıp oltalara balık yapışıp yapışmadığını tahkike[62] koşuyordu. Ocakta bir tavanın ateşin hemen kenarında hazır bir vaziyette beklediği gözüküyordu. Dükkânın göze görünür rafları, fırdolayı rakı şişeleriyle çevrilmişti. Kahveci, üstü mezelerle dolu bir rakı tepsisi elinde dört esrarkeşin bulunduğu, ve Nuh Bey'in büyük el hareketleriyle bir şeyler anlattığı meclise doğru ilerledi.

Zaten onlardan başka bir de meydanın kalın kahve duvarlarının kenarındaki büyük kavlan ağacının dibinde oturmuş, çoluklu çocuklu altı yedi kadından ibaret bir aile vardı. Ara sıra oradan çocuklar bağırıyorlardı:

— Ahmet Ağabey!

— Geliyorum.

Kahveci, kadınların yanma gittiği zaman bir kasaba külhanbeyinin alabileceği kadar kibar tavırlar, mahcup edalar alıyordu.

Kasabanın yaman külhanbeyi Nuh Bey'in de dahil olduğu dört esrarkeş, Ahmet'i çağırıp sordular:

— Kim bu gacolar?

— Kuyumcu Rüstem Bey'in ailesi, Hacı Rezzakların gelini. Efendime söyleyeyim, bir tanesi de İstanbul'dan gelmiş. O beli kıvrağı!.. Allahım! İnsanı yerden yere vuruyor bu kız be! Tu!

Kahveci koşuyor. Balık tutulmuştur. Bağırıyor:

— Zehra Hanım Teyze! Bir “oklama” tuttum. Kızartayım mı?

Uzaktan fısıltılar geliyor. Zehra Hanım Teyze'nin kalın erkek sesi cevap veriyor:

— Yağın iyi yağ mı bari?

— O cihetten kasavet[63] çekme hanım teyze! Biz her şeyin iyisini bulundururuz.

— Pek inanamam ama...

Ateş Safinaz Kaleli Kahve'den içeriye girer girmez, Kahveci Ahmet'te renk attı. Çünkü onun bu işten haberi yoktu. Şimdi on papel almayı tahmin ettiği aile, pılıyı pırtıyı toplayıp gidecekti. Ondan sonra Hacı Rezzak'ın oğlu cumaya kaymakamla Kaleli Kahve'ye geldikleri zaman: “Ulan ne halt ettin sen?” diyeceklerdi Ahmet'e. Değil on papel, metelik vermedikten başka belki de olur olmaz laf edeceklerdi. Ahmet de fazla sinirliydi.

— Ah, dedi, bu Nuh Bey denilen herifi temizlese birisi; şu canım su kıyısı kurtulacak.

Ahmet koşarak Nuh Bey'in, delikanlıların meclisine geldi.

— Aman, dedi, etmeyin. Ekmeğimden edeceksiniz. Nuh Bey elinin tersiyle bir:

— Eeeh! dedi.

Ahmet'in kafası kızmıştı.

— Ulan! dedi. Nuh, ben sekiz sene şu kıyıda esrar içip aç gezdim. Eğer erkeksen gel şu mısırlığın içine. Yok sende biraz kan varsa tam sekiz senede edindiğim şu kahveden beni süpürttürmezsin. Sekiz sene açlıktan, esrardan, hapishaneden anam gevredi. Tam biraz rahat edeceğim, işimi bozuyorsun.

Nuh, yalvarırım. Çekil git buradan başımı belaya sokma!.. Hadi Nuh Bey! Vallahi beynim atıyor ha!

Ahmet, Nuh Bey'i biraz kenara çekip yarı tehdit, yarı rica bir hamlede şu yukarıki lafları söyledi. Nuh Bey delikanlının kafasından geçenleri sezmişti. Fakat yiğitliğe de leke sürmek olmayacaktı.

— Hatır için çiğ tavuk yenir delikanlı, dedi. Doğrusunu istersen beni buradan kırk ikilik top söküp atamaz. Ama iki çift güzel söz, iki çift güzel göze canımı veririm. İyi hoş delikanlısın, biraz sinirlisin anam! Peki bu sefer senin güzel hatırın için, bir de o beyaz İstanbul kızının mavi gözü hatırı için alıp tayfamı çekilip gidiyorum. Ama Ahmet, yarma bize adamakıllı hazırlan ha!.. Paradan yana hiç kasavet çekme. Tıngır cihetini den hiç üzülme! Eyvallah Ahmet!..

— Güle güle Nuh Ağabeyciğim!..

Nuh Bey'le Ateş Safinaz önde, dört delikanlı arkada Kaleli Kahve'yi bırakıp gittiler. Ahmet, istediği gibi hanımlara hizmet etti. Dört dönüyor, ocağa, çırağa, balıklara, kahvelere, çaylara, tabaklara yetişiyordu. Bilhassa İstanbullu sarı kızın etrafında ne edeceğini şaşırıyor, küçük, salaş kahvenin içinden temiz peçeteler, gümüş çatallar, tertemiz örtüler, tabaklar bulup çıkarıyordu. Zehra Hanım Teyze bile:

— Aferin Ahmet! diyordu.

Nuh Bey'le tayfasıysa ağır ağır Eskiköprü'ye yollandılar. Orada köprünün bulunduğu yerde su bir yayılıveriyor, bir göl gibi oluyordu. Orada çobanlar yıkanırdı. Şimdi beş kişi sudaydı. Nuh Bey sıksam suyu çıkmayacak gibi haldeydi. Çoban çocuklar durup bu heyula zayıf adama bakıyorlardı. Ateş Safinaz'ın içinde bu adama karşı garip bir tiksinme, çekinme vardı. Gözü pek bir adamdı. Dünyaya esrar içip dalga geçmek, karı sevip adam öldürmek için gelmiş tiplerden biriydi. Bir defa üç cerhten, bir defa katilden on sene yatmıştı. Ondan sonra kâh baldırından, kâh omzundan adam şişlemeye devam etmişti, ama şikâyetçisi olmadı.

Öbür delikanlılardan biri bir ekmekçi hamurkârıydı[64]. Şişman löp löp yanaklı, kara bıyıklı, güzel sesliydi. Bir diğeri, o hani bölüklerin önünde giden askerler vardır. İri gözlü tatlı bakımlı... Ninelerin ardından: “Maşallah arslan gibi delikanlı..” dedikleri cinsten bir kasaba delikanlısıydı. Sinekkaydı tıraş olmuş; Ateş Safinaz'ın etrafında demir kolları, kalın baldırları, geniş, kıllı göğsüyle gezinip duruyordu. Nuh Bey böyle zamanlarda o kadar kıskanç değildir. Arkadaşına karşı pek sert davranmaz.

Görmemezlikten gelmeyi tercih ederdi. Öbür iki tanesiyse esrardan, rakıdan renkleri uçmuş, kafaları omuzlarının içine yan düşmüş, kaburga kemikleri fırlamış, bacakları çarpık, vazifeleri yalnız külhanbeylere hizmet etmekten, bedava rakı içmekten, mahalle içinde fiyakalı fiyakalı dolaşmaktan öteye geçemeyen, kasaba zenginlerine, “Nuh Bey'in selamı var, bugün bir şey verecekse...” diye haraç almaya gitmekten öteye vazifeleri geçmemiş cinsindendirler.

Akşamı su kıyısında buldular. Sonra yaprak oynamayan ağır, sıcak bir gece başlamıştı. Ağır ağır Beşköprü'nün yolunu tuttular.

Köprüye varmadan evvel tren yolunun kenarında, tam subaşında bir kulübe vardı. Kapıyı vurdular. Sakalı bıyığı birbirine karışmış bir adam kapıyı açtı. Hepsi bu kulübeyi tanıdıklarını anlatan bir halle birer köşeye kuruldular. Yerde bir hasırın hışırtısı duyuluyordu. Kulübenin tahtadan pencere makamındaki kepenkleri açıktı.

Mehtapsız bir ağustos gecesi aydınlığı kulübenin içinde bir kenara yığılmış patatese, şalgama, kavun karpuza benzer bir kümeyi ancak fark ettiriyordu. Beş kişi alışık gözlerle birer tarafa çömeldi. Biraz sonra çifte kâğıtlı cıgaraların dumanı açık pencereden çıktığı görülüyordu. Nuh Bey başladı:

— Ay geç doğacak, belki gece yarısına doğru. Tam on bir buçukta beklediğimiz adam gelecek.

Birdenbire hatırlamış gibi sordu:

— Safinaz içeri girmedi mi?

O askerlerin en önünde giden arslan tiplerden biri olan cevap verdi:

— Bilirsin Nuh Ağabey! dedi. Ona dokunur. İlerde köprünün yanında bekleyecek.

Nuh Bey:

— Daha saat sekiz yok be, Ata! dedi. Ne halt karıştıracak dört beş saat... Git şunu bul gel. Şurda bostanda otursun bari!

Ata, istemeye istemeye gibi çıktı. Halbuki Safinaz'la bir müddet beraber bulunmak için bu numarayı kararlaştırmışlardı.

Nuh Bey'in aklına hiçbir fenalık gelmedi.

Esrarkeşin zamanı yoktur. Zaman bir dakikada yüz sene, yüz senede bir dakika gibidir. Ne kadar zaman geçti bilinmez. Safinaz'la Ata döndüler.

Nuh Bey bir:

— Geç kaldınız... fırlattı.

— Bulamadım Ateş'i ki, dedi Ata, köprünün altını üstüne getirdim, yok. Meğer ayak sesinden şüphelenmiş de o hani orta yerdeki bir taraftan öteki tarafa geçen nöbetçi yahut hırsız deliği yok mu? Onun içine girmiş.

Nuh Bey'in içi bir bulandı. O deliğin içinde Ateş Safinaz'la Levent Ata uslu otursunlar.

— Bırak be! dedi, kendi kendine. Elin kaltağı için dövüşecek miyim?

Ateş Safinaz:

— Of! dedi. Burası kilise gibi kokuyor. Ben dışarı çıkıyorum. Şuralardayım, bir yere kaybolmam. Ateş, deye seslendiniz mi şıpmişi hurdayım.

Saat on bir buçuğa doğru sarıklı, gençten, sarı balmumu yüzlü, davudi sesli, kara kocaman gözlü bir adam kulübenin kapısında peydahlanıverdi. Öyle ki esrarkeşlerden biri:

— Lahavle... dedi. Erenlere mi karışıyoruz, dalgacılar?

Gelen adam:

— Haydi, dedi, neredeyse ay doğacak. Kadın hazır mı?

Nuh Bey:

— Hazır, dedi.

Adam:

— Bakire mi?

Nuh Bey bakirenin manasını bilmiyordu.

— Orasını hiç merak etme sen, dedi.

Biraz arkalarından gelen Ateş Safinaz'la Ata birbirine baktılar.

Ata:

— Ulan! Nuh seni kız biliyor galiba!., dedi.

Safinaz:

— Yirmi senedir esrar içen adama ben değil, teyzem Saniye de kızdır, sen üzülme!..

Ata, Saniye Teyze'nin kim olduğunu sormaya lüzum görmedi.

İstasyon yolunda, sağda bir patikaya saptılar. Bu patika doğruca köprünün dördüncü gözüne götürüyordu. Tam oraya varınca sarıklı adam hepsini durdurdu.

“Şimdi” diye başladı, “tam ay doğarken şuraya bir halka çizeceğim. Hepimiz halkanın içine gireceğiz. Kız soyunacak, anadan doğma olacak. Hiçbirimiz kötü şey düşünmeyeceğiz. Aklımıza gelen şeyi kovacağız. Hâzinenin bir demir sandık içinde olduğu kitapta yazılı. Sandık görünür görünmez bekçileri cinler gözükecek. Hepsi bizi bir şey düşündürmeye

uğraşacaklar. Onlara ait hiçbir şey düşünmeyeceğiz. Laf atarlarsa cevap vermeyeceğiz. Her türlü hileye başvururlar. Ermeni'nin dediği gibi, hem dilimizle, hem aklımızla suspus olacağız. Sandık açıldı mı üstüne atılmayacağız. Horoz sesi duymadan yerinden kıpırdamak bile yok. Anlaşıldı, değil mi?”

Sarıklı adam tiril tiril titriyordu. Ata gülümsüyordu. Ateş Safinaz göğsünün düğmelerini çözmeye başlamıştı.

Gözün sol tarafında küçük, mosmor bir tepenin üstünde bir kırmızı aydınlık peyda oldu. Ateş Safinaz yarı çıplaktı. Sarıklı adam halkayı çizdi. Ayın ucu gözükür gözükmez hepsi yerlerini almışlardı. Ateş ortadaydı. Ağustos gecesi ılık bir su gibi vücudunu sarmıştı. Birdenbire ay doğdu. Bu garip manzarayı aydınlattı. Birisi uzaktan onları görse bir kadın heykel yapmaya çalışan birtakım insanlar zannederdi.

Nuh Beyle bıyığı sakalı birbirine karışmış bostan bekçisi, yeri kazmaya başladılar. Sarıklı, kalın bir sesle Arapça, Türkçe, ne lisan olduğu anlaşılmayan birtakım tekerlemeleri mevlit okur gibi okuyordu.

Bundan ötesini yedi sene evvel Fahri, Ata'nın ağzından su kenarında dinlemişti.

“Birdenbire, kardeşim, bir demir kapak meydana çıktı. Demir kapağın meydana çıkmasıyla beraber sağımızda bir bölük asker peyda oldu. Adeta bizi çiğner gibi geliyorlardı. Hepimiz olduğumuz yerden kıpırdamadık bile. Üzerimizden geçtiler. Nasıl geçtiler diyeceksin? Tam ayaklarını kafamıza kaldırıyorlardı ki sır oluyorlardı. Biraz ötemizden yine çıkıyorlar, çekilip gidiyorlardı. Bu bir bölük asker sağdan gelip soldan çekip gitti. Biz yerimizden kıpırdamıyorduk. Askerler geçip gittikten sonra Nuh Bey demir kapağı, zorladı, açılmıyordu. İmam ayağa kalktı. Bir sureler okudu. Demir kapak açılıverdi. Hepimiz gözlerimizi önümüzde pırıl pırıl kırmızı altınlarla dolu sandığa dikmiştik. Tam bu sırada yine solumuzda topal bir asker peyda oldu. Halkaya yaklaştı. İçeriye girmiyordu. Sordu:

— Buradan, dedi, bir bölük asker geçti mi?

Kimsede ses yok.

— Sizde merhamet yok mu? Allah aşkına söyleyin! Yorgunum, bitkinim. Geçmedilerse muhakkak şoseden gitmişlerdir. Söyleyin de yetişeyim.

Bizlerde yine ses yok.

Topal asker:

— İnsaniyet kalkmış dünyadan, dedi, çekti gitti.

Şöyle yüz adım yürümüştü ki döndü. İçimizdeki hamurkârı ismiyle çağırarak:

— Aferin Mehmet! dedi. Sen de şimdi o hâzineyi zor bulursun.

Dönüp baktık ki, sandık kaybolmuştu. Ne altınlar var, ne sandık. Donakaldık. Sarıklı, Mehmet'in üstüne saldırdı, ‘Ne yaptın ulan?’ dedi. Mehmet: ‘Hiç be!’ dedi, ‘İmam Efendi. Sen bu topal bacakla onlara zor yetişirsin,’ dedim içimden.”

Fahri şehrin ışıklarını gördü. Bir cıgara yaktı. Kendi kendine güldü. O bölüklerin başında giden askerlere benzeyen çocukluk, mektep arkadaşı külhanbey Ata'yı hatırladı. Ne güzel, ne arslan çocuktu! Esrar bir taraftan, öbür taraftan Ateş Safinaz oğlanı bir üç dört sene içinde iğne ipliğe döndürmüştü. Son defa onu gördüğü zaman bir karpuz sergisi açmıştı. Esmer, mat, sakin, sarı yüzüyle, geniş omuzları, kalın kollan, simsiyah fanilasıyla onu görür gibi oldu.

— Fahri Bey! Bize selam yok mu? diye haykırmıştı.

Orada karpuzların kenarına oturmuşlar, Ata kocaman bir karpuz kesmiş, yemişler. Çocukluklarından! en çok ikisinin kulağını çeken Tahir Hoca'dan bahsetmişlerdi.

Ata'nın ağzından o yaz, bir akşamüstü, çok rakı içtiği bir akşamüstü, bir kan boşanmıştı. Sabaha ölmüştü. Hastalığı veremdi.

Şehir neredeyse uyanacak. Saat iki buçuk. İstasyon boyunda bir iki ışık... Fahri, amcasının evinin kapısının zilini çaldı.

Fahri uyumadan evvel bu küçücük seyahatten aldığı intibalarla bütün hayatının birtakım birbirini ancak tutar küçük sahnelerden ibaret olduğunu sandı. Hayatında bir devam, nasıl bir roman içinde vaka başlar biterse, bu nevi bir başlayış, bitiş olmadığını fark etti. Seviyordu. Bu sevgi altı aylık bir yığın hatıradan sonra uçup gidiyordu; iki saatlik, bazen iki senelik bir hatıradan, bir boş hadiseden sonra bitiyordu.

Mektep başlıyor, o da bitiyordu. Düşündü ki lise tahsilini bitirinceye kadar on mektep değiştirmişti. Vasati olarak hepsine birer sene düşüyor. Acaba bütün insanların hayatı da bu şekilde birtakım kopuk, yarım şeritlerden mi ibarettir? Romanlarda olduğu gibi bir başlangıç, bitiş arzu ediyordu. Her yarım şey yahut her bütün fakat az şey onda inkisarlar*,

hüzünler yaratıyordu. Fakat yine de düşündü ki bu yarım yarım şeylerdir ki ona yeni yeni yaşamak hamleleri vermiştir.

Fakat ne de olsa Fahri bir maceranın, bir romanın, başlayıp biten bir vak'anın içine kendini atmak istiyordu. Kalktı. Sevdiği kıza bir mektup yazdı:

“Canım,

Toprak en sonunda -insan ölünce uzuyorsa- insanın kendi boyundan bir karış uzun, beş karış enliliğinde, bir buçuk metre derinliğinde, insanoğluna yetişiyor. Ama yaşayan insanın, belki yedi sekiz dönüm, belki de biraz daha fazla bir toprağa ihtiyacı olsa gerek. **İlk insanların, karada, kendilerine mahsus birkaç dönüm arazileri muhakkak varmış. Bütün anlaşamamazlık belki de kuvvetlinin zayıftan aldığı toprak yüzünden çıkmış. Hâlâ da çıkmakta...**

İnsanoğlunun en basit, en temiz geçinme yolu, en büyük, en şerefli işi toprak kalmış. Kendi emeğiyle toprağı ekip biçerek, yahut kendinden başka türlü görmediği insanlarla ekip biçerek yaşama tarzı en namuskâr bir çalışma tarzı olduğu bence muhakkak.

Bu ne bir çiftlik sahibi olmak arzusu ne de ağa olmak yoludur. Diyeceksin ki, “Bu, yalnız senin hayatın boyunca böyle olur da çocukların, ağır ağır ağa olmaya giderler.” Gidemezler! Oğullarımız bizden daha bilgili, daha müsamahakâr, daha mütekâmil olmaya doğmadan namzettirler. Onlardan korkum yok.

Senin toprağı sevdiğini bilirim. Sen basit insanları seversin. Basit, temiz yaşamak, tek gayendir. Ne olur canım? Ne olur? Gel evlenelim. Günün birinde insanların mesut olacaklarını, iyi günler göreceklerini söylerdik. O zaman birbirinden daha güzel meslekler sayar, tahayyül ederdik.

Sen bunların içinde en güzelini, bir sürünün başında çobanlığı seçmiştin. **Dünya yüzünde bir sürü sahibi olmak gayesiyle değil, bir sürüyü kendi saadetimiz namına idare etmeye memur edilmeyi büyük bir şeref addederdin.** Hemen hemen bütün şairlerin bilmeyerek arzular göründüğü, sever göründüğü bu hayata karşı, senin bilerek, severek düşkünlüğün acaba onlarınki gibi nihayet bir arzudan mı ibarettir? Yalan, riya, bir melankoliden başka bir şey değil midir?

diye düşünürdüm. Çoban, köpeğinden, bir tepede rastlanmış diğer bir çobanla, ağasından başka dünyası olmayan bir zavallı adamdır. Belki zaman zaman şairdir. Belki zaman zaman hasta yahut açtır. **Başka insanların sürüsünün doğurduğunu görmekle bahtiyardır.** Dünya yüzünde bugünkü çobanın mevkii, senin belki de bir üniversite tahsilinden sonra yapacağın çobanlıktan bambaşkadır. Yine de mesleklerin en temizi, en güzelidir. Ben sana, ideal bir çobanlık teklif edeceğim. Burada küçük, miri[65] tepeler var. Otları, yoncaları dizlerime çıkıyor. Koyunlar, her yerde olduğu gibi, burada da melüldür. **Evet, sürü bizim ama etraf köyler de bizim sürüden istifade edebilecek vaziyette. Hem ne olursan olsun... Nasıl olursa olsun, zengin olmamıza imkân yok, korkma! Hiçbir şey çalmış olmayacağız.** Allah'a karşı değil, insanlara karşı, en az günah işleyen biz olacağız; bu muhakkak! Gel, yalvarırım! Seni seviyorum, evlenelim.

Fahri.”

Üç gün dağ bayır dolaştı. İçi içine sığmıyordu. Memleketin etrafını çeviren küçük tepeler, kavak ağaçları sıra sıra dizili ova, küçük evler, su basmış tarlalar, ta uzaklarda parlayıp sönen göl, ona münzevi yaşamak, duvarı çivitli kireçle sıvanmış bir toprak oda, kavruk, Türkçe bilmez Boşnak bir kadın, çınara bağlanmış, onu görünce kişneyen bir at, filiz vermiş patates, dalgalanan arpa tarlası, vişne, kiraz ağaçları... Yaz dibinde kenar mahalle kızlarının yarı şehirli, yarı köylü hallerle patates ayıkladıklarını; daha ötede acı, bir azayı ayırır, kanırır gibi seslerle mısır koparan diğer bir çarşaflı kadınlar güruhu... Beride bir çit, ağzına kadar dolu öküz arabaları... O herkesle dost, iyi, sessiz bir üç yüz dönüm sahibi adamdır.

Çuhadan elbiseler giyer, tüccarlarla pazarlıkta mahcuptur. Gündelikçilerin parasını verirken içinde, “Acaba az mı veriyorum?” diyen bir şeyler kalmıştır. İki çocuk çamurlara batarak şoseden eve dönerler. Bu kadın kimdir? Kimin nesidir? Gündüzleri farkına bile varmadığı bu kadın ocak başında yanakları kızardığı, gece bastığı zaman tanınabilir. Bu kadın, burada yaşamaya karar verdiği, ötekinden hiçbir haber çıkmadığı zaman, babası yeni ölmüş, dul anasının yanında kara gözleri, tombul vücudu,

pamuk elleriyle, “Sana alıverelim onu!” dedikleri bir kızdır. Bu çocuklar kendi çocuklarıdır.

Bu hayal hem güzel, hem melankoliktir. Fahri kendi kendine bile itiraf etmediği halde bu hayalin bir fedakârlık mahiyetini görmüyor değildi. Birdenbire karar verdi. Mektup gelir gelmez, babasına ona burada bir iki yüz dönüm arazi almasını yazacaktı. Oraya kendi planlarıyla bir bina, bir dam, bir çit, bir de ahır yaptıracaktı. Ustalarla beraber çalışacaktı. Kendi ekecek, kendi biçecekti.

Beklediği mektup gelmedi. Genç kız cevap vermemişti. Bu kaçıncı ilanı aşk, izdivaç teklifiydi. Kızın da kendine mahsus projeleri vardı. Şimdilik arkadaşlık, erkek arkadaşlar, ona kâfi geliyor. Şayet bir gün hakikaten severse belki de evlenir. Şimdi ne lüzumu var? Hem bu arkadaşını ötekilerden hiç ayırt etmiyor ki... Genç kızın da evvelce yapılmış fakat hiçbir zaman olmayacak, olduğu yani “realize” edildiği zaman bile, o evvelden istenilmiş şeyin bu olmadığı zehabını[66] veren hayalleri vardı. Bunları kendisini deli gibi seven birine ne diye feda etmeliydi? Fakat kız çok düşünmüştü. “Nihayet... Nihayet sevmiyorum ya bunu canım!” demişti. Kız, açık açık konuşmak, anlaşmak varken, bu yazı denilen şeyle bir pot kırmaktan korktuğu için, yazmadı. Ona öyle geliyordu ki yazı ne kadar samimi olursa olsun laf kadar kati ve canlı değildi. İnsan konuşurken daha samimi olmasa bile daha ümitleri söndürmez yahut da dinleyenin haletiruhiyesine göre söylenen sözlerin mahiyeti değişirdi. Yazıdan genç kızın bir korkusu vardı. Laf uçar giderdi. Fakat yazının en fenasının bile bir uzun zaman kalışı vardı ki...

Bütün bunları düşünerek genç kızın cevap vermediğini Fahri hissetmişti. Günlerini su kenarında gazete, roman okumakla geçiren bir arkadaşı vardı. Su kıyısında onu bulmamaya imkân yoktu. Bu uzun boylu, sarı saçlı, fena itiyatları olan mektepli çehreli bir delikanlıydı. O kadar zeki, aynı zamanda o kadar perişan bir mahluktu ki... Bu baharı çok güzel olan memlekette bu garip arkadaşla adeta her şeyi unuttu. Babasına arazi sahibi olmak fikirli mektubunu yazmış, daha o da cevap vermemişti. Üniversiteden kati surette ayrılmıştı. Okumayacaktı. Yani bir metot dairesinde şu veya bu şekilde çalışmaya onun için imkân kalmamıştı. Yalnız hayali, zevki için okumaya başlamıştı. Eline ne geçerse okuyor, İstanbul'dan kitaplar getirtiyordu. Aynı zamanda bu su kıyısının arkadaşı da ona umulmadık kitaplar bulup çıkarıyordu. Bülbüllerin öttüğü su başında, bir yirmi dokuzluk şişenin karşısında konuşmadıkları mevzu kalmıyordu.

Fahreddin Asım şöyle başlardı. Onun asıl ismi Asım'dı; fakat iki isimli olmayı çok sevdiği için:

— Ben Fahreddin Asım, arkadaş! Neler görmüştür... Şu, toz bulutu içine gömülmüş kasabayı görüyor musun? Ben bu küçük kasabanın içinde, bütün dünyayı gezsem bulamayacağım hayat manzaralarını seyrediyorum. Bak, şu tek atlı arabayla köprüden geçiyor, bak, bak! İşte bu adamın senin istediğinden en aşağı, yirmi misli arazisi vardır. Evindeki sarışın, mavi gözlü dokuz çocuğu, dünyalar değer bir hazinedir, ama o bunun farkında bile değildir. Bu adamın tarlalarının verdiği mahsul küme küme yığıldığı zaman şaşar kalırsın. **Kendi kendine dersin ki: “Yarabbim! Bir insana, bir senede şu verdiğin buğday, mısır, patatesi yirmi beş köylü bir kasabaya versen o kasaba da, köyleri de doyar!”**

Ben, harman zamanı onun tarlalarını dolaşır, akşam vakti ırgatlarla beraber harman savururum. Rüzgârın samanı alıp karşıya yığdığını, buğdayın ağır, sarışın küme yapıldığını seyrederken toprağı öpeceğim gelir.

Akşamları yarım lirasını almış giden, boynum kalınlığında bilekli çocukların feragati beni kıvrandırır, kahvelerinde oturur, önüme gelenle kavga ederim. Bana toprak sahibi olmaktan bahsetme arkadaş! Toprağın asıl sahibi onunla dövüşendir. Arabayla, kırbaçla, bir yağız atla mağrur, harman savrulurken seyretmek, toprak sürülürken cıgara yakmak, patatesler çıkarken ceviz gölgesinde uyuyup uyanıp, “Hadi karılar, biraz gayret!” demekle çalıştım zanneden adamın benim nazarımda kıymeti yoktur. Ben şu karıncalara basamam. Karıncalara basmamak için gözlerim önümde yürürüm. Ama bu herifin gırtlağına basarım.

— Canım öyle deme adaş. Evet, beş bin dönüm arazisi olan adamlar için belki hakkın var ama, bir üç yüz dönümle insan başkalarının hakkına tecavüz etmiş sayılmaz.

— Anam! Adaşım! Bilmezsin sen bu insanı yavrum! Doymaz... Ben adamı tanıyorum; tam üç bin dönüm arazisi, arazisinin içinde göl, yine arazisinin içinde meşe, çam ormanı, merası, her şey vardır. Bu adam, zengin mi sanırsın? Ormanı işletemez. Göl bir lüks bile değildir. Kışın gelen yabani ördekleri bile vuracak zevkte değildir, uyuşuktur, tembeldir. Hemen hemen yarı yarıya, daha fazla arazisi bomboştur. **Ormandan çingeneler her sene dünya kadar ağaç devirirler. Ne yapsınlar? Halbuki çingenelere sepet**

örmek için, beş on dal lâzımdır. Hem de en deli, en işe yaramaz dallar. Vermez beyim! Bedava vermez, parayla da... Onlar da bilerek, zulüm olsun diye, gider, koca ağacı devirirler. Yakın köyün halkı, bu tembel adama diş biler. Koyunlarını çalarlar. Köpeğini öldürürler. O, fırsat buldukça, ödünç para bularak yine arazi alır.

Şu demin arabada geçeni zengin mi sanırsın? Meteliği yoktur. Olamaz da. Her adam, bu toprak denilen şeyden bir şey anlamaz. Toprak canlı gibidir. Ahbaplık, dostluk, arkadaşlık ister. Ben doğrusunu istersen o adamın iki, üç bin dönüm arazisi var diye içerlemiyorum. Asıl kızdığım, o araziyi işletememesine. **İşletse, kendisi istediği kadar zengin olmuş, nihayet herife kızarım, acımam.**

Hani köylü çocukları vardır. Ateş gibi çocuklardır da insan onların biraz daha tahsil görmediğine üzülür. İşte ben bu toprağa, bu bakımsız toprağa acıyorum. Yoksa herif zengin olmuş, umurumda mı?

Ben daha zenginim. Bütün su kıyısı benimdir, Fahri anam! Bütün bu su kıyısı! Yusufçukları, sazları, balıkları, kahveleri, çardaklarıyla. Tarlalardan yazın üç başak mısır, kafam kadar bir karpuz, iki domates çalarım; oturur bir söğüt altına yer, uyku çekerim. Param olursa bir yirmi dokuzluk alır gelirim.

— Yani Fahrettin Asımcığım! Yani vazgeçelim mi bu sevdadan?

— Ergeç vazgeçeceksin, der, düşünür yine başlardı:

— Herkes kendi işine arkadaş! **Sana bir nasihat:**

Bir insanı yanında uşak gibi kullandıracak her işten sakın! İnsanoğlu birbirinin uşağı değildir, olamıyor. Sen o uşak gibi gözükene bakma! Ben en köpek ruhlu insanın birdenbire köpürdüğünü, menfaatim ayaklar altına aldığını gözümle görmüşümdür. Hem bizim yaradılışımızdaki insanlar birbirine sevgi için doğmuştur. Sana demiyorum ki bir su kıyısında bir elli, yüz dönümlük arazi alma! Bir de iyi arkadaş bul yanma. Harmanını köylülerle beraber yap. Bir gün o harmanda sen çalışırsın, ertesi gün, öteki köylünün harmanına gidersin. Şimdi köylüler böyle yapıyorlar, biliyor musun? Ne hoş şey! Ha, değil mi?

— Peki Asım, sen hep böyle aylak mı gezeceksin? Bir iş de sen tut.

Fahrettin Asım güler:

— Allah göstermesin! der, devam ederdi:

— Arkadaş ben feylesofum. Benim kendime mahsus iyi bir dünyam var. **Bu dünya ergeç, hatta benim bile ümit etmediğim şekilde, insanı**

hayretlere garkedecek şekilde, düzelecektir. Eh! O zaman biz de, bize düşen vazifeyi yaparız. Uşak olamam. Tüccar mı olayım? Hangi köylüden, hangi malı, hangi insan hesabına, hangi namuslu rayiçle alacağım. Bu işte benim vazifem ne olacak? Sonra birader! Benim içtimai[67] vaziyetim de pek müsait değil. Herkes beni deli diye gösteriyor. Şu kasabada doğdum; bir arkadaşım yok. Kimseyle görüşmüyorum. Bereket, dünyada benim gibiler eksik değil. Onları kasabanın biricik, güzel kahvesinde bulamazsam pis kahvelerde, harman yerlerinde, su kıyılarında, muhacir evlerinde buluyorum.

— Peki, yazın anladık, kışın nasıl geçiniyorsun Asım?

Söyleyip söylememekte mütereddit bir hal alır, kimseye söylemeyeceğime yemin ettirir, derdi:

— Onu sorma... Başımı alıp köylere gidiyorum. Hem ben sana bir şey söyleyeyim mi? **Ben "...." kazasının "..." köyünde muallimim.** Yazın köyü terk eder; gelir buraya yerleşirim. Tanıyan yok, bilen yok. Burada da doğmuşum! Adeta benim içimde bir şey vardır. Bu toprağa bağlılık hissi. Bu neden biliyorum:

Ben ta... şu ileriki köyde doğmuşum. Anamın babamın yedi buçuk dönüm arazisi varmış. Biri yirmi dört -anam-, biri otuz iki yaşında -babam- ölmüşler. Biri veremden, öteki bilmem hangi mikroptan. Ben bu su başını bir yaz görmesem, hastalanırım.

— Seninle bir İstanbul'a kadar uzanalım be Asım!

— Gideriz be kardeşim! O da olur. Şimdi benim maaş kazada toplanıyor. On beş güne kalmaz gider parayı alır; İstanbul yolunu tutarım. Paraları bir haftada ezerim. Mektep zamanı da gelmiş olur. Gelmemişse su kıyısında beş on gün daha âram[68] eder; dönerim çocuklarımın yanına, sevgililerimin yanına... O buzağı kokan sınıfta, benim büyük kafalı oğlanlarım, saçı yirmi sekiz örgülü, alaycı kızlarım vardır. Benimle o kızlar gizli gizli alay ederler. Oğlanlar, pazar günleri de mektebe gelir, dağ bayır dolaşırız. Ben memnun olmasına hayatımdan memnunum. Benim kendime göre yapılmış mis gibi bir dünyam vardır. **Daha güzel, daha yepyeni bir dünya da tahayyül etmiyor değilim...**

— Şu dünyandan da biraz bahsetsene.. Hadi! Ne olur?

— Bahsetmesine ederim. Ederim amma, pek şairane olur kardeşim. Halbuki bu hiç de şairane bir dünya değildir. Gece yatağımda yatarken o dünyayı düşünürsem, elle tutuyormuş gibi oluyorum. Bahsetmeye kalktım mı şairaneleşiyor. Kabahat bende galiba.

— Biraz.

— Biraz değil, pek çok. Mamafi, mademki pek istiyorsun: Benim dünyamda boş laflar bitmiştir. Büyük laflar söylenmez. Kimse kalkıp, “Şöyleyim, böyleyim, şöyleyiz, böyleyiz, böyle yapacağız” demez. Yapar. Hiç kimse şaraplı, av etli, meyveli yemekten sonra çıktığı gezintide ağzının kokusunu burnunun dumanını yüzümüze üflemez. Yahut bizimle aynı kötü elbiseleri giyip, aynı cıgaraları içiyor görünerek evine saadetler, ocağını bin sene tüttürecek erzakı, refahı yığmaz. Muhabbetler ne ana, ne baba, ne çocuğa matuftur, insanoğluna.. Böyle bir dünyanın açı yoktur. Su kıyısında serseri değil, şairi gezer. Yozgat'a deniz, İstanbul'a Yozgat gündüzleri karışmıştır. Memleketler şu veya bu avantajından dolayı özlenilmez. Deniz seyretmeye gidilebilir. Çalışmak hesaplıdır. Ekilmeyen yer yoktur. Beyhude ormanlar, beyhude göller yoktur. Mevsimler beyhude gelmez.

— Yahu bunun şairlik neresinde? Bu hepimizin istediği şey.

— İstediği şey mi? Bu kolay mı olur sanırsın? Bunun neleri, ne garip cilveleri vardır. Bilmez gibi yapma!

— Onları anlat bakalım filozof.

— Başka bir gün. Hem ben sana doğrusunu söyleyeyim mi? Ben ne istediğini adamakıllı bilen birisi değilim. Yalnız bildiğim bir şey varsa o da, başkaları iyi şeyler yaparsa derhal anlıyorum. Ben hakiki bir köylüyüm. Yarım yamalak tahsilimle iyiyi, kötüyü tefrik ediyorum; bu bana yeter!

Fahrettin Asım, birdenbire bir çocuk sevimliliği alırdı.

— Aman! diye haykırırdı. Yahu! Şişe buz gibi olmuş. Çarkın altına gidip açalım. Şuralardan bir de kavun bulsaydık...

Birkaç gün yağmur yağmıştı. Fahri bu yağmurlarda patlayacak gibi oluyordu. Kasaba çamur deryası içindeydi. Kahveler adam almıyordu. Sokaklarda kimseler yoktu.

Hava açtığı zaman su kıyısına koşan Fahri, Fahrettin Asım'ı bulamadı. O çoktan, yağmurun ilk günü, can sıkıntısından, yaya, başında kukuletası, sırtında darüleytamdan[69] kalma pelerini, köyünde öğretmen olduğu kazanın yolunu tutmuştu. Fahri, günlerce can sıkıntısından patladı. Amcası, Fahri'yi gün günden zayıflar görüyordu: Bazı günler gözleri parıl parıl, ateş gibi yanıyordu. Bir akşam üşüdü, titredi, ateşine baktı: 39.

Üçüncü Kısım

Berber Dükkânının Açılma Merasimi

Berber dükkânının açılma merasimi Melek'in ümit ettiği kadar hiç de parlak olmadı. O, doğrusu hiçbir şey tahmin etmiş değildi. Fakat sanıyordu ki -Bu sanmak bile değildi. Zayıf, pek zayıf bir hissikablelvukuydu. Neden sonra kelimelere çevrilebilecek bir önsezi- hiç olmazsa şenlik günlerinde olduğu gibi beş on kişi temiz giyinecek... Ortalıkta garip bir sessizlik, bir boşluk, bir sükût, birkaç nutuk. Velhasıl adi günlerden başka bir günde olduğumuzu anlatacak, bunu bize duyuracak, birkaç hareketsizlik, birkaç hareket...

Melek böyle şeyler ümit ediyordu, diyemeyiz. Böyle şeyler ümit etmiyordu ama hulya kuruyor muydu? Şimdi hissettiği melale, evvelce duyduğu izahı lüzumsuz hislere bakılırsa, evet.

Hayatındaki bu değişikliğe dünyadan bir parça da -dünyadan demek lafın gelişi- köyden bir parça da iştirak edecek. Herkesin gözlerinde Melek'in hayatındaki büyük dönümün manzarası bir şenlik, bir parıltı halinde gözükecek...

Nefis bir ilkbahar sabahıydı. Melek'in vaziyetinde olan bir insanın evinden çıkar çıkmaz gökyüzüne bakmamasına şaşmalıdır.

Geniş, derin bir nefes aldı. İçinde ezilmeler, yumuşamalar, dolup boşalmalar duyuyordu. Birdenbire müthiş seviniyordu. Fakat bu sevincin gerginliğine, azlığına karşılık birdenbire bir boşalma, bir sinir boşalmasıyla ağlayacak gibi oluyordu. Melek kendi kendine hoş bir mukayese -bir benzetiş yaptı: Bu bir nevi gelin olmaydı. Muhakkak gelinler aynı hali hissederlerdi: Hani bayılacak gibi oluverirlerdi ya!

Bir dükkân açmanın bu kadar mühim, kendisini bu kadar kuvvete, aynı zamanda zaafa düşüreceğini birkaç ay evvelden Melek tahmin etmiş olsaydı; dükkânın açılmasını başka bir güne bırakır, muhakkak üç beş hafta tehir eder, hastalanır, bir şeyler, birtakım eksiklikler icat ederdi.

Bir ara yine gökyüzüne baktı. Müthiş güzel bir şeydi: Mavi, parça parça bulutlar... Soğuk bir rüzgâr esiyordu. Bulutlar akıyordu. Elle tutulamayan, gözle görülemeyen daha başka şeyler de vardı. Yumruklarını sıktı. Bir cimnastik hareketiyle, kollarını iki üç defa yana doğru açtı. Üç defa böylece nefes alıp verdi.

Siyah, uzun bir mektepli kız önlüğü, etekliği giymişti. Kolluğunun altına bir berber yahut hemşire gömleğini paket yapıp sıkıştırmıştı. Elinde dükkânın anahtarları vardı.

Babası mahzenin içinden bağırıyordu:

— Dur, geliyorum. Beraber açalım. Besmele çekelim. İçeriye sağ adımımızla girelim...

Hep beraber yürüdüler. Hikmet, Naci, Ali Rıza, Melek. Yolda bu kafileye bir komşu balıkçı da katıldı. Sessiz, cenaze arkasından yürür gibi gittiler. Sabah soğuk, parlaktı. Hâlâ bulutlar akıyordu. Rıza'nın tavsiyeleri yerine getirilerek dükkân açıldı. İlk defa balıkçı tıraş edildi. Ali Rıza'nın dört beş aydır makas yüzü görmemiş saçları kesildi.

Bu işler yapılmadan evvel, çarşı içinin bütün dükkânlarını açık bulmuşlardı. Halktan hiçbiri bu merasime fazla bir alaka göstermedi. Herkes alışverişine dalmıştı. Bunun sebebini Ali Rıza başka türlü tefsir etti. Dedi ki:

— Burada bizim dükkân sahibi olmamızı istemezler. Kendilerinden biri açsaydı, kıyametler kopardı.

Bir dükkân açmanın, onların zannettiği kadar mühim bir şey olmadığını esnaf pekâlâ bilirdi. Açıldığı gibi kapanabilirdi de. Böyle şeye uzun merasim âdet değildir. Nitekim Ali saçlarını kestirdikten, balıkçı tıraş olup gittikten sonra esnaf birer birer geldi. Kimi birer, “Herete”; kimi iyi Türkçe bilenler: “Sağlıcakla, güle güle” dediler. Âdet de yerini buldu.

Melek'in dükkânı güzeldi. Ortada gâvurca eski, isimleri bile unutulmuş moda mecmuaları, Türkçe yeni eski gazeteler, resimli mecmualar duruyordu. Hemen hemen bütün eşyayı Melek haftalıklarıyla almıştı. Yalnız bir berber Dimitro'nun hediyesi ustura, bir de Hikmet'in iki şişe kolonyası, sahi bir de babasının bir el aynası müstesna, ötekiler hep birtakım mahrumiyetler hesabına elde edilmiş şeylerdi. Melek bu mahrumiyetlere üzülmeden katlanmıştı. Asıl bu paraları biriktirmek meselesi çok mühim olmuştu. Babası günden güne içkiye düşmüş, durmadan içiyordu. Boyuna da nutuk veriyordu. “Kızım maşallahsın...” diye başlıyordu. Para

koparamadığı zaman eline ne geçerse sokağa atıyordu. Sonraları alt alta, üst üste kavga bile etmişlerdi. Melek nihayet babasına güzel bir oyun oynamıştı. Kolay ele geçebilir bir yerde yedi buçuk, bir yerde altı kuruş, üç kuruş; büyük paralarıysa zor bulunur bir yere saklıyordu. Rıza büyük paraların yerini bir türlü bulamıyor. Yedi buçukla altı kuruş bulmanın sevinciyle daha fazla da aramıyor, parayı alıp gidiyordu. Sarhoş eve döndüğü zaman:

— Paraları ne yapıyorsun kız? diye haykırıyordu. Kime yediriyorsun? Ne halt karıştırıyorsun? O kadar bahşiş alıyorsun. Yoksa zift boğazına abur cubur mu yiyorsun? Söyle nankör kız, bizim halimiz ne olacak? Bu gidişle dükkânı nasıl açacaksın?

İki koltuk, iki büyük ayna, beş makas, dört ustura, iki sarı leğen, iki ibrik -biri mavi, ötekisi kırmızı- bir sarı pirinç mangal, bir paravana, kolonyalar, losyonlar, pudralar, kremler... alındığı, dükkân ertesi günü açılmaya hazır vaziyete girdiği zaman Ali Rıza, bütün bunları kendisi yapmış kadar seviniyordu.

— Kız, paraları Allah aşkına nerede sakladın? diyordu. Bereket bulamadım ha! Bravo! Nasıl yaptın bu işi ha? Aferin kız! Ben de günahına giriyordum. Aferin Melek, aferin! Maşallah sen!

Melek o gün akşama kadar çok mahzun bir gün geçirdi. Üç beş kişi ancak tıraş olmuş, sabahki hava öğleye doğru bozmuştu. Pis bir yağmur yağmıştı. Dışarda fırtına vardı. Akşama doğru camlar bulanmış, Melek, eski mecmuaların resimlerine dalmıştı ki kapı açıldı. İçeriye kalın bir erkek çocuk sesiyle, canlı, buz gibi soğuk al yanaklarıyla Fatoş girdi. Öpüştüler. Fatoş tüylü kollarını onun boynuna sarmış; arkadaşını koklaya koklaya -âdeti veçhile- öpmüştü.

Fatoş, Şehzadebaşı'nda bir yarısı nişancı, yarısı piyangocu dükkânında çalışırdı. Dudaklarına allık, yüzüne pudra sürmediği zaman, kalın, tüylü bacakları, kolları, mütemadiyen bir erkek def eder gibi dik göğsüyle şen, hoyrat fakat masum bir kızdı. İçeriye girmesiyle sabahtan beri esen kederli havanın dağılması bir oldu. Fatoş şarkılar mı söylemedi. Kendisine vurulan beylerden mi bahsetmedi. Her gün iki tayyare piyango bileti alan, yetmiş fişek atan mebus oğlundan mı bahsetmedi...

Kâh dükkânın paravanası arkasındaki kadınlar tarafının koltuğunda kucak kucağa fısıldaşarak, kâh camın buğularını silip kimsesiz, rüzgârlı çarşıya dilini çıkararak, Melek'in: “Yapma kız” demesine aldırış bile

etmeden oynayarak, kâh avazı çıktığı kadar şarkılar söyleyerek son müşteriyi beklediler. Son müşteri sakin, güzel bir çocuk olan Aleko'ydu. Misafir kız, onu kulaklarına kadar kızartacak, sevindirecek lakırdıları nereden bulup çıkarmıştı? Aleko memnun çıkıp gitmişti ki Ali Rıza içeriye girdi. Bir fırça alarak bir kenarda üstünü başını süpürdü. Fatoş, Rıza'yı “Amcacığım!” diyerek sarılıp öptü. İşte o zaman bugünkü hasılatın -yüz yetmiş beş kuruşun- kırk yedi kuruşuyla bir galon şarap alındı. Evin yolu tutuldu. Dükkânın şerefine içildi. Asıl büyük merasim evde oldu. Kıyametler koptu. Saat on ikiye kadar, Fatoş'un sesi kısılmaya kadar şarkı, Ali'nin kafası dönünceye kadar içki, Hikmet'in uykusu delirinceye kadar proje yapıldı. İçildi, yenildi, bağrışıldı.

O sene yaz, her seneki gibi İstanbul'u birdenbire bastırdı. Millet denize döküldü. Vantilatörde serinlenenler, “Öldürücü sıcak dalgalarının Amerika'da cayır cayır insan döktüğünü düşünürsek İstanbul yazının sıcağına şükretmeliyiz” dediler. Hakları vardı!..

Öğleden sonraları aralık başlarından o “meltem” dedikleri güzel şey yine eksik olmuyor, deniz kenarında oturanlar saat ikiye doğru açıklardan bir mor rengin ağır ağır yaklaştığını, köpüklü, güzel meltemin hastaya şifa, ilaç misali geldiğini görüyorlardı.

Şu Marmara kıyılarında, o sene bol meyve yetişmişti. Karamürsel'den armut, erik, kiraz, vişneler, Bursa'dan bol bol şeftaliler, Tekirdağ'dan karpuz, bilmem! nereden iki aylık çocuk büyüklüğünde kavunlar geliyordu. Kayıklar, yelkenliler, iskelelerden boyuna meyve yüklüyor, hal dolup dolup boşalıyor, kara bıyıklı, güzel yüzlü yemişçiler, dükkânlarını meyvelerle süslüyorlar, üstleri dünyanın hiçbir yerinde bu çeşidi yetişmeyen lezzetli, kokulu yarı çiçek meyvelerle dolu sepetlerin altından kesekâğıtlarına dünyanın her tarafında atılan, yenmeyen meyveleri dolduruyorlardı.

Bu yıl marulların göbeği korkunçtu. Bu yıl domatesler al, büyük; patlıcanlar çekirdeksiz, şeftaliler daha tüylü, daha kokuluydu. Millet sevinç içindeydi. Fıkara çocukları, halin etrafında dört dönüyorlar, denizden kavun karpuz topluyorlar. Hale varmadan yolda çürümüş bin bir meyveyi çöplüklerden topluyor, midelerine indiriyorlardı. Yaz ortalarına doğru meltemler de bir aralık durmuş; İstanbul'u, çocuk, fakir, zengin ağızlarını bir şeftali kokusudur sarmıştı. Bu şeftali kokusu İstanbul'un hiç şeftali yüzü

görmemiş denecek en sapa, semtsiz yerlerine kadar yayılmıştı. O sene şehir bakımsızdı. Kanalizasyon çukurları yer yer patlamıştı. Tamir görmek için hemen hemen bütün sokaklar açılmış, yaz da birdenbire bastırmıştı. O sene marullara bol bol lağım suyu verilmişti. Kimse elini yıkamaya, meyveyi yıkamaya lüzum görmüyor, üstüne başına bu bol, bereketli meyvelerden sürüyor; dünya şeftali, kavım kokuyordu. İstanbul o yaz, meyveye, cinlere karışır gibi karışıp gitmişti.

İlk tifoya yakalananın hal etrafında dolaşan, Yedikule taraflarında oturan Hızır isminde bir çocuk olduğu rivayet olunur. Hızır şimdi yine hal taraflarındadır. Bu mesele tahkik edilebilir. Hızır ölmedi. Fakat tifo evden eve, bacadan bacaya, maruldan şeftaliye, erikten vişneye, kulübeden eve, barakadan apartmana, Hamidiye'den Terkos'a atlayarak İstanbul'u sardı. Mühimce bir afet halindeydi. Sokaklarda kimsenin kimseden haberi yoktu. Sokaklarda sıhhatli adamlar vardı ya, mesele yoktu! İnsan kısmı, hastalık bulup bulup da beni mi bulacak? der. Avrupa'dan aşılar yetişti. Aşıya tahammül edemeyen zenginler, bin bir çeşit ağızdan alma haplar kullandılar. Bu haplar pek fayda etmedi. Fakir mahallelerde açılmış aşı istasyonlarına bazen muayenehanesiz baba doktorlar yetişti; bir sürü çocukla kadın kurtarıldı. Hastalığın ehemmiyeti azalıp çoğalmadan bütün yaz devam etti. Olan olmuştu artık. Kışı, yağmurlan, meyvelerin sonunu, suların çeşmelerden kesilmesini yahut donmasını beklemekten başka çare yoktu. Hınzır mikrop soğuklara da tahammül ederdi. Ama ümit edildi. -4 derecei hararette lapa lapa karın yağdığı İstanbul'un sevimli, mesut, aç, tok, kış akşamlan beklenilir bir hale gelindi. Kimi kurtuldu, kimi öldü; İstanbul, bununla beraber ta teşrinlerin[70] sonuna kadar yine yemişlerini yiyip suyunu kaynatmadan içerek, hatta dans edip denize girerek bu afeti kayıtsız atlatmaya çalıştı. Ayyaşlar, alkol mikrop tutmaz diye bol bol buzlu, buzsuz rakı içtiler.

Terleyen hasta olmaz, diyebilenler dans edip plaj plaj dolaştılar. Âlem yine o âlemdi. Yalnız bir aralık halin etrafında yaz başlangıcındaki çocuk akını durdu. Sonra eksildi. Daha sonra da birkaç soluk benizli serseriye inhisar[71] etti. Tifonun salgın olduğu sıralardaydı ki Fahri, memleketinde yakalandığı bir sıtmayı, ondan mütevellit bir zafiyeti önlemek için Ada'ya tepdili havaya gelmiş, bir küçük oda kiralamıştı. Akşamları ateşini muayeneye devam ediyor, 37.1, 37.2 olduğu zamanlar ne olursa olsun denize giriyor, kendini iyi hissettiği günler bir garip iştihayla bol bol yemek yiyor, denizi, meltemi göğsü açık seyre dalıyordu.

Garip bir saadet içindeydi. Yalnız bu saadet, rahat değildi. Yoksa her şeyi tamamdı. Fakat rahat değildi. İçinde bütün bu zahiri huzura, sükûna rağmen bir çağıldayış, bir rahatsızlık hissediyordu. Bu garip değildi. Hikâyemizin biraz ötesinde anlayacağımız veçhile Fahri tifoya tutulmak üzereydi.

Melek, hiç olmazsa, Ada'ya yazlığa gelen Türk gençlerini dükkâna çekmek için öteki genç Rum berberin taktiklerine mukabele ediyor, bin bir masum hile icat ediyordu. Bunlardan bir tanesi Fahri'yi de onun dükkânına çekmekte gecikmedi. Bu basit, masum hile şuydu:

Fahri, havluları elinde banyodan dönüyordu. Dalgındı. Birçok şeyler düşünüyordu. Tam berber dükkânının önünden geçerken Melek, genç adamın geldiğini görmüş, pencerenin önüne geleceği zamanı hesaplamıştı.

Dükkânın dışarıya, yani sokağa açılan camını tam o sırada açmış, pervaz, genç adamın başına çarpmıştı. Berber kız tatlı, mahcup edalarla özür diledi. Fahri bu pek samimi özür dileyişteki asıl maksadı derhal çakmış, genç kız gülümsemiş, içi birdenbire gelen bir saadet hissiyle dolmuş, ıslık çalarak uzaklaşmıştı. Onda i bu huy eskiden beri vardı. Bazen kendisine bir çocuğun gülümsemesiyle, bazen yeni yapılmış bir tanışın samimi selamıyla, bazen, bir yerde birtakım insanlarla birdenbire ahbap oluşun verdiği saadetle günlerce mesut, şen olurdu. Deminki dalgınlık yerini şimdi etrafını daha iyi görmeye terk etmiş; haletiruhiyesi geçenlerin muhaverelerini dinlemeye, sokakta oynayan çocukların başını okşamaya müsait bir hal almıştı. Bir aralık kendi kendine: “Yarın varıp şu karakıza bir tıraş olayım” demişti.

Fahri'nin burada bir tek arkadaşı yoktu. “Tuhaf, züppe bir muhit içine düştüm” diyordu. Çoğu zengin tacir mahdumu[72] Rum gençleri, bir Avrupa plajının kozmopolit insanları gibi hareket ediyorlar; sinemayı taklit ediyorlardı. Danslar gırla gidiyor, genç kızlar, “Nişanlı plajlarda bulunur” diye düşünüyor; genç erkekler, “Kız plajlarda kandırılır” diyorlardı. Genç insanlar başka bir şey düşünmüyorlar, büyük, cali[73] kahkahalar atıyorlar, dans ederken -kendileri için değil- başka biri, hatta seyircilerden başkaları için oynuyorlarmış gibi bin bir gösterişli vaziyet takınıyorlardı. Hatta bazı Yahudi gençleri, gösteriş için neşelendiklerini anlatan hallerle beyhude sözlere gülüyorlar, en adi, tebessüm bile edilmeyecek şeylere, etraflarına bakıp bakıp iki ellerini kalçalarına dayayarak gülüyorlardı. Hele bir kısım “Levanten” insanlar vardı ki aman yarabbi!.. Sanki birer kolonizatördüler.

Kendilerinden başkası yerli ahaliydi. Fahri, “Beyhude yere kızıyorum” diyordu, “Ben de onlarla olsam bilmeyerek aynı şekilde hareket etmeyeceğim ne malum? Zorla, gösteriş için bile olsa gülmek, gülmektir. Hoşça vakit geçiriyoruz, dedi miydi insanlar, yarı yarıya hoşça vakit geçirilmiştir.” Ya bütün mesele bir gruba dahil olmamaktan bir meclise girememekten doğuyorsa... Onun için Fahri, “Yarabbi” diyordu, “kiminle bir satır konuşabilirim, kiminle?”

Bir müddet Rum gençleriyle ahbaplık etmek istedi. Bunlar ötekilerine nazaran daha tabii, bayağı gülüşleri daha bol olmakla beraber, daha az sinirlendirici, jestleri daha serbest, çoğu güzel sesli, güzel yüzlü insanlardı. Bir iki kelime Türkçe konuştuktan sonra, meclislerindeki adama artık hiç ehemmiyet vermeden, yine Rumcalarına dönüyorlardı. Birtakım Türkler de vardı ki çoktandır Ada'da oturmaktan doğan bir kendini beğenmişlikle, adeta onlara yanaşıldığı zaman bile çekingen, üstün vaziyeti takınıyorlardı. Bu vaziyetlerinin şuna buna selam vermek, iki üç güzel kız tanımaktan ileri geldiği pek belli oluyordu. Fahri yerini yadırgamıştı. Akşam olunca kendisini bir garipseme alıyordu. Bir dost çehresine neler anlatılmazdı. Güneş batarken dünyaya öyle güzel, rengârenk ışıklar bırakıyordu ki... Sonra çam altlarından gözüken denizin o kartpostal manzarasında...

Bütün bunlar Fahri'yi yalnızlığın kötü zevkine daldırıyor, canı sıkılıyordu. Dalgın, meyus dolaşıyordu. Yatağına girdiği vakit uzun müddet uyuyamıyordu. Hayaller kuruyordu. Bir bacakları ateş gibi kızın, kendisini seveceğini hayal ediyordu. Bir motor, bir sandal alıyor, içine kızları dolduruyor, denize açılıyordu. Sağa sola dönüyor, uyuyamıyordu. Kalkıyor, masasının başına geçip defterine bir şeyler yazıyordu:

“193. Haziran 19 -Geçenlerde rıhtım tamir edilmeye başlandığı zaman Ada'yı, bir rençber akını doldurmuştu. Birtakım meçhul, kirli eşya sırtlarında, bir akşamüstü, o kadar sessiz vapurdan çıkar, kaybolur giderlerdi ki bu insanlar...

Bir tek kişinin Ada'ya gelmesi, ehemmiyetli -fakat zahirde ehemmiyet verilmez gözükmek şart- bir hadise olduğu, yine bir tek insanın bir son vapuru kaçırdıktan sonra, bütün ada sakinlerinin vapuru kaçıranın etrafına dizildiği, dedikodusuz bir adım atmaya imkân olmayan bu küçük memlekette bu adamlar nereye kayboluyorlardı?

Bir tanesine bir son vapurun ikinci mevkiinin dışarı tarafındaki sıralarda rastlamıştım. Uzun boylu, yüzü ergenlik içinde, pek genç bir adamdı.

Kayserili olduğunu söylüyordu. Galiba sarnıç kazmaya geliyordu. Vapurda ona:

— Nereye çıkacaksın? Hangi iskeleye? demiştim.

Adam, benim çıkacağım iskelenin ismini vermişti. Doğrusunu isterseniz, ben kendisini Ada'da aramasına aramadım ama, bir ikinci tesadüfe pekâlâ sevinebilir, bu boş adamla deniz kenarındaki bir kanepede, o yalnız kaldığım akşamlar, tatlı tatlı konuşabilirdim. Adam inmiş, kaybolmuş gitmişti. Belki de hâlâ Ada'da sarnıcını kazmakla meşguldü.

Yabancı bir yere ilk defa inip hiç lüzumsuz, manasız bir his duymadan, toprağa -varsa bir battaniye atıp yıldız seyretmeden, memleket, sevgili, ıvır zıvır düşünmeden uyumak...

Belki böyle şey, iyi insanlara nasip oluyor. Belki biz zayıf, karışık, kötü insanlar, yabancı bir yerde ağlamaklı oluyoruz.

İnsanların oturduğu, tarlanın yeşerdiği, çocukların oynadığı toprak, neden insanoğluna yabancı olsun? Olmasın. Yalnız anamızın babamızın, sevgilimizin, arkadaşımızın zincirlerine bağlıyız da ondan bir türlü karışık hislerden kurtulamıyor, bir türlü rahat edemiyoruz.

Bu zincirleri kırmalıyız. Doğduğumuz yerden beş kilometre uzak da bir, beş yüz, beş bin kilometre uzak da bir olmalıdır. Orada da, bulursak battaniyemizi, bulmazsak Allah'ın kuru otlarını toplayıp uzanmalıyız. Toprak kazmaya gelen rençberler uyuyor. İyi, basit, bağlarını koparmış insanlar her yerde uyuyabilirler. Kendimi o rençberlerle beraber görüyor, onların yerine koyuyorum:

Ekmek, tuz, domates, iki nefes cıgara, bir iki toprak kazıcı arkadaş, bir fincan kahve günümüzü hoşça ikmal[74] eder. Kötü rüyaları bol yemek yiyen midesi bozuklara terk ederek yukarıda saydıklarımıza küçük, basit, zararsız ilaveler, tarhlar[75] yaparak yaşamak, bin türlü yaşama tarzından bir tanesidir. Bu şekilde yaşamak başkaları hesabına yapılmış bir fedakârlıksa, insan bilmeliydi. Yook!.. Bu bizden daha kötü vaziyette olanlara karşı zaruri bir feragatsa, bu şekilde yaşamak insanoğullarına şu zaman içinde mukadderse, hiç ehemmiyeti yoktu. Bu insanın nasibiydi. Binaenaleyh kâfiydi. O zaman güzel uykuları hep beraber uyurduk.

Fakat tavukların yumurtladığı, yumurtaların üstünde yirmi bir gün yatan tavuğun gagasıyla kırdığı yumurtadan altın piliçler çıktığı, sonra çayırlarda koyunların parlak tüylü kuzular doğurduğu, ılık, kumsal, sığ sularda büyük kefalların, levreklerin yüzdüğü denizler düşünülsün. O zaman ekmek,

domates, tuzun bahtiyarlığı değil; iyi, sağlam, doğru düşünen insan bahtiyarlığını kavrarız.

Bırakalım bu bayat düşünceyi: Şu adam ekmek, domates, tuz yediği için güzel değildir. İyi uykularının, bahtiyarlığının sebebi, yalnız, ekmek, domates, tuz olamaz. Ekmek, domates, tuzda bahtiyarlığın sırrı ile vitaminleri yoktur. İyi, basit insanlar da levrekleri yumurtayla kızartıp kuzu kaburgasının leziz etini francalayla yerken şarap içebilir. Bol, çeşitli salatalardan atıştırabilir. Bu güzel rüyalara mâni değildir. Bilakis levreklerde, şaraplarda, pirzolalarda güzel rüyaları süsleyecek malzeme bol boldur. Kime söylüyorsun?.. Yol amelelerinin, toprak kazıcıların alınlarını şahadet parmağıyla silip terlerini sildikleri anda bir çınar gölgesinde böylece düşünüp kalıyorum.

Bir dost bulsam, onunla düşündüklerimi münakaşa edebilsem, ne iyi olurdu! Yalanı, gerçeği, iyiliği, fenalığı... Mevzu dolu kardeşlik! -Burada Fahri hep Fahrettin Asım'ı arardı.-

Çalışan, terleyen insanlara bakan bir adam -kim olursa olsun, ne olursa olsun- gıpta, acı, kendi kendine bile itiraf edilmeyen utanmayla karışık bir hüzün duymaz mıydı? Kim bilir belki de bu, insanda bir çalışmak, bir güzelliğe, bir saadete beraber ulaşmak insiyakının duyulması yahut uyanmasıydı. Eskiden beri bu nevi çalışanların yemek yiyişini, uyuyuşunu görenler bu hakikati hissetmişler, için için bu saadete gıpta etmişler, şaşırmışlardır.

Yahut içlerinden, kendi rahatsızlıklarının sebebini bir dakika anlayıp unutmuşlardır.”

Başkaları hesabına düşünen Fahri, burada bir dakika durur, sonra yine düşünmeye başlar:

“Önce acaba bu rahat uyuyan rençberler mesut mu? Orasını geç, mesuttur kabul edelim: Mademki bu yaz sıcağında yorgun fakat tatlı bir tebessümle uyuyorlar...

Bu rençberlere bakar gözükenlere gelelim: Bunlar acaba, ‘Oh! Elhamdülillah! Hayatta muvaffak oldum. Zengin oldum. Toprak kazmıyorum. Şu zavallılara bak! Yarabbim, sana hamdolsun! Ya onlar gibi olsaydım, halim nice olurdu? Nasıl çalışırdım bu göbekle?’ demiyorlar mı? Mükemmel diyorlardı ama bunu hiçbir zaman açıkça söylemiyorlardı. Bu içlerinde yarı his, yarı sevinç, hayır -bir yarı hamd halinde şekilleniyordu. Zahirdeyse onların bu çalışmasına büyük kıymet verdiklerini yanlarındaki ufak çocuklara ya söylüyorlar ya resimli kitaplarda okutuyorlardı. Bunlar

hiç olmazsa, düşünenlerdi. En fenası, en kötü cinsi, lakayt gelip geçenlerdi. **Yani bu ekmek, domates, tuz için çalışanları görüp de kafalarında ne bir sual ne bir cevap ne bir çareihal, hülasa bir kelime çıkmayan insanlar...** Bunlar yalılarına rahatça dönüyorlardı. İştahları kaçmadan yemek yiyorlar, balkonda 'çeşit' cıgaralardan tüttürüyorlar, vapurlara çoluk çocuk Fransızca nidalarla işaret ediyorlar, radyolarının düğmesini Paris'e getiriyorlardı. Bazıları da bol sofradan kalkarken:

— Allahım, olmayanlara da ver diyorlardı.

Eğer yukarıda Allah varsa muhakkak aczinden ter ter tepiniyordur. Ben de rençberlere bakarak çınar altında hafif bir uyku kestiriyorum..."

Defterini kapar, yatağına uzanır, gözlerini uzun zaman uyanık olarak kapardı.

Günlerden bir salı mıydı, çarşamba mıydı? Fahri, birdenbire, berber kızın onu dükkâna çekmek için yaptığı şakayı hatırlayıverdi. Vakit öğleden sonraydı. Yatağının üzerine şöyle bir uzanmış, mahalle içinin gürültüsünü dinliyordu. Bir türlü uyuyamıyordu. Gözlerini kapayınca, içine yığın yığın kadın hayali birikiyordu. Ta eski çocukluk zamanında sevdiği büyük kızları, ilk delikanlılığının bin korku, bin iç ezilmesiyle, bin pişmanlıkla yaklaştığı kötü evleri...

Hayır, bu öğle sıcağında, bu çeşit heyecanlandırıcı şeyler düşünmektense hiç istirahat etmemeli. Dağ bayır dolaşmalı, daha iyiydi!

Şimdi köyden biraz uzakta, yukarıda, çam kozalakları sıcaktan patır patır patlıyorlardır. Reçina kokuyordur. Nereden estiği meçhul bir rüzgâr, çamları söylendiriyordur... Fahri yataktan atladı. Soluğu sokakta aldı. Niyeti tepelere çıkmaktı. Uzaktan, denizi altında uzak, masmavi görmek, insana yaşamak, bağırmak, gülmek, şarkı söylemek, kuvvetlenmek arzusu veriyor. Artık ne bu yatağın sıcaklığından, yumuşaklığından doğma şehvet; ne bu her gün kendi keyfilerinden, zevklerinden başka bir şey düşünmeyen, para hırsıyla şehirden sararmış, yorgun dönen babalar; ne de bu bir kız kandırmak için, bütün güzel şeyleri, arkadaşları, güzel yerleri, hatta denizi -tepeden seyredilen bu iç açıcı, yaşadığını hissettirici maviliği- bir hasbıhali feda eden, kötü Amerikan şarkıları müptelası, küme küme ayrı ayrı olmayı seven gençler düşünülür yukarıda. Yukarıda, onlar düşünülse bile, "Ne yapsınlar? Herkesini dünyadan bir zevk alma tarzı vardır. Bırakalım onları! Bakalım kendi yalnızlığımızla hallihamur olmaya" denecek kadar insan sakinleşir. Deniz bir bromürdür[76].

Çarşıdan geçiyordu. Tam Melek'in dükkânı önünden geçerken birdenbire durdu. İçeriye baktı. Berber kız bir koltuğun içinde küçülmüştü. Başı önüne sarkıyordu. Uyuyor gibiydi. Fahri, dükkânın eşiğine ayağını daha koyar koymaz genç kız yerinden fırladı.

Uykudan uyanmış gibi yapan çocukların yalancıktan haliyle gözlerini ovuşturdu. Yavaşça gerindi. Esnedi. Siyah önlüğünü iten göğsü sıcak, sabun kokulu dükkânın havasını içine doldurdu; bir müddet boşaltmadı.

Fahri bir koltuğun içine yerleştiği zaman kalbinin hızlı hızlı attığının farkına vardı. Bir derin, içini çeker gibi nefes aldı. Yüzü yanıyordu. Elleri terlemeye başlamıştı.

Arkasında makas şıkırdıyor. Konuşmuyorlar... Tam iki buçuk saatte saçları kesilmişti. Sıra sakalına geldiği zaman başını kaldıran Fahri, aynada genç kızla göz göze geldi. Genç kız hafifçe güldü. Fahri de... Biraz sonra ikisi de kahkahayla gülüyorlardı.

Fahri:

— Galiba akşam oldu Melek Hanım! dedi.

Genç kız:

— Hiç duymadık ama, dedi.

Dostlukları böylece başlamış oldu.

Fahri sabahleyin uyandığı zaman, duyduğu şeyin bir iştahsızlıktan başka bir şey olmadığı zehabındaydı. Gece yatakta, her zamanki gibi iyi şeyler düşünmüştü: Sabahleyin güzel bir deniz banyosu yapacak. On bir kırk beş vapuruna dara dar yetişecek. Yelkovan kuşlarının bir deniz kırlangıcı haliyle sürü sürü geçtiklerini, kaybolduklarını seyredecek.

Öğle yemeğini nerede yemeli? Küllük'te mi? Belki orada, belki başka bir yerde. Deli Hafız'da yahut, bunun ehemmiyeti yok! Sonra eve uğrayacak, saat beşe doğru Beyoğlu'nda bir aşağı bir yukarı dolaşacak.

Kim bilir, belki canının çektiği gibi bir kız bulur da sinemaya giderler. Sinema karanlıktır...

Sonra bu anda uyku ile uyanıklığın temas noktasında, bir bulanıklık hissetmişti. Neredeyse uyuyacaktı. Yarınki projelerinin neresinde kaldığını çoktan unutmuştu. Ağır ağır zihnini toparlamaya çalışıyor ama imkân yok! Artık üçte iki uyuyor sanki!

Yeniden, işte bir birahaneye daldığını, bir iki bardak bira içtiğini, yine vapura dara dar yetiştiğini görüyor. Sarayburnu önünde Boğaz rüzgârını hisseder gibi olmuştu. Bu arada Melek'in dudaklarının çıtırdısını duydu.

Ağzında bir esmer cildin, başkalarında kırmızı olması lazım gelen dudaklarının adeta siyah renginin, adeta çıtırtılı temasını, burnunda yine o cildin içten içe çocuk, tüy kokusunu duymuştu.

“Ah! Nasıl uyusam, nasıl uyuyacağım Allahım! Nasıl?” Derken horoz sesleri duymuş, sabahı uzun, yetişilmesi pek güç bulmuş, o zaman uyumuştu.

Uyandığı zaman, “İşte... dün akşam yatarken yaptığım basit hulyaların hakikat olmasına hiçbir mâni olmaması, bana bu isteksizliği veriyor” diye düşünmüştü. Yataktan kalkmak bir mesele halini almıştı. Her an yeniden dalıyor, uyuyor mu, rüya mı görüyor, yoksa hasta mıdır? Anlamıyordu.

Silkindi. Yataktan hızla kalktı. Başı birdenbire dönmüştü. Karyolanın topuzunu zor yakaladı. Aynaya koşup yüzüne baktı; san değildi. Dilini çıkarıp ona da baktı. Dili paslıydı. Gözlerinde sıtma geleceği günlerde olduğu gibi bir parlaklık vardı. Uyumadığı zamanki gibi bir üzüntü hissetti.

Kafasının içinden: “Bende bir gayri tabiilik var, anlayamıyorum nedir?” diye sorduğu halde dilinin ucunda bir Rumca şarkı vardı. Şarkıyla beraber adeta bir başka kafayla düşünmekte devam ediyordu: “Bu baş dönmeleri sıtmaların yadigârı, geçecek. Gözlerimin parlaklığı o dün geceki uzun zaman uyumamaktan muhakkak, o da geçecek. Giyinelim; şarkımıza devam edelim; zaten kesmedikti ya! Dışarıyı, güneşi, güzel insanları düşünelim.” Plajda soyunduğu zaman vücuduna dikkatle bakıyor: “Hafif kıllı, oldukça kalın bir vücut. Bu vücutta hastalık uzun zaman barınamaz. Hele böyle nihayet bir kansızlıktan ibaretse... İki günde bu kanı yenilerim. Sabahları yumurta içer... Öğleyin kanlı biftek yerim. Akşamları birkaç bardak bira içerim; şişmanlatır, iyidir. Bol salata yemeli, bol... Ama sıtma? Ha! Sahi be! Tifo da var ortalıkta...”

Denizden her zaman duyduğu hazzı bir türlü alamıyor. Nerede o, sahilden şöyle iki yüz metre açıldıktan sonra gittikçe genişleyen manzara? Nerede o, arkaüstü adaya karşı yatıp çamları seyrettiği zamanki nefis rahat haletiruhiye?

Tüyleri diken diken... Her zamanki huzur yerine, saadet hissi yerine bir isteksizlik, bir zevk almayış, bir ürperme, üşüme... Kendini birdenbire güneşin, güzel kızların, yanık, altın bacaklı balıkçı çocuklarının arasında müthiş bir hüzne kaptırdı. Neredeydi? Bu dünyanın nesinden zevk almalıydı? Sonra Melek hatırına geldi.

“Hiç olmazsa şu dünya yüzünde biri beni seviyor” diye düşündü. Melek'i, Melek'in yanında olduğu zaman seviyordu. Onun yanında

küçülüyor, büyüyordu. -Fransızca şarkıdaki gibi: “Je me sens tout petit...”[77]- Fakat ondan ayrılır ayrılmaz yine bu kendisini çok dinleme illetine yakalanıyordu.

Öğleye doğru bütün bu kriz geçmişti. Vapurun güvertesinde, yelkovan kuşlarını seyretmek için bakındı. Bütün o kuşlar, kaybolmuşlardı. Hiçbir şey göremedi. Sonra yunuslar çıktılar. Vapur boyunca koştular. Birdenbire hayatı sevmeye başlamıştı. Ona, bu denizden bir metre yukarıya canlı fışkıran mahluklar yaşadığını hissettirdi. O da kendini örten bir atmosferden bin metre yukarıya fırlamış gibiydi. Bugün ölü, Fahri'ye bugün manasız, sevimsiz gelen bukalemun deniz, şimdi ona içinde âlemler, yaşayanlar, birbirini yiyenler, yumurtlayanlar, çiftleşenler, ormanlar, dalgıç Ragıp Efendi'nin hazinelerle batmış gemilerini düşündürdü.

Akşama kadar yüz arkadaşına rastlamıştı. Kimi onu şişmanlamış, kimi zayıflamış, kimi gözlerini kanlı, kimi yüzünü kırmızı, kimi onu güneşten fazla yanmış, kimi güzelleşmiş, kimi çirkinleşmiş bulmuştu.

İnsanlar birbirlerinin sıhhatleri, hastalıklarıyla ne kadar yakından, lüzumsuz da olsa, bir alaka duyuyorlardı. Arkadaşlarından bir tanesi: “Yahu! Senin ellerin ateş gibi yanıyor; yüzün iyi maşallah ama... Senin ateşin var kardeşim... Hasta mısın?” deyince fena halde içerledi. Kanının beyniye çıktığım duydu. Bu fazla alakalardan canı sıkıldığını ihsas edercesine, “Bir şeyim yok arkadaş” demişti, “turp gibiyim!”

Hiç de turp gibi değildi. Vapura bindiği zaman kendini çok yorgun hissetmiş, kendini alt kamaraya dar atmıştı. Orada gözlerini kapamasıyla uyuması bir oldu. Kınalıada'da vapurun gürültüsü durunca uyandı. Titriyordu. İneceği yere müthiş bir nöbetle indi. Dişleri birbirine vuruyordu. Kalabalık iskeleden nasıl geçtiğini bilmedi. Melek'in dükkânından geçerken hafifçe bir selam verdi. Perişan bir halde yürüdü. Yatağa kendisini atar atmaz uzun müddet ısınamadı. Sonra ateş içinde kaldı. Yorganı atmak istiyor, her tarafı yeniden ürperiyordu. Canı soğuk bir limonata istiyor. Bir tarhana çorbası olsa... Bir kocaman biftek, bir büyük bira bardağı, bir roka salatası...

Melek, Fahri'nin selamından kuşkulanmıştı. Tıraş ettiği müşterinin lakırdılarından hiçbir şey anlamıyor. Neredeyse usturayla adamın burnunu kesecek. Her zamanki itinayı göstermeden bu sert sakallı adamı çabuk atlatmak için çareler düşünüyordu. Ne lüzumu vardı? Atlatamayacaktı. Birdenbire işi bırakıp, “Allah belanı versin herif! Bu sert sakalını

kesemeyeceğim senin. Git, öteki berbere tıraş ol!” deyiverecekti. Adamın gözleri kapalıydı. Bir kadın elinin yüzüne değmesinden haz duyduğu pek belliydi. Melek usturayı adamın yüzünü kabartacak şekilde, hızlı hızlı gezdirdi. Adam, gözlerini açmıştı. Gülümsedi. Memnundu. Bir dakika sonra, müşterinin saçlarım kolonyalarken bütün hırsıyla parmaklarını saçlarının arasına soktu, ovaladı. Adam memnun memnun sırıttı.

Müşterinin arkasından sokağa fırladı. Koştu. Fahri'nin odası zemin katındaydı. Pencerenin camına vurdu. Gözlerine ellerini siper edip içeriye baktı. Camın dışından güldü. Sonra evin açık kapısından içeriye daldı. Fahri kapısını kilitlemişti; kapıyı ona nasıl açtığını, nasıl açabildiğim hatırlamıyor.

Melek, genç adamın başına elini koyar koymaz, içi yanmış gibi oldu. Bu ne ateşti yarabbi!..

Fahri hemen hemen kendini kaybetmişti.

“Anne” diyordu, “başıma sirke koy...” Bir çocuk, bir on iki yaşında çocuk küçüklüğüyle mızmızlanıyor hatta güzelleşiyordu.

O gece dükkânı Rıza kapadı. Melek, sabaha kadar bu perdeleri sımsıkı inik odada, Fahri'nin alnındaki sirke bezlerini değiştirdi. Bir doktor getirmek aklına neden sonra gelmiş, sokağa fırlamıştı. Kimseler yoktu. Yarı yolda bu fikrinden vazgeçti.

— Beyhude, dedi.

Kendi vaziyetini bir an düşündü. Bu fazla ileri gitmek olacaktı.

— Yarın... Yarın olsun da hayrı beri gelsin, dedi.

Tekrar hastanın başucuna geldi. Fahri uyuyor, sayıklıyordu. Kız yarı uyanık, yarı uyur vaziyette, bir sandalyenin üstünde sabahı buldu. Hasta deli gibi uyuyordu.

Melek eve gün doğarken döndü. Babası kapının önündeydi. Kızını görünce, geceden beri hazırladıklarını, birer birer, fakat yarısını unutarak boşalttı. Bunlardan bir tanesi, en hafifi olmakla beraber en yürek paralayıcı, her şeyi aydınlatanı “Rezil olduk”tu. Rezil olmak... Doğru. Rezil olduk. Ancak bu sözle Melek vaziyetin vehametini kavramıştı. Dışarda bütün gözler kendisine bakacaktı. Bir genç adamın evinde sabahlamak ne demekti? Hastaymış... Ne olursa olsun! Burada çamların altında, her türlü kepazelik yapılabilir; bunlar olağan şeylerdir: Kimse rezil olmaz, dedikodu yapılır gerçi ama kimse kimsenin yüzüne karşı, “Çamlarda şununla şöyle yaptın, böyle ettin” diyemez. İma edilirse buna pek ehemmiyet verilmez.

Fakat bir delikanlının odasında, alnına bezler koymak... Kim bilir ev sahibi matmazel, anahtar deliğinden kendisini nasıl seyretmiştir. Yarın durup dinlenmeden dolaşacak, için için gülerek, istavroz çıkararak, ağzından zevkten sular akarak önüne gelene anlatacaktı...

Zaten hemen bütün çarşı, Melek'in dükkânı açık bırakıp deli gibi, o siyah bıyıklı delikanlının evine koştuğunu öğrenmişti, öteki genç berberin etekleri zil çalıyordu. “Artık hiç kendini bilen bir kimse ona tıraş olmaz” diyordu. Birdenbire Melek uyanmış gibi oldu. O zaman babasının bağırdığını duydu. Babası haykırıyordu:

— ... Yarın hesap soracağım o heriften. Görecek gününü o! Elâlemin kızını ayartmak ne demekmiş...

O zamana kadar başı önüne eğik, her söze, her şeye, her bakışa, her imaya katlanmaya karar vermiş olan Melek haykırdı:

— Sakın ha! dedi. Bunu yaparsan beni yok bil. Kaçar giderim. Bir daha yüzümü göremezsin. Hem bilirsin beni... Yapar mıyım yaparım. Ne söyleyeceksen, söyle! Boşalt içini! Ama o adama bir tek söz söyleme! İçini boşaltmak istediğin zaman, gel yanıma. Söv, say, döv, zararı yok! Ama dikkat! Ona laf yok! İşte şu iki gözüm önüme aksın, çıkar giderim.

Rıza yelkenleri suya indirmek lazım geldiğini hissetmişti.

— Ama canım... dedi.

Bir müddet ikisi de sustular. Rıza birdenbire gene ateşlendi:

— Ne aması be! dedi. Ben burada eşek başı mıyım? Bütün kuvvetiyle genç kıza bir tokat indirdi. Melek bir sandalyenin üstüne çökmüş ağlıyordu. O da boşanmıştı:

— Dayanamadım, seviyorum baba. Sen dayanabilir misin? Belki kırk derece ateşi vardı. Sayıklıyordu. Ana, diyordu, başıma sirke koy! Ana gibi baktım ona.

— Alsın seni öyleyse.

— Belki alacak baba, ne biliyorsun? Belki alır, mecbur değil ki... Aramızda bir şey geçmedi ki... Sanki öteki kızlar bir delikanlıyla konuşmuyor mu? Bir değil on tanesiyle konuşuyorlar. O elini elime sürmemiştir benim.

— Sus, yalancı!

Melek sustu. İçi rahat, huzur içindeydi. Şimdi yarın sokağa bir kahraman gibi çıkmayı, etrafına lakayt, mağrur bakmayı düşünüyordu.

Babasının, “Bu işi üç güne kadar temizlersen temizlersin, yoksa ben yapacağımı bilirim!” demesini yarı işitti. Sandalyenin üstünde uyuyakaldı.

Rıza ayakta bir müddet kızım seyretti. Sonra yavaş yavaş yaklaşarak genç kızın saçını okşadı. Elini Melek'in önlüğünün cebine doğru uzattı. Bir kâğıt paranın ucu gözüküyordu. Onu çekti aldı. Fakat bir türlü yürüyemedi. Tekrar döndü. Kızının omuzlarından sarstı:

— Melek, dedi, ben dükkânı açmaya gidiyorum. Bir şey lazımsa alayım. Sende para var mı?

Melek gözlerini açmadan elini cebine vurdu. Gene uyudu. Bu hareket, al parayı, demekti.

Bu sefer Rıza birkaç ufaklık daha bulunan cebi kâmilen[78] boşaltarak sokağa fırladı.

Ada'da insanları üç dört türlüye ayırırsak, birincileri balıkçılar teşkil eder. Bunlar da üç kısımdır.

Birinci kısım gösterişsiz, sakin, sessiz, mağrur gibi gözükürler. Çoğunun saçı sakalı ya erken ağarmıştır yahut yaşlıdırlar da hâlâ genç fakat saçları vaktinden çok evvel ağarmış gözükür. Bunlar kimseyle konuşmaz. Artık onlar sandallarla dost, küreklerle sıkı fıkı, ağlar, oltalar, flok[79], bocurumla[80] içli dışlı olmuşlardır. Onların bazen yüksek sesle, bu eşyayla konuştuğunu görürseniz şaşarsınız.

Mağrur gözükmeleri, ekseriya balığa yalnız çıkmaları lazım geldiği için, vakitlerinin çoğu ağ tamir etmekle, balıksız, yardımsız günler görmekle, kendi kendilerine sövmekle, düşünmekle geçtiği için sakin, az konuşur adamlar olduklarındandır. Bu birinci kısım balıkçıların öteki, daha tecrübesiz balıkçılar nezdinde ayrı birer şöhreti vardır. Bu şöhreti fazla gevezelik alır götürür. Belki de bunu bildiklerinden çok söylememeye mahkûmdurlar. Mağrur değildirler.

Kendilerine bir laf atılmaya bakar. İlk sevgiyi daima başkalarından görmek isterler.

Kendilerine laf atıldı mı o zaman, o insan yüzüne hiç bakmayan, lafa hiç karışmayan adamın birdenbire çocuk gözleri aldığı görülür. Balıklar hakkında, fırtına hakkında, istediğiniz kadar dedelerden dedelere artmış yarı masal, yarı hakikat, yarı şiir malumatı alabilirsiniz. Ondan sonra artık dostsunuz. O zaman anlarsınız ki o mağrur zannettiğiniz adam, sadece ciddi bir adamdır.

Balıkçılar üç kısma ayrılır demiştik. Birinci kısmı yukarıda anlattık.

İkinci kısma gelince: Bunlar çok geveze, orta yaşlı adamlardır. O, saçı sakalı erken ağarmışlardan sabah erkenden malı alırlar. Sokakta satmaya

çıkarlar. Ellerinde leğenlerle dolaşırlar. Malı ucuza kapmışlardır.

Kapı önlerinde pazarlık ederken her yalan uydurulabilir. İstanbul'da barbunya balığının kilosu dört yüz kuruştur. Burada biz üç yüze veriyorsak canımız İstanbul'a inmek istemediği içindir.

Üç yüz kuruşa barbunya balığı alan çorbacıya, ayaküstü anlatılan hikâyeler köyün hadiseleridir. Yine barbunya ucuza gelmiştir. Bu havadis iki yüz elli değer.

Üçüncü kısma gelince: Bunlar öteki ihtiyar balıkçılara ciddiyetlerinden, ötekilerine gençliklerinden ötürü benzerler. Sandallarını alır, giderler. Haftalarca gözükmezler. Hayırsızlar'da her türlü balık vardır. Orası, zengin bir balık memleketidir. Sonra Hayırsızlar'da gece bir rüya kadar tatlı, kısa; gündüzler, eski zaman çocuk oyunları kadar şiirli, eğlencelidir. Kolyoz orada sürülerle gezer. Orada “iskorpit” balıklarının en büyükleri olan kızıl dikenli “lipsos”lar bulunur. Büyük dragonyalar insanı bir vurdu muydu...

Oraya balık almaya İstanbul'un Kumkapı, Yenikapı semtlerinden sandalcılar gelir. Adaya günlerce dönülmeyebilinir. Bir başka sandal onların ekmeklerini dört beş günde bir getirir. Bütün bir ayı Hayırsızlar'da geçirmiş balıkçıların adaya döndükleri zamanki hali müthiş bir şeydir...

Cepleri az çok para görmüştür. Hayırsızlar'da ne yenir? Balık, ıstakoz, böcek, bazen Sivriada'nın tavşanı... Bunlar parayla mıdır beyim? Günde bir ekmek lazımdır ama... Başka hiçbir masraf yoktur. Cıgaraysa Kumkapı'dan gelenlerden otlanır. Daha olmazsa içmeyiverilir. Cep dolu dönüldüğü zaman yapılacak şey, sarhoş olmaktır. Marika bir zamandır çamlarda başka erkeklerle şarkı söylediği için dertlenir insan: Çeker kafayı, basar kalayı... Bu arada, Hayırsızlar'dan özlenmiş, her yeri gözde büyümüş, her hatırası tatlılaşmış insan dolu adada, üç gün perişan, serseri, sersem, afallamış dolaşılır. Bu muydu, oradan gece yarısı küçük ışıklarını gördükleri insanlar kaynaşan güzel adalar?..

O tatlı, şarkılı geceler, o şık, temiz insanlar, o yalnız gülen kızlar bu muydu? Bir gün tekrar, bıkkın demir alınır, palamar çözülür, flok açılıp kürek çekilir. Varılır tekrar Hayırsızlar'a. Oh!.. Cennete varılmıştır! Ne içki, ne karı... Şimdi balık; başka bir şey düşünmeye vakit yok... Cepte geçen seferden artma iki banknota yenilerini ilave etmeye bakalım. Balık curum halinde.

En küçük balıkçının sesi pürüzsüzdür. En yeni Yunanistan plakları söyler. Arada bir, bir kadeh duziko çekilir... Günler geçer. Tekrardan o ara sıra yalnız Heybeli ile Büyükada taraflarının ışıkları değil de ışıklarının

alevi gözüken memleket içten içe, ağır ağır aranılmaya başlar. Bir gün gelir ki, yine orası, ışıkların yandığı, kadınların sahilde gülüşerek dolaştığı, kumları çıtırdayan rıhtım ölesiye özlenmiştir. Adamın burnunda tüter.

İşte bu balıkçılar da ihtiyarlayacaklar. Onlar da ötekiler, o beyaz bıyıklılar gibi mağrur susacaklar. Hepsinin hayatında birer macera, birer masal bulunacak. En güzel olta kullanan şu sarışın, en güzel serpme atan şu esmer, en güzel ağ tamir eden, en çok taş bilen şu bacak kadar çocuk olacaktır. Çok konuşmayacaklar. Eski günleri hatırlamayacaklar. Gençliklerinde, dünya onlar için Hayırsızlar'dan öteye varmamıştır, ihtiyarlıklarındaysa bir türlü okutamadıkları, içi deniz içi gibi zehirli, derin mahluklar olan torunlarla uğraşmaktan, ağ örmeye vakit yoktur.

Torunlar balıkçı olmasınlar diye her şey yapılır. Balıkçı bir gün sandal dolusu, ertesi gün, daha ertesi gün, olta kıpırdamaz. Onun için çocukların balıkçı olmamasına gayret edilir; beyhude gayret!

Hikmet'in “Barba Todori”nin torunu Aleko'yla Hayırsızlar'da balığa gittiği günden bugüne kadar, tam yirmi beş gün geçmişti. Aleko'nun dedesi meşhur barbunyacı Todori torununu zaman zaman merak ediyordu artık. Fakat “Barba Todori”nin merakı, Matmazel Fotika'nın göçü Gebecioğlu Rafael Bey'in mahdumu balığa çıktığı zamanki -adayı, karakolu, yani milleti, hükümeti telaşa verdiği- merak cinsinden değildir.

Bunu böylece söyleyen meşhur Berber Dimitro'dur. Şimdi çok ihtiyarladı. Ali Rıza'nın o kış günü bir haftalık sakalını tıraş etmeye geldiği günden bugüne, tam beş kocaman sene geçti; laf değil! Dimitro berber ihtiyarlamıştır ama yine lafı gediğine koymasını bilir: Kendisine tıraş olmaya ömrü ceddince gelmeyeceğini sezen, uzak memleketinde olduğu gibi bin cakayla bir iyilik etme dalaveresiyle bu eşrafsız adanın eşrafı olmaya yeltenen, ötekine berikine evvela güya iyilikler yapan, sonra da emirler vermeye kalkan Gebecioğlu'nun arkasından işte Dimitro berber böylece söylemekle intikam alır. Bu Dimitro berberin hınç alma tarzıdır. Dimitro rahatlıyor ya, mesele yok!.. Yetmiş iki yaşındaki Barba Todori kahvede her zamankinden daha mı az kalıyor, daha mı sakin oturuyor, ara sıra oynadığı prafayı oynuyor mu, erkenden kahveden çıkıp gidiyor mu?

Hemen Barba Todori'nin torunu Aleko'yu merak ettiğini, fakat bu merakın Gebecioğlu'nun merakı gibi olmadığını, Dimitro berber çatlasa

söyleyecektir. Kahvedeki mektep hocası bu lakırdıya için için sırıtacaktır, Venizelos'un Girit'te isyanı günleri müthiş faal siyasi günler geçiren Dimitro berber, meşhur adamın ölümünden sonra, artık eski merakı gene bıraktı.

Dünyada ne oluyordu? İngiliz, Fransız, Alman, Rus... Bu dünya olup bitenini ancak daskalos[81], fevkalade cins usturuplu, ağzı burnu yerinde Rumcasıyla, Dimitro'ya izah edebiliyordu. Daskalos ciddi, sağlam görüşlüydü. Muallim Bey'in fikri böyle miydi? Bu iş böyledir. Dimitro'nun da fikri budur.

Onun için daskalosu güldürecek her lakırdı, mühim lakırdıdır. İşte o gün de kahvede önce köy ahvalinden bahsedilmiş, sonra Barba Todori'nin Aleko'yu merakı meselesine geçilmişti. Yirmi sekiz gündür Yassı'dalar. Çocuğun daha ilk çıkışı. Dört gün için gitmişlerdi. Todori'nin merak etmeye yerden göğe kadar hakkı vardı. Tam bu sırada da Barba Todori dükkânın sütçüye açılan kapısından çıkıp gitmişti ki kahvenin önündeki rıhtıma bir sandal yanaştı. Sandalın içinden Hikmet'le beraber çok iri yapılı, kara kaşlı, kara gözlü kocaman bir çocuk rıhtıma çıkmıştı.

Ancak kahveden içeriye adımlarını attıkları zaman onları herkes tanıdı:

— O Aleko, diye haykırdı daskalos.

— Vire Hikmet, dedi zayıf kahveci.

Müthiş bir bora atlatmışlardı. Sırsıklamdılar. Kahveciye:

— Bize iki adaçayı yap, dediler.

Üstleri başları balık kokuyordu. Hikmet'in sakalı uzamıştı. Aleko'nun yüzü simsiyahtı. Sakalında çok seyrek iki kıl uzanmıştı. Adaçayı bardağını iki avuçlarıyla tutarak içiyorlardı. Kahvede yalnız daskalosla Dimitro, bir de yeni kahveci kalmıştı. Lafı Muallim Bey açtı. Ortaya:

— Yirmi sekiz gündür oradasınız değil mi? Sonra Aleko'ya dönerek:

— Deden merakta... dedi

Aleko yetişen bir erkek haliyle, lakaytlığıyla güldü, omuz silkti:

— Denbirazi[82], dedi.

Dimitro:

— Balıkçı merakı, çorbacı merakına benzemez. Çok doğru söyledin Aleko, zararı yok!

Daskalos:

— Hikmet... Seni de merak eden birisi vardır elbet.

Dimitro:

— Elbette... muhakkak... muhakkak, diye söylendi.

Hikmet kızarmıştı. Dimitro'ya sert sert baktı.

Dimitro:

— Seninkinin dükkânı kum gibi işliyordu. Şu birkaç güne kadar başını kaşımaya vakti yoktu... dedi. Manalı manalı sırıttı.

— Peki ne oldu? dedi Hikmet. Şu birkaç günde ne oldu ki?

Daskalos'la Dimitro birbirlerine gülümseyerek baktılar. Sonra Aleko'yu gösterir gibi bir hal aldılar. Aleko çayını bitirmişti. Bir cıgara yakmıştı. Duvardaki “Kinalaroş” ilanının siyah saçlı, kırmızı yanaklı, yakası kırmızı güllü kadınına bakıp düşünüyordu. Hikmet:

— Aleko, dedi, sen eve git koca herif sevinsin.

— Sahi be, dedi Aleko, ben onu unutmuştum.

Bir koşu gitti. O zaman söze kimin başlayacağı bir mesele olmadan birinin ağzından öteki kaparak olanı biteni Hikmet'e anlattılar.

Matmazelin Dimitro'ya sabah sabah anlattıklarını Dimitro aynen ezberlemişti. Hikmet sararmış, ses çıkarmıyordu. Cıgaranın birini söndürüyor, ötekini yakıyordu. İki adamın yakasından tutmak, bir dut silker gibi silkmek, ağızlarında, içlerinde kalan daha ne varsa biraz daha çabuk düşürmek istiyordu. Fakat onlar buna hacet bırakmadan her şeyi anlattılar. Dimitro'ya bir müşteri geldi, kalktı. Daskalos'la yalnız kalan Hikmet'in hiç sesi çıkmıyordu. Muallim gözlerini ona çevirmişti. Hikmet'in masaya dikilmiş gözleri bu sefer Daskolas'a dikildi. Sabit, kindar baktı.

Daskalos bir:

— Söylememeliydik sana bunu, dedi. Ama nasıl olsa öğrenecektin.

— Ziyanı yok hoca mersi, dedi Hikmet, sokağa fırladı.

Melek bir müşteriyi tıraş ediyordu. Hikmet'i görünce sevinçle güldü.

Sonra Hikmet'in yüzündeki karışıklığı fark edince her şeyi anladı. Demek yememişler içmemişler, daha çocuk toprağa ayak basar basmaz olanı biteni yalan olarak anlatmışlardı.

Melek biraz sarardı. Elleri hafifçe titredi.

Müşteri gittikten sonra:

— E... Anlat bakalım Hikmet Ağabey? dedi. Nasıl balık var mıydı?

Hikmet cevap vermiyordu.

— Otur, dedi Melek berber koltuğunu göstererek, otur, seni bir tıraş edeyim. Sakalın bir karış.

Hikmet, ihtiyatsız bir yürüyüşle koltuğa yanaştı. Kararsız vaziyetlerle oturdu. Bütün tıraş müddetince Melek, konuşulması lazım gelmeyen şeyler konuştu. Hikmet yine cevap vermiyordu. Burun kanatları oynuyordu. Sıra saçlarına gelince -Melek'in bir kolonya şişesine elini attığım görerek:

— İstemez, dedi, kuru kuru tara!

Koltuktan kalktı. Melek'in elinde fırça vardı. Koltuklarından kızı yakaladı.

— Nerede oturuyor, söyle? dedi. Kahvede söylediler ama unuttum. Söyle!

Gidip öğreneceğim nasıl olsa... Söyle, hadi!

— Şeyde... dedi Melek, Fotika'nın evinde...

Hikmet dışarıya, berber dükkânına kindar bir göz attıktan sonra, fırladı. Soluğu Fotika'nın evinde aldı. Fahri yataktaydı. Sakin gazete okuyordu. Ateşine bakmıştı: 37,3. “Birkaç gün daha yatak” demişti doktor. Bu bir paratifoydu. İtina lazımdı. Tifoya çevirebilirdi. Bilhassa yiyeceğe çok dikkat etmeli. Suyu kaynatmadan içmemeli... ilah.

Fahri, Hikmet'in lakırdısını çok işitmişti. Fahri adaya geldikten hemen bir buçuk ay sonra Melek'le ahbap olduğu o günlerde de Hikmet Hayırsız'a gittiği için kendisini görmemişti. Fakat Melek, Hikmet ağabeysinden çok bahsetmişti. Kapıdan içeri giren bu zayıf yapılı, heyecanlı, sarı yüzlü, seyrek saçlı gencin Hikmet'ten başka birisi olmadığını derhal anlamıştı.

— Fahri Bey, siz misiniz? dedi Hikmet. Sonra kızgın:

— Bana bak! diye başladı. Sen...

Fahri birdenbire sözünü kesti:

— Durun, dedi, işi ben anlatayım. Önce şunu bilmiş olun ki, Melek'le bugünlerde nişanlanacağım. İlk yataktan kalktığım gün şehre ineceğim, yüzüklerle döneceğim. Kim bilir size nasıl anlattılar? İstanbul'dan kırk derece ateşle döndüğüm gün, kendimi kaybetmişim, Melek gelip kurtardı. Sabaha kadar başucumda bekledi. Başıma soğuk sular, sirkeler koydu. Bir ana gibi baktı. Bütün köy aleyhimize işte bu sebepten döndü. Dedikodular bu yüzden. Aramızda en küçük rabıta olmasa dahi sizce bir arkadaşlık, insaniyet vazifesi değil midir?

Bunu, belki iki erkek arkadaş olursak, birbirimize yapmaya vicdanen mecbur olduğumuz halde, aynı şeyi bir kadının bir erkeğe yapmasını, kendini vicdanen, merhameten mecbur addetmesini neden bu kadar huşunetle[83] karşılıyoruz? Böyle olması, böyle yapılması, Melek'in bana yaptığı şekilde hareket edilmesi lazım gelmez mi? İnsanların bunu anlamamalarına imkân görmüyorum. Nitekim dedikodulara dikkat ederseniz hep aynı şekilde. Benim hastalığımdan hiç bahseden yok. Melek geceyi benim odamda geçirmiş, bu kadar! Neden geçirmiş acaba? diye kimse sormuyor. Böyle bir sual hatırlarına geliyor ama sormuyorlar. Çoğu

pekâlâ benim müthiş bir sıtma nöbeti içinde sayıkladığımı, hâlâ yataktan kalkamadığımı biliyor da yine söylemiyor. Onlar da biliyor ki Melek geceyi benim odamda geçirmesinin mâkul bir sebebi vardır. Vardır ama onlara da dedikodu lazımdır. Belki size de hastalığımdan bahis bile etmediler, öyle değil mi?

— Evet, dedi Hikmet.

Düşünüyordu. İçi bu delikanlıya, gözleri içeri çökmüş, elmacık kemikleri fırlamış, sakalı hafif uzamış adama karşı hem muhabbet, hem hasetle doldu. Kıskanıyordu. Başına Melek'in sirke koyduğu zamanki hali gözünün önüne getiriyor. Kim bilir nasıl, ne dostça, ne sevgilice bir başa ıslak bezler koyuştu bu!

— İyi, güzel söylüyorsunuz ama insanlar...

Sözünü ikmal etmedi. Mahcup bir yüz aldı. “Kötü yüreklidir” diyecekti. Diyemedi.

Fahri, Hikmet'in bu andaki bütün hislerini anlamıştı. Birdenbire çok samimi oluvermek kafasından geçmişti.

— Beni de bir gün, dedi, Hayırsızlar'a götürür müsünüz? Hiç gitmedim. Nasıl yerdir?

— Güzeldir beyim, dedi Hikmet, sonra ayağa kalktı. Geçmiş olsun! İnşallah nişanda bulunurum! Bir akşam hep beraber eğleniriz. Allahaısmarladık!

Elini cebinden çıkardı. Ufak paraların üstüne sert bir cismin düştüğünün sesi işitildi. Bu bir balıkçı çakışıydı. Fahri bu şıngırtıyı duydu. Elini uzattı. Hikmet'in elini sıktı.

Hikmet kapıdan çıkınca bütün dünyanın rengini değiştirdiğini fark etti. Birkaç bardak bira bile içmek istemedi.

— Keşke, dedi, adam ters ters konuşsaydı. Ne yapalım deseydi kız bana vurgun!..

O zaman ona gösterecekti hanyayı konyayı! Ümitsiz bir haldeydi. Bir yokuş tırmanıyordu. Biraz sonra bir evin önünde durdu. Parmaklarıyla bir birinci katın, ışık sızan camını vurdu.

Bir ihtiyar adam pencereyi açarak baktı. Geleni tanımaya çalıştı. Hikmet:

— Aleko evde mi? diye sordu.

— Evde, dedi ihtiyar. Rumca:

— Aleko seni çağırıyorlar, diye bağırdı..

Kapıdan Aleko iki büklüm eğilerek gözüktü. Gelene baktı:

— Sen misin Hikmet? dedi. Ne var?

— Ben gidiyorum, dedi Hikmet, birkaç gün sonra Yuvakim'le gelirsin. Allahaısmarladık.

Aleko:

— Deli misin yahu, dedi.

Fakat işittiremedi. Hikmet yokuşu koşarak iniyordu. Dışarıda bir eylül sonu rüzgârı esip duruyordu.

Hikmet, Ada'nın lodos tarafındaki büyük kayaların önünde yıldırım süratiyle kayan sandalın dümenine nasıl hâkim olabildiğine hâlâ şaşmaktadır. Tam iki saat dalgalarla çarpıştı. Bir aralık civadıra[84] flokla beraber uçup gitmiş, orta yelkeni zor indirebilmişti. Fakat rüzgâr şimdi Hikmet'i yelken haline sokmuştu. Sandalın sürati hâlâ müthişti. Bu gidişle tam üzerine doğru gittiği Yassıada'nın kayalarına düşecekti. San-dalın dibine çöktü. Yalnız iki eli dışarıdaydı. Dümeni kullanıyordu. Dümenin her an kırılmak ihtimali vardı.

O zaman Bozburun açıklarında soluğu alırdı. Belki de sandal devrilirdi. Hikmet korkmuyordu. Hatta itiraf edilmez bir garip temennide de bulunmuyor değildi: Fırtına daha şiddetlensin!.. Sandalın içine yatmak, sandalı dalgaların keyfine büsbütün bırakmak...

Üstü başı sırsıklam. Dişleri birbirine vuruyor. Melek'in genç adamın başına sirke koyduğu geceyi, kendine mahsus teferruatıyla süslüyor.

İşte bütün adada ışıklar sönmüştür. Melek mumu yakıyor. Ne tuhaf bu ada! Hasta sayıklıyor... Melek'in küçük, ince seslerle ağladığını bile tahayyül etti. Bir aralık kafasını kaldırıp baktı. Dalgaların arasında belli belirsiz bir ışık gördü. O ışığa doğru dümeni kırdı.

Dördüncü Kısım

Önceleri Ali Rıza içmeyince daha güzel konuşur, bir işi, bir hadiseyi daha iyi kavrarken, bütün bunların yerini bir alıklık almış; ayık hiçbir gün bulamadığı tabii hale dönmek için çok içmek lazım gelmeye başlamıştı. Sabahleyin uyandığı zaman belinden bir ağrı kopuyor, -tıpkı bir rüzgâr gibi- bu ağrı artıyor, akşama doğru azıyordu. Bu fizik ağrıyla, o moral sersemliği geçiren, öğleyin başlanılan, gece saat on ikiye kadar ilaç alır gibi yarım saatte bir içilen, tek tek şarabın son bardağı -onu tam yatağına uzanırken içmek âdetiydi- olan yirminci bardaktı. Sonbaharla, Fahri'nin hastalığıyla beraber Melek, her gün İstanbul'a inmeye başladığından, dükkânın işleri çok kötü gidiyordu. Melek'in ekmek, kaşar peyniri, son kırmızısı uçmuş domates, bir salkım balbal üzümüyle geçirdiği öğleüstlerinin -eğer Fahri'nin hastalığı artmasaydı- bir zevki olabilirdi.

Fahri bir yağmurlu havada öldü. Melek vapurda milyonla hissin, azabın, sevginin, yumuşaklığın, hafifliğin, ağırlığın... kopuk kopuk binlerce hadisenin, Fahri'den, kendisinden, babasından duyulma en uzak lafların kafasına girip çıktıklarını duymuştu. Bir aralık başı dönmüş, ona bir âlemin içine yuvarlanıyormuş gibi gelmişti. Bu âlemin kendine mahsus aydınlığından o kadar çabuk uyanmıştı ki kalbinin demir bir elle sıkıldığını duydu. Ayakları yalnız bir et kemik külçesiydi. Sinirleri bütün kuvvetleriyle gerilmiş, sonra bırakılmışlar, fakat bir türlü eski hallerini alamamışlardı. Elini başına götürmek istedi. Vapurun içinde boylu boyunca koşmak arzusunu duydu. Düştü. Eve onu ağzı köpük içinde, burnu kanlı, bir gözü mosmor götürdüler. İşte bu sara nöbetinin sabahında bir ölü uyanışıyla halsiz, bir üç aylık ateşli hastalıktan kalkmış gibi dükkâna vardığı zaman öğle olmuştu... İçinde ölen adamla dostluğunun kırıldığını duyuyordu. Sanki bütün dostluk o sara nöbetinin içindeymiş, o nöbetle beraber geçmişti. Bu hisleri -şimdi hatırlıyor- hastanın başucunda da duymuştu. Melek hastanın başucuna götürüldüğü zaman, bu burnu uzamış, gözleri

çukura kaçmış adamla alakasını anlayamamıştı. Hastanın boynuna, öyle lazım geldiği kendisine öğretilmiş gibi sarılmıştı. Bir yaşlı kadınla, içi merhametle dolu, yüzünü tarifsiz bir hüzün kaplamış bir adam karyolanın ayakucundaydılar. Bu iki insan yüzünün genişlediği, gözlerinin içine atılmış bir kaşık sevinç şekerinin eridiği görüldü. Ayaklarının ucuna basarak oradan çıkmışlardı. Hasta büyük gözlerini açmış, bakıyordu. Ama görüyor muydu, tanıyor muydu belli değil.

Hastanın dişlerini sarı bir küf kaplamıştı. Diş etleri beyaz, pembe lekeliydi. Kuru dudaklarının ortasında açıp kapadıkça uzayan beyaz bir iplik vardı. İçini iyi terbiye görmüş bir hastane hemşiresi hali yalamış; yumuşak fakat elektriği uçmuş saçlarını okşamıştı. Hasta zevkle, melalle gözlerini kapadığı zaman etrafına bakınmıştı. Küçük bir kütüphane, bir çiçek vazosu, bir levha, bir dolap gibi şeyin içindeki likör takımları, üstleri çiçekli, meşin sandalyeler... Bu refah havası!.. Melek'e bu eşyayı tanıdığı hissi gelmişti. Bütün bu eşyayı kaplayan hava, hastalık müstesna, içinde acayip bir tanıdıklık, bir merasim yapmışlardı.

Konsol: “Merhaba Melek!”; likör takımı: “Bu hasta da olmasa o zamanki gibiyiz, değil mi kardeşim?” demişti.

Sandalyeler gülümsemiş, karyolanın topuzu dilini çıkarmıştı. Melek o zaman, bu hasta çocuktan çok onun etrafını kaplayan havayı özlediğini anladı mı, bilinemez, bunu kendi kendine dahi itiraf etmemiş, edememiştir. Ölüye ancak acıyordu. Babası da ölse bugünkü kadar müteessir olurdu. Vapurda dün, intihar arzuları duyduğunu hatırlıyordu. Şimdi bu arzulara gülmüyordu ama yaşamaktan yine de bir memnunluk duyuyordu. “Canavar mıyım acaba?” diye düşündü.

Babasını dükkânda buldu. Yüzü sakin, gözkapakları yarı düşüktü. Bu sabah sabah payını almış ayyaş yüzüydü. Bir müddet konuşmadılar. Nihayet Ali Rıza başladı:

— Gördün mü? dedi. İşte geberip gitti. Hoş gebermeseydi de seni alacak değildi ya!.. Şimdi kim temizleyecek namusumuzu?

Melek cevap vermedi. O devam etti:

— Senin yüzünden rahatım kaçtı. Hammaldım, lağım amelesiydim, bol şarap içerdim. Çımacıya yamaklık ettiğim zaman bile gül gibi geçinmiştim. Hep senin yüzünden, hep!..

Kızının yine cevap vermediğini görünce evvela verdiği aynadan başlayarak ne var ne yoksa, eline geçirdiği bir keserle kırmaya başladı.

Dükkânın dışına ahali dolmuş, o şimdiye kadar duymadığı güzel bir sarhoşluk havasıyla haykırıyor, kırıyordu.

Melek yalnız seyrediyor... Yüzünde acayip bir gülümseme var. Gadir[85] görmeye namzet fakat kendini müdafaa edecek hiçbir delili bulunmadığım hissetmiş bir mahkûm teslimiyetiyle gülüyor zannedilirdi. Halbuki memnundu. Bir türlü karar veremediği şeyi şimdi yapacaktı. Her zaman bunu düşünmüştü. Fakat bu bir sabah vakti bulutların uçuştuğu, içinin ezildiği bir sabah vakti açtığı, camlarına buğular resimlenen, yazın altın enseli, saçı güneş, yağmur kokulu çocuklar tıraş ettiği bu dükkânı bırakmak ona çok güç gelecekti. Bir aralık, “Kır baba, kır! Yapıştır!” diye bağırmamak için kendini güç zapt etti.

Babası, yüz yıkanılan porseleni, kadınlar tarafının paravanasını, sağlam bir koltuğu bırakarak, başka ne varsa kırdığı, yorulup durduğu zaman pencereden bakanlar, kızın çöktüğü sandalyeden yavaşça kalktığını, babasının elinden dülger keserini kapınca, evvela kalın ceviz koltuğu, sonra paravanayı, en sonra da porselen yalağı hırsla, zevkle fakat ağlayarak kırdığını gördüler. Yine nasılsa babasının keserinden kurtulmuş bir kolonya şişesinin yerde köpürerek paramparça olduğu görüldü. Güzel bir koku, açık pencereden burunlarımıza geldi.

Melek şimdi serbestti. Babasını dükkânının ortasında şaşkın bırakarak ağlaya ağlaya iskeleye koştu. Biletini aldı...

Hikmet, bütün yazı, sonbaharı, Hayırsızlar'da geçirdikten sonra adeta uzaktaki meskûn adalarda sesin sedanın kesildiğini, göçlerin geçip gittiklerini, yerli ahalinin küçük, pis kahvelere melal içinde çekildiklerini buradan duyar oldu. Nasıl bazı yaz akşamları o uzak, meskûn adacıklardan sesin sedanın geldiğini tahayyül etmiş, bazen bir fısıltı halinde konuşmalar, gülüşmeler, denizin yüzünden kendisine doğru hakikaten gelmişlerse, şimdi de sessizlik öylece geliyordu. Gök bazen kararıyor, büyük damlalı fakat hâlâ ılık yağmurlar yağıyordu. Ada'da yalnızdı. Ta uzakta pis, sıcak denizin üstünde bir iki yelken gözüküyor; bazen de kılıca çıkmış birkaç sandalın bir anda gözüküp kaybolduklarım görüyordu.

Fahri'nin ölümünü, dükkânın eşyasının kırıldığı, dükkânın kapatıldığını burada duydu. Melek kaybolmuş, Beyoğlu'nda bir dükkânda görüldüğü söyleniyordu. Kalfa olarak girmişmiş... Manikürcülük de öğreniyormuş...

Bir gün meskûn yerlerde sesin sedanın müthiş surette kesildiğini hisseden Hikmet, sandalına atladı. Ada'nın yolunu tuttu.

Ada'ya vardığı zaman, ne yapacağını şaşırmış gibiydi. Çoktan beri iyi bir yemek yememişti. Hele birkaç gün evvel ekmeği de bittiği için yalnız yarı çiğ bir iki balıktan başka ağzına bir şey koymamıştı.

Cebinde birkaç lirası vardı. Sütçü Pandeli'nin dükkânındaki fasulye tenceresinin kapağını kaldırıp da yemeğin kokusunu duyunca içinde bir baygınlık hissetti, gözleri karardı...

Karnını doyurduktan sonra aklına İstanbul'a inmek geldi. Vapurda, karşıki boş adanın bekçisi Hırant'a rastladı. Adanın sahibi öldüğü için başka birisine satıldığını öğrendi.

Hırant:

— Yeni sahipleri de beni bekçi gibi tutmak istiyor ama pek niyetim yok, dedi.

Hikmet'in kafasından şimşek gibi, bir arzu geçti: Ne iyi olurdu? Allahım! Orada çocukluğunun en güzel günlerini, sonra evvelki kış Ali Rıza'nın birdenbire aklına esmesiyle bir ilkbaharı geçirdiğini hatırladı. Hırant'a o baharda nerede olduğunu sordu.

Hırant:

— Biz haber aldık sizin oraya yerleştiğinizi... Bizim doktor bırakın otursunlar, dedi. Sen de zaten istiyordun, git Bursa'ya, romatizmalarına iyi gelir, demişti.

Hikmet, o anlatırken düşünüyordu: Balıkçıl kuşuyla akşamüstü konuşulabileceğini, yazın karşıda insanların gezindiğini, bir insana bile tesadüf etmek ümidi olmayan bir yerden görmek... Gene orada ışıkların yanar yanmaz, evlerin içini görür gibi olan haletiruhiyeyi...

— Hırantcığım, dedi, sen mademki bıktın. Beni şu heriflere bir prezanta etsene...

Hırant:

— İstersin? dedi. Kolaydır!

Adanın yeni sahiplerinin Galata'daki yazıhanesinde çok beklediler. Bir gözü şaşı, genç bir kahveci çırağı kahveler getirdi. Hırant'la çocuk konuştular:

Hırant:

— Ulan çıngıraklı, nasılsın?

Çırak:

— İyiyim ağabey!

Hırant:
— Büyümüşsün ulan!..
Çırak:
— Sahi mi?
Hırant:
— Sesin çıngırağım kaybetmiş!..
Hikmet çocuğun yüzüne bakarken öyle tatlı hulyalara dalmıştı ki, heriflerin karşısına çıktığını, kırk lirayla oraya bekçi olduğunu, vazifesinin sarnıçları çatlatmamak, zamanında zeytinleri devşirmek, yolları temiz tutmak, ağaçları budamak olduğunu duymadı bile. Cebine ilk aylığını da atmıştı. Hırant'ı kapının dışında öptü.
— Ara sıra uğra bana Hırant, dedi.
Hırant:
— Uğrarım, uğrarım. Hem zaten her şeyimi orada bırakmıştım. Yatağım, yorgamm, bir tavam, bir de tencerem var. Gidersen bul, sana emanettirler. İstersen sana onları satarım. Öbür ay gelirim, konuşuruz, dedi.
Hırant içinden şöyle diyordu:
— Görüşürüz bakalım... İki aya varmaz, karga bokunu yemeden uyandığın zaman nasıl bağırıyorsun: “Allahım! Bana bir insan gönder!” diye. Hani neretedir insan? Fırtına köpek gibi sesler çıkartır. Hele o pis martılar!.. O ne kötü sesli mahluklardır. Görüşürüz bekçi efendi, görüşürüz!
Dışından:
— Pek canın sıkılırsa benden bilmeyesin... Sen istedin, dedi.
Hikmet, Hırant'ın omzundan bir yük atmış gibi ferahladığını, küçük gözlerinin içinin o haşin, yırtıcı, yalnız manayı kaybettiklerini görmedi değil. Hırant beş senedir orada bekçiydi. Sessiz, sakin bir adamken ne geveze olmuştu. Halbuki Hırant erkek tabiatli bir adamdı: Pek gülmez, herkesle oturup konuşmazdı. Şimdi kim önüne çıksa tatlı tatlı konuşuyor, cıgaralar ikram ediyor, gülüyordu. Hanın kapıcısıyla, kapıcı yüz vermediği halde şakalar etti. Çırakla, boş fincanları almaya geldiği zaman gene uzun uzun konuştu. Bunları hep, Hikmet fark etti.
Hırant ayrılmadan evvel gene söylendi:
— İnsanları sevmezken sever olduk, Hikmet Efendi biraderim, sever olduk! Bir boş adada yalnız kalmanın da bir hikmeti vardır. Sağlıcakla, dedi.
Hikmet, Hırant'tan ayrılır ayrılmaz Beyoğlu'na koştu. Melek'i bir pasajın içindeki dükkânda buldu. Melek onu, çok soğuk karşıladı.

“Gel seni bir tıraş edeyim, Hikmet Ağabey” bile demedi. Yalnız bir:

“Nasılsın?” dedi. “İş buldun mu?” diye sordu. Kaşık Adası'na bekçi olduğunu işitince sevinmiş göründü.

— İyi iyi, dedi. Biraz da para biriktirmiş olursun.

Melek, “Babama bulunduğum yeri söyleme” diye

tembih etti. Hikmet daha girerken, bir adamın kendisine dik dik baktığını görmüştü. Melek o aralık sapsarı kesilmişti. Adama:

— Sana bahsetmiştim ya! dedi, Hikmet Ağabeyim.

Adam:

— Ha... Şu şeydeki?.. Hayırsızlar'daki?.. dedi.

Melek:

— Evet, dedi. O işte!..

Adam, Hikmet'e elini uzattı:

— Ben şoför Ali'yim, dedi, Melek'in nişanlısı.

Hikmet oradan çıkınca doğru vapura koştu. Bu akşam İstanbul'da kalmak, beş on papel yemek istiyordu. Sonra caydı. Yalnız kalmak, yeni işinin başında bulunmak ona hoş bir fikir gibi geldi. Birçok şeyler satın aldı. Bir küçük çuval bulup aldıklarını içine doldurdu. Olur ki beş on gün bir yere inmem, köye bile, diye düşünüyordu.

Köye varınca sandalını aradı, bulamadı. Balıkçılar alıp götürmüştü. Kahveye girmeye mecbur oldu. Rıza'ya orada rastladı.

Rıza tepeden inme:

— Bana para versene Hikmet, dedi.

Hikmet, Rıza'ya bir on lira verdi. Bir on liralık öteberi almıştı. Fırından beş tane ekmek alıp onları da çuvalına doldurdu. Dönüşte Rıza'ya gene rastladı. Fitil gibi sarhoştu. Hikmet bir laf söylemeden Rıza başladı:

— Melek'in adresini sen bilmemiş olsan, cebinde para bulunmaz. Sen bu parayı kızımdan aldın. Bana göndermiştir -Hikmet'in cüzdanını açarken gördüğü paraları hatırlamış olsa gerekti ki- O yirmiyi de ver, diye tutturmuştu.

Hikmet:

— Karşı adaya bekçi oldum baba, dedi; ilk aylığımı verdiler. Melek'i görmedim. İstanbul'dan Ankara'ya gitmiş.

Ali Rıza ağlamaya başladı. Hikmet, Melek'in erkek kardeşini sordu.

Ali Rıza:

— Bırak uğursuzu! dedi. Kim bilir, Galata'nın hangi kahvesinde...

Sonra Hikmet:

— Gel, dedi, bodruma kadar gidelim.

Bodrum eski manzarasından daha fenaydı. Şimdi keskin bir eski çamaşır, sidik kokusu içindeydi. Zaten bu ikinci koku, Rıza'nın üstünden başından, zaman zaman insanın burnuna geliyordu. Bir yorganla pis bir şilte iplerle bağlanmış köşede duruyordu.

— Niye bunları serip yatmıyorsun baba?

Ali Rıza:

— Yook, dedi, yarın mahkemem var. Belki kodese tıkarlar, hazır olsun, dedim. Şimdiden hazırladım. Bu gece hasırın üstünde zıbaracağım!

— Ne mahkemesi bu?

— Sarhoşluk. Cam kırmışız. Yol parasını da vermemişiz. Bu sefer sağlam!..

— Yol parasını bari şu verdiğim parayla öde baba.

— Deli misin? Sonra ne yapacağız? Vermem vallahi billahi vermem! Bin liram olsa gene vermem. Ben ne kadar yol eskitiyorum be!

— Öyleyse yatarsın baba.

— Sanki şimdiye kadar yatmadıktı? Bedava ekmek. Oradakilerin hepsi görmüş geçirmiş insanlar. Kahve gibidir orası be! Geçenlerde, hani o pantolonum yırtıktı da aruhaya meselesinden girdimdi ya!.. “Rıza baba, Rıza baba!” diye bayılıyorlardı. Aralarında bana para bile topladılar. Çıkarken pantolon da verdiler. Oradayken “âdem baba”ydık!

Hikmet hiçbir şey söylemedi. Rıza'nın sunduğu bir bardak şarabı yuvarladı. Rıhtıma indi. Sandalı getirmişlerdi. Bir kilodan fazla uskumruyu sandalın döşemelerine -kira bedeli gibi- bırakmışlardı. Sandala atladı. Kaşık Adası'na vardı. Küçük bir ateş yaktı. Balıkları temizledi. Biraz sonra güzel, taze bir balık kokusu ortalığa yayıldı.

Hikmet'in içinden sevimli hisler geçiyor, ağzının içi sulanıyordu. “Keşke bir şişe rakı alsaydım, ilk akşamın şerefine biraz içerdim; içerdim de uyurdum. Bu gece bize gene uyku yok... Acaba bu yaktığım ateş öteki adadan gözüküyor mu? Bu güzel balık kokusu oraya gidiyor mu?” diye düşündü. Çuvalından bir ekmek çıkardı. Bir koca dilim kaşar peyniri kesti. Hava çok serinlemişti. Yemeğini yerken pek üşüdü. Hırant'ın söylediği eşyayı, yatağı, yorganı yerli yerinde buldu. Uyuyamayacağım, dediği halde çabucak uyudu. Şimdiye kadar sabredip aklına getirip getirip kovduğu Melek ismini yatakta birkaç defa mırıldandı.

Pasaj içindeki berber dükkânını, o löp löp yanaklı berber ustasını, kendisine dik dik bakan adamı, Melek'in sarı çehresini bir dakika içinde

gördü. Uyumadan evvel Fahri'yi de düşündü, üzüldü.

Bir uzun, korkunç, kimsesiz ay geçirdi. Aynaya baktığı zaman yüzünü sapsarı, gözlerinin altını simsiyah şişmiş buluyordu. İçinde bir yorgunluk hissediyordu. Odun yarıyor, yer belliyor, sarnıç temizliyor, domuz ahırlarını insan oturabilir bir hale getirmeye çalışıyordu. Akşama yorgun, bir ateş yaktığı zaman, bu fizik yorgunluktan ziyade daha iç taraflarda adeta akciğerinde, karaciğerinde, midesinde, kafasında bir yorgunluk duyuyordu. Yalnız başına kimler, ne insanlar icat etmiş, onlarla neler konuşmuştu...

Hırant'ın tamamen aksine, köye ekmek, kömür, tuz, peynir, yumurta almaya indiği zamanlar kimseyle konuşmuyor, yalnız dinliyor, gülüyordu. Şimdi insanları daha iyi anlıyordu. Onları oldukları gibi değil, olmaları lazım geldiği gibi sevdiğini anlamıştı...

Gün boz, çürük, aydınlıksız başlıyor, pis, yağmurlu bitiyordu. Bazı akşamlar oldukça güzeldi. Ufkun öbür ucunda bir aydınlığın, bir yangının ortasında batan güneşin şehirlerini görüyordu. Develere benzeyen bulutlar, minarelere, kiliselere benzeyen sislerin güneşin battığı yerde reçeller gibi kaynadığını yavan ekmek yediği günlerde görür, nasıl içlenir; köpeğinin kafasını sıkar, sıkardı...

Deli olmasına bir adım kalmıştı. O adımı atmamak için, aylığını almaya İstanbul'a indi. Mülk sahibi fena adam değildi. Ona, eski bir paltosunu hediye etti. Aylığını da verdi.

O, doğru Ziba'da, Filim Bahri'nin kahvesinde soluğu aldı. Filim Bahri onun eski bir arkadaşıydı. Güzel bir sofra kurdular. Marika isminde bir Rum kızını gecelik tutmuştu. Bu sakin, iyi bir kızdı. Çirkindi ama temizdi. Çirkeflik etmezdi. Filim Bahri, Hikmet, Hacer, Marika güzel bir gece geçirdiler. Masraf on lirayı aşmamıştı. Filim Bahri, Marika için Hikmet'e:

— İyi motordur. Hem aç gözlü değil; ne de çirkef... Façosuna da sen aldırmayıver anam! demiş. Marika'ya da:

— Garip oğlanın biridir. Tıngırına da sen boşver Marika! diye Hikmet'i övmüş, iki papelle işi geceliğe bitirmişti. Sekiz papeli de hep beraber yediler.

Hikmet, sabahleyin Marika'nın koynundan fırlarken:

— Ay başlarında gelebilirim Marikam, dedi, her ay başı buluşuruz. İstersen seni adaya da götürürüm. Bir gece de orada kalırız.

Marika:

— Vre delisin?., diye haykırmakla iktifa[86] etmişti.

Ziba'dan Beyoğlu'na çıkan yokuşu türkü söyleyerek tırmanan Hikmet, bugünü de burada geçirmeyi, Melek'e uğrayıp tıraş olmayı düşündü; vazgeçti.

— Tıraşı Ada'da Dimitro'ya olurum, dedi.

O, Dimitro'nun dükkânında tıraş olduğu zamanlar, Melek'i bizzat gördüğünden daha fazla onunla hemhal olurdu.

Vapura bindi. İşte Mustafa'ya vapurda rastladı. Mustafa, Büyükada'ya, eskiden tanıdığı Çımacı İzzet'in yanına gidiyordu.

Hikmet'le tatlı tatlı konuşmaya daldılar. Hikmet, ona canı gibi sarıldı. Halbuki bütün dostlukları yaza inhisar eder, bir şey konuşmazlardı.

Mustafa'nın macerasını o da bilirdi. Evvelki yazın ortasında onu polisler alıp götürmüşlerdi. Hapishaneden dün çıkmıştı.

— Mustafa oğlum, dedi Hikmet, gel bende kal. Geçinip gideriz. İstersen balıkçılık da yaparsın: Benim sandalım var.

Mustafa düşünceye daldı. Kışı nerede geçirecekti? İzzet'le beraber oturamazdı. Oğlanın kendisi muhtaçtı.

— Sana bâr[87] olmayayım Hikmet? dedi.

Hikmet:

— Ben seni bir insan olsun, anlatacak, seslenecek birisi olsun diye istiyorum. Canım! Bırak numaraları, gel! Niye bana bâr olacakmışsın? Kendi ekmeğini kendin çıkarırsın. Onun için üzülme!.. Beraber balığa çıkarız. Sen götürür satarsın. Ver şu elini bakalım... Tamam mı? Bir toka edelim mi?

Tokalaştılar... Hikmet'in sandalı Kaşık Adası'na yanaştığı zaman Hektor, evvela sevinç sesleriyle, sonra hırlayarak yanlarına koştu.

— Hektor, kız! dedi Hikmet, bu dost ulan! Ver elini Mustafa ağabeyine!

Mustafa bu şakayı sevmiş göründü, güldü; Hikmet'e:

— Şakacısın be! dedi.

Mustafa bundan tam iki sene evvel Hasan Kaptan'ın kayığına girmişti. O günden mahpusa girdiği 17 Eylül 93... şu kadar tarihine kadar dokuz buçuk ay geçmişti. Bunun dokuzunu o meşhur vak'anın geçtiği geceye kadar olan zamana ekler, hapishanedeki on beş ayı da hesap edersek, işte aşağı yukarı iki sene evvel Mustafa, Hasan'ın kayığına yerleşmişti. Söylediğimiz gibi dokuz buçuk ay sonra Hasan, ona şöyle bağırırdı:

— Ulan Mustafa! İnsanoğlu ana rahmine bulanık su gibi düşer de dokuz ay on gün sonra capcanlı fırlar. Sen adam olmazsın. Daha iskele ile sancağı öğrenemedin, be ayımsı!.. Getir ordan bana elleme çuvalını.

Zaman zaman Hasan Kaptan'la konuştuğu yedi sekiz cümlesi vardır ki onlardan bir tanesiyle, yaşı öğrenilebilir.

— Kaç yaşındasın Mustafa?

— Varım yirmi sekiz, yirmi dokuz.

— Askerlik ettin mi?

— Ettim ağam.

Öteki suallerle cevaplar da bu şekil şeylerdir: Anan baban var mı? Evli misin, bekâr mısın? Asıl zanaatın nedir ki?.. gibi.

Bunlardan öte Hasan Kaptan'ın da Mustafa'dan yana bildiği bu kadardır. Mustafa güler, konuşmaz. Mustafa homurdanır, konuşmaz. Mustafa tekme, tokat yer, gözü yaşarır, konuşmaz. Dinlemesine gelince: Dünya yüzüne lakırdıyı bu kadar candan dinleyecek adam gelmemiştir.

Kömür kayığı malını İzmit Körfezi'nin bir iskelesinden yükler, kara korsan yelkenini açar, İstanbul kıyılarından bir tanesine demirini atardı. Günlerce boşalmasını beklerdi. Küçük bir iskeleye bir kalas uzatılır. İskelenin önüne iki çuval elleme konur. Bir el kantarı ile bir omuz direği orada, serenin direğine dayanmış beklerler...

Hasan'ın kömür kayığının gündüzki manzarasını, deniz üstünde kayık şeklinde yapılmış bir mahalle kömürcü dükkânından ayırt etmeye lüzum yoktur. Mustafa, tartılan çuvalı yüklenebilirse en âlâ! Yüklenemezse Hasan kendisi sırtlar.

— Sözde uşak tuttuk. Herifin burnunu sıksan canı çıkacak. Ne talih bu be, bizdeki! Hep de böyle nasip oluyor. Hey Allahım!.. diye söylenir.

Kendisini bu sırada bile can kulağıyla dinleyen Mustafa'ya:

— Be Hasan'ın merkebi! Be gözü kör olasıca! Bari şu ateşi yak, patatesleri soy, kıç altındaki tencereyi çıkar da içine yağ koy, bir baş soğan doğra da onu bari ben yapmayayım, diye çuvalın altından kara gözleri sürmeli, gülünç bir şekilde haykırırdı. Yolun dönemecinde, tam kayığın görünmemeye başlayacağı yerden tekrar bağırırdı:

— Ulan aptal, su koymayı unutma ha tencereye!..

Bir müddet olduğu yerde, adım atmadan, bir şey söyleyecekmiş de unutmuş gibi durur, düşünür, sonra:

— Mustafaa... diye haykırırdı. Ulan, sakın geçen seferki gibi deniz suyu koyayım deme!..

Akşamla beraber kayığın manzarası birdenbire değişirdi. Her zaman açık duran küçük yelken -flok- birdenbire kıpkırmızı kesilir, rüzgârla pat pat vurur, yukarıda serenin ucunda güneş sallanır, bir müddet sonra mor,

lacivert, leylaki birtakım gazlı renkler, kömür çuvallarından çıkıyormuş gibi kayıkla etrafını doldururdu. Arasına tahta kaşık sıkıştırılmış patates tenceresi fıkır fıkır kaynamaktadır. Yakındaki sandallarda çevalelerindeki balıkları düzeltmekle meşgul barbunyacılar, burunlarını melteme kaldırıp Hasan'ın patates tenceresinin mis gibi kokusunu alırlar, acıkırlardı. İşte tam bu sırada da Mustafa ağzım açar, şarkı söylerdi. Hasan Kaptan tencereyi indirir, kapağı kaldırır, dertli dertli başını sallar, artık bir şey konuşmazdı. Mustafa'nın sesi yanık, içli, acayip bir sesti. Galiba bu yalnız bir ses güzelliği değildi. Bu seste bir hastalık, gizli birtakım şeyler vardı.

Ortalık büsbütün kararıncaya, Hasan'ın gemisi deniz içinde yok oluncaya, yalnız ara sıra karanlığın içinde aranan bir projektör ışığıyla bulunup gene kayboluncaya kadar Mustafa okurdu.

Hasan Kaptan yumuşar, yumuşar:

— Hadi Mustafa oğlum, derdi, gel gel de zilliği[88] kıralım!

İstanbul külhanbeylerine has bu “zilliği kıralım!” argosundan pek hoşlanan Hasan Kaptan, gündüzün yaptıklarına pişman olmuş bir halde ekmeği koparır, bismillahını çeker, kaşığın birini Mustafa'ya uzatır, öteki kendi elinde hayal meyal gözüken tencereye girişirlerdi.

Ayda iki sefer ederlerdi. Mustafa her seferde üç buçuk lira alırdı. Her sefer dönüşü Hasan Kaptan, üç buçuğu çıkarır, Mustafa'nın avcunun ortasına sayardı. O, içinden yarım lirasını alır, ötesini:

— Kalsın sende ağa, diye kaptana bırakırdı.

Bu her ay böyle olagelirdi: Her ay Hasan Kaptan, Mustafa'nın üç lirayı kendisine emanet bırakacağını bile bile, onun avcuna parayı tekmil sayıyordu Mustafa da yarım lirasını alıp öte tarafını Hasan'a teslim ediyordu. Mustafa bu yarım lirayla gidip sakalını, şayet bir ay sonu, iki sefer dönüşüyse, saçını kestiriyor, bir gazoz içiyor, bir paket de tütün alıyordu. Mal yükleyip tekrar her zamanki iskelelerine döndükleri zaman rıhtım boyundaki hammal kahvesine, kendisi gibi dut yemiş bülbüllerden olan Çımacı İzzet'le oturup İzzet'e bir de kahve ısmarlıyordu.

Çımacı İzzet'le Mustafa'nın dostluğu kadar insanı hüzne gark eden bir şey varsa, o da Mustafa'nın akşamları söylediği türküdür.

Çımacı İzzet'le iki ellerini birbirine uzatarak bayramlaşır gibi toka ederler. Sonra bir iskemleye çökerlerdi. Bir saat mi otururlardı, iki saat mi, üç saat mi?.. Önce bir gülüşürler... Bu gülüşmekle de kalınırdı. Bu sırada İzzet:

— Döndünüz mü Mustafa? der gibidir.

— Döndük gayrik!
— Yolculuk ne zaman?
— Eh!.. On güne varmaz.
Bu gülüşmenin manası, sesi budur.
Ondan sonra ses seda çıkmazdı. İzzet tabakasını uzatırdı. Öteki dilini dişine dokundurarak, “Hayır istemem” manasına bir ses çıkartırdı. Cıgarayı sarayım da dur, ondan sonra anlatacağım, der gibi bir halle cıgarayı sarar, hele cıgarayı yakayım da ondan sonra der gibi cıgarayı yakar, cıgarasını arkaya yaslanıp içerken görenler: “Eh!.. Artık başlayacaklar. Tatlı tatlı konuşacaklar” derdi. Ayrılırlarken onları görenler tatlı tatlı konuşmuş, Mustafa, kömür aldıkları iskeleden havadisler getirmiş, Çımacı İzzet, Mustafa'ya onlar yokken burada, nahiyede olup bitenleri birer birer anlatmış sanırlardı. Yemekten sonra Hasan Kaptan, kasketini kaptığı gibi kahveye yollanırdı. Döndüğü zaman Mustafa'yı başaltının yalnız kafası ile göğsünü örten tahtası altına sokulmuş, ayakları burnu hizasında uyumuş bulurdu.
Yemekten evvel, yemek esnasında içini dolduran yumuşaklık, kahvenin kapısına kadar devam ettiği için Mustafa'nın tarafına doğru havaya bir tekme savururdu:
— İt gibi uyur, sabahleyin de benden sonra kalkar.
Pantolonunu, ceketini fırlatır, kıç altındaki adeta kamaramsı yere sokulur, düşünürdü.
Seferi üç buçuk liraya bundan âlâsını bulmak meseleydi. Bu zamanda herkesin burnu Kaf Dağı'ndaydı. Geçen seneki gemici işten çakıyordu. Kuvvetliydi de... Halbuki, ama gel Hasan'a sor bir kere... Her sefer başı on lirayı verdiği zaman o kısa burnunu kıvırıyor, Hasan'ın içi gidiyordu. Buna gelince: Hem üç buçuğa çalışıyor. Çalışıp da ne halt karıştırıyor ya, neyse!.. Yemeği pişirse, demiri çekse, yelkeni açsa, kırk kiloya kadar çuval taşısa bir kâr canım!.. diye düşünür, hem eninde sonunda... der yine düşünürdü: Ulan Mustafa'nın sesi ne özlü ses be! Allah! Allah! Bir yerden duymuştu: Veremlilerin ıslığı ile sesi çok tatlı olurmuş diye. Tevekkeli değil derdi, var bu çocukta ince hastalık!..
Sabahın karanlığında Hasan Kaptan uyanırdı. Mustafa, uyanmış olurdu ama kalkmazdı. Yalnız ustanın kalktığım, dinine, imanına sövdüğünü işitirdi. Sonra kaptanın, onun ta tepesine dikilip:
— Ulan! Şu sesin olmasa, seni bir gün bile tutmam, ama... Dediğini işittiği zaman, bu herife karşı duyduğu kinin birdenbire uçtuğunu

hissederdi. O zaman babasını hatırlardı. O babasını da böyle laflar söylediği için her zaman hüzünle, sevgiyle hatırlardı.

Bir sefer sonlarıydı. O gün öğleyin epey iş görmüş, yorulmuştu.

Akşama doğru Mustafa, kayığın küçük sandalını alarak balık tutmaya gitmişti. Bir kırlangıç, bir hanos, bir iki de güneş balığı yakalamış, balıkları güzelce ayıklamış, haşlama yapıyordu. Hasan Kaptan, kahvedeki cimdallısından bir ara dönmüş, tencerenin kapağını kaldırıp doya doya koklamış:

— Yaşa ulan!.. demişti.

Gün adamakıllı kararınca yemek hazırdı. Hasan Kaptan o akşam biraz geç dönmüş, kafası yarı bulutluydu. Yemek yerken keyifli keyifli söylendi:

— Yaşa hafız yaşa!

Bu “yaşa hafız yaşa!” cümlesi biraz sonra Mustafa'nın hiç sormadan, gazele başlaması için bir girizgâhtı. Yemeği çabuk yediler. Kaptan rakı içtiği zaman şarkı dinlemesini pek severdi. Mustafa, serenin dibine çömeldi.

Tam okumaya başlamış, tam Hasan Kaptan ahlarına girişmişti ki bir gölge kayığın önünde belirdi. Mehtaplı bir geceydi. Mustafa geleni tanımıyordu. Hasan Kaptan tanımış, birdenbire ayağa kalkmıştı.

— Vay efendim, buyursunlar, dedi.

Gelen adam her seferde Hasan'dan alışveriş eden, iki seferde bir gidecekleri köyden bir şeyler ısmarlayan, pazarlıksız ödeyen bir yağlı kuyruktu. Mustafa şarkısını kesmemişti. Bilhassa kesmemişti: Belki adamın da hoşuna gider diye... Onlar konuşuyorlardı. Hasan Kaptan birdenbire:

— Kes ulan şu bet sesini... Şurada iki çift lakırdı edeceğiz, vay dinini be!.. diye haykırdı.

Mustafa da, yeni gelen adam da Hasan'ın bu cümlesinin hitamında[89], müthiş bir karanlığa saplanmış, bir dakika süren korkunç bir sessizlik duydular. Sonra gene deniz hışırdamaya, meltem esmeye, uzaktan gramofon sesleri gelmeye başladı. Bu müthiş sessizliği, Hasan Kaptan da duydu: Çünkü Mustafa'nın susması ani, hazin, garipti. Direğin dibindeki gölgesinde sallantı bile yoktu. Hasan Kaptan'ın içinden, herif öldü galiba gibi bir his geçmedi ama geçmiş olsaydı bu kadar şaşıracak, böyle bir dakika susacaktı.

Bu sükûtun sonunda Hasan Kaptan, yaptığı hareketten belli belirsiz bir pişmanlık duymuş gibi:

— Buyurun beyim; gelin yolda konuşuruz. Ben zaten kahveye kadar gidiyordum, dedi.

Hasan Kaptan, kahveden dönüşünde Mustafa'yı yatmamış, iskelenin önünde dimdik buldu.

— Ne o Mustafa, dedi, daha uyumadın mı?

Mustafa, karanlıkta başını yukarıya kaldırdı. Hasan Kaptan, bu hareketi görmedi, kayığa doğru yürüdü. Saat on bir buçuk olmalıydı. Nahiyenin ışıkları birer birer sönmüştü. Yalnız evlerde bir iki ışık, bazı sokak aralarında havaya vuran bir iki aydınlık vardı. Hasan Kaptan ceketi attı. Pantolonunu çıkardı. Sonra ceplerinde bir şeyler aradı. Küpeşteye ellerini dayayarak denize baktı. Baş güverteye doğru don gömlek yürüdü. Keyifli zamanlarındaki âdeti veçhile bir cıgara sarmaya hazırlandı. Yere çömelmişti. Neden sonra Mustafa'yı kapının dışında dimdik fark etti.

— Ne o? Bu akşam uyumaya niyetin yok galiba? Al tabakayı bir tane de sen sar.

— Yok ağa, mersi!..

Hasan Kaptan içerlemişti. Dişlerinin arasından “pabucumun tersi!” dedi, ilave etti:

— Canın isterse...

Hasan Kaptan cigarasını ateşlemişti. Şimdi kibriti söndürmeden, cıgarası ağzında, yüzü kibrite eğik vaziyette cıgarasını yaktığı halde bir müddet böylece durdu. Sonra:

— Girsene yahu kayığa, dedi.

Mustafa başını tekrar yukarıya, “yok ağa girmem!” manasına kaldırdı. Hasan Kaptan şüphelenmişti.

— Ne oldu, ne var?

Mustafa omuzlarını kaldırıp başını sağa doğru eğdi. Artık konuştu:

— Bir diyeceğim var da...

— Sabaha söylersin canım! Acelen ne?

— Yok ağa şimdi söyleyeceğim.

— Söyle bakalım; neymiş o?

— Ağam ben gideceğim artık! Şu benim paramı verirsen...

Hasan Kaptan ayağa kalktı:

— Gidecek misin? Nereye gidiyorsun? Mal daha yarı bile değil. Bir yere bırakmam. Burasını otel mi zannettin, kıraathane mi? Buraya girip çıkmak herkesin keyfine göre değil -Yumuşamak lüzumunu hissetti- Hem ne oluyor canım? Neden gidecekmişsin?

— Yoruluyorum ağam. Hastayım ben.

Hasan Kaptan şüpheli bir sesle:

— Pekâlâ pekâlâ, dedi, yarın olsun da hayrı beri gelsin. Şimdi sen gir.
— Yok ağa! Şimdi ver paramı, gidip bir ağaç altında yatarım.
— Bana bak oğlum, Mustafa! Bu kayık boşalmadan bir yere bırakmam. İstersen işte yol!.. Kalkar gidersin. Benden metelik alamazsın. Sen bilirsin oğlum?
Hasan Kaptan'ın son sözüne Mustafa boynunu büktü. “Sen bilirsin ağa” bile diyemedi. Yürümeye koyuldu. Biraz ilerdeki nahiyenin umumi helalarına doğru ağır ağır gidiyordu. Hasan Kaptan içinde, bu adama karşı öteden beri, ne zamandan beri bir kin olduğunu yeni fark etmiş gibiydi. Arkasından söylendi:
— Ah alçak herif, ah! Biliyordum senin ne mal olduğunu ya! Ulan! Ben de sana bir oyun oynayayım da... dedi, arkasından haykırdı:
— Mustafa, gel hele!
Mustafa koşarak geri döndü. Hasan Kaptan elbiselerinin bulunduğu kıç tarafa doğru ilerlemiş, bir mum yakmış, cüzdanından paraları çıkarmış, sayıyordu.
— Al bakalım hakkını, dedi, üç lira da fazla. Şimdi defol!
Mustafa paraları aldı. Bu sefer:
— Hakkını helâl et, ağam! dedi.
Hasan Kaptan hırslı.
— Haram olsun, diye mırıldandı.
Mustafa hızlı hızlı uzaklaştı. Hasan Kaptan bir cıgara daha yaktı, uzakta ışığı hâlâ yanmakta olan bir yere sabit bir nazarla baktı. Bir şeyler mırıldandı. Alelacele giyindi. O ışığa doğru yürüdü. Burası nahiyenin polis merkeziydi. Bir masa başında bir muavinle, ayakta bir polis duruyordu. Hasan Kaptan içeriye, elinde tuttuğu büyücek bir para cüzdanını sallayarak girdi.
— Muavin bey, dedi, bizim kayıktaki gemici cüzdanı boşaltmış, kaçmış... Meydanlarda kimse yok.
Muavin:
— Ne kadar paran vardı?
— Vallahi!.. Otuz lira, eksik değil fazla... Ne olacak biz fakir insanlarız muavin bey!
— Merak etme Hasan Kaptan, nereye gidecek? Sabaha kalmaz yakalarız.
Deminki ayakta duran polis, bütün gece, ağaç altlarında Mustafa'yı aradı, bulamadı. Sabaha ilk vapura, bekçiyle beraber iskeleye koştular.

Mustafa'yı orada, iskele tamirinden kalma bir kütüğün üstünde başı iki eli arasında düşünür buldular. Üstünde otuz lira otuz sekiz kuruş para çıktı. Paranın kaptana iade edildiğini, Mustafa'nın mahkemeye sevk edilmek üzere tevkifhaneye gönderildiğini gazeteler yazdı.

İşte Mustafa'nın hikâyesi budur. Bu hikâyeyi o iki satır içinde anlatır, cebinden bir gazete çıkararak isminin bulunduğu yeri gösterirdi.

Hikmet'le Mustafa, bütün bir kışı beraber geçirdiler. Hikmet ara sıra iner, tarih kitapları bulur, getirir, okurlardı. Mustafa gene fazla konuşmazdı. Fakat eskisinden daha çok konuşurdu.

— Mahpusanede gevezeliğe alıştık, derdi.

Hikmet ara sıra İstanbul'a iner, Ziba'ya, Marika'ya uğrar, Filim Bahri'yle iki kadeh atardı. Melek, pasajdaki dükkândan, babasının yüzünden çıkmıştı. Rıza, kış günü ayakları çıplak geliyor, dükkânın karşısına dikiliyor, bir iki buçukluk almadan gitmiyordu. Melek bu sefer başka yere girmiş, izini kaybetmişti. Hikmet öğrenemedi. Yaz geldiği zaman Mustafa ile Hikmet, bir gün beraber İstanbul'a indiler. Hikmet, Mustafa'yı Ziba Sokağı'na götürdü. Ertesi sabah onu adaya göndermiş, kendisi Yüksekkaldırım'dan aşağıya iniyordu. “Şu kule tarafından gideyim” dedi.

O, Galata Kulesi'ni pek severdi. Bu Galata Kulesi'nin ona verdiği karanlık, karışık, barbar bir tarih hatırası vardı. Onun eski resimlerini görmüştü. Cenevizliler kimlerdi, güzel insanlar mıydı? Sarı, cılız, bacakları acınacak kadar ince Yahudi çocuklarından evvel, hangi çocuklar bu duvarlara durup işediler. Meşalelerle aydınlanmış bir sokaktan alayların geçtiğini, bir imparatorun öldürüldüğünü, mazgallarından lüle lüle saçlı Ceneviz çocuklarının başlarını çıkardıklarını, karanlık sokaklarda bol şarap içilip o zamandan beri kına girmeyen bıçağın çekildiğini görür gibi olurdu. Böylece Hikmet bugünden dünü canlandırırdı: Gene böyle fakir mahalleler Galata Kulesi'ni çepeçevre sarardı. Gene böyle bacakları acınacak kadar eğri, ince yavrular gelir, kule dibine işerlerdi. Akşama, gene böyle garip, korkunç bir dev gölgesi kule dibinden uzaklara doğru inerdi. O zamanlar böyle fenerler de yanmazmış. Karanlık buradan, perde perde helezonlar halinde yayılır, gidermiş. Bu mimarisiz, çirkin fakat heybetli barbar bina, ona her zaman Cenevizlileri, Bizanslıları, birbirine girip çıkmış, zayıf, garip insanları hatırlatır. Köşklüler bağırır, kırmızı, büyük tulumlar yangın

istikametinde sallanırlar. Büyük, ejderha yangınlar duvarlarını kıpkırmızı etmiştir. Yukarıdan kendini kapıp koyverenler, mazgallarından can havliyle bağıranlar, meşaleler, karanlıklar, muharipler, Yeniçeriler... Nihayet sarı çilli Yahudi kızlarının dar merdivenlerinde moda Paris şarkıları söyledikleri yeni günler... Hep aynı istikamette, fıkara, uzun, kalın, helezon helezon akşamlara karışış!.. Ya bu sisli havada onun sanki yeniden tarihe karışıyormuş gibi kaybolup gözüküşü...

O Galata Kulesi'ne bu kadar hayrandır.

Eskiden tam kulenin karşısında borusu kırmızı, yeşil bir gramafon haykırır, bir vardakosta[90] madam garsonlarına emirler verir, bahçenin içinde çığlık çığlığa kahveci çırakları seslenir, siyah fesli, kestanerengi gözlü, kara bıyıklı külhanlar afi keserdi. Sonra akşam olur; karanlık, mazgallardan, küçük kule kapısından çıkar, perde perde, döne döne, dans eder gibi daireler çizerek dağılırdı...

Kulenin kapı karşısı yoldan inmeye başladı. Sis, bulut gitgide artıyor, boğucu bir hava Galata'nın o civelek, sevimli, muhtekir[91] gürültüsünü bastırıyor, bu boğucu havaya, ezici sese rağmen yine hayat izleri apaçık, sesler yine ince, yine aldatılanlar aldatanlar memnun bir haldedir gibi geliyordu. Havadan olsa gerek!.. Yol ağzındaki işaret memuru büyük damlalarla terliyordu. Elinde mendili mütemadiyen alnını silmekteydi. Hareketleri yavaş, sessizdi. Neredeyse onu da bir uyku bastıracak, orada taşların üstüne çöküp işaret veremeyecek, her şey uyku içinde yürüyüp gidecekti. Köprüye doğru yürüdü. Kadıköy İskelesi bir kaplıca gibi tüten denizin içinde ona ılık hisler verdi. İçeriye girdi. Burası alacakaranlıktı. Elektrikleri yakmamışlardı. Vakit öğleye yaklaşıyordu. Pencereler harp dolayısıyla karartılmış olduğundan müthiş bir karanlık içinde kalabalık kaynaşıyordu. Bazı açık pencerelerden, adeta boyalı, kirli sarı bir iki ışık giriyor, üç adım sonra sönüyordu. Tren, vapur yolcuları konuşuyorlar, bekleşiyorlardı. Kenardaki kanepelerdeyse belki de hiçbir yere gitmemeye karar veren insanlar düşünüyorlardı. Boş zannettiği bir kanepeye çöktü. Gözleri karanlığa daha alışmamıştı. Yanında birisinin uyukladığını, neden sonra fark etti. Bu bir genç adamdı. Kırmızı, ıslak bir yüzü vardı. Dudağının soluk rengini bile fark ettirecek kadar rengi bir tuhaf kırmızıydı. Kısa ceketinden bir köylü mintanının çizgileri fark ediliyor; çok çalışmış, şiş, büyük bir elin üstünde parıl parıl tüyler yanıyordu. Alnındaki sıra sıra ter damlalarını da görebildi. Adam korkunç bir yorgunlukla uyuyordu. Yüzünün öteki yarısı karanlığın içinde, Hikmet'e yüzü ancak bu kadardır

zannını verdirecek kadar kaybolmuştu. Yanakları daha tüysüzdü. İri geniş omuzları vardı. Ortalığı süpüren bir adam yaklaşıp uyuyanı dürttü:

— Haydi bakalım, dedi, burası miskinhane değil... Nereye gideceksin sen?

Uyuyan cevap vermedi. Ağzından sızan salyasını yeniyle sildi. Büyük, meyus gözlerini açıp ortalığı süpüren hademeye boş boş baktı. Sonra yanı başındaki Hikmet'e döndü. Hikmet yarısı yok zannettiği bu yüzü tamam olarak gördü. Bu bir Boşnak veya Rumelili, bir Pomak çehresiydi.

Hikmet, bu uyuyan insanın güzel bir insan olduğunu zannetmişti.

Hayır, genç adam çirkin, hatta biraz bön, fakat yapı cihetinden sağlamdı. Galata Kulesi'ne benziyordu. Gözlerinin içinde yeis, hayret, hâlâ rüya vardı. Adam gülümsedi. “C...” kazasındandı. Kimsesi yoktu. Değirmende çalışırdı. Değirmen kapanmış, iş bulmak üzre yollara çıkmıştı. Yürüye yürüye İzmit'e kadar gitmiş -Hikmet üç yüz kilometreden fazla dedi-. Orada akrabalarında dört gün misafir kalmıştı. Ufak bir iş de bulmuş, istasyonda valiz taşıyordu. Altmış, bazen yetmiş kuruş aldığı oluyordu. Fakat hiç almadığı da olurdu. Çünkü oranın hamalları -her yerin hamalları gibi- yabancıyı pek sokmuyorlardı. Velev ki insan pek dişli olsun!.. Bu hamallar, adeta onu köpekler gibi yiyeceklerdi. Akrabası dediği de pek uzaktan, suyunun suyu değildi hani! Öz teyzesiydi. Sırtı sıra üç gün taşıyacak bavul bulamadığı bir gün: “Sana bakamam” dedi, “git...”

Gene yürüye yürüye gelmişti. Dün, bütün gece uyumamıştı.

— Burada senin bildiğin bir iş var mı?

Hikmet:

— Nereden olsun? Ben de aylağım! deyiverdi.

— Fena... dedi, sonra:

— Ah! dedi. Hele bir kur'am gelsin. Hakikatte bir senem kalmıştı ama ne faydaki küçük yazdırmışlar, üç yaş küçük ağabey!

Sustular... Sıcak, ağırlık büsbütün havayı kuşatmıştı. Açık pencereden korkunç bir elektrikli hava içeriye doluyordu. Müthiş ter kokulu kadınlar, pis bir kundura kokusu, yakın aptesthanenin keskin idrar kokusu bütün salonu oturulmaz bir hale getirmişti.

Genç adam:

— Güç... güç... iş bulmak güç, uykusuzluktan ölüyorum! Bir yere çöktüm mü kendimden geçiveriyorum. Hava da ne ağır, çok ağır... değil mi?

— Yatacak yerin var mı?

Nereden olacak baba?..

— Bana bak oğul, dedi Hikmet -birdenbire aklına gelmiş gibi- seni akşamüstü burada bulayım. Bir şeyler yapmaya çalışırız.

Hikmet cevap bekler bir halde düşünüyordu. Bu bir dakikalık susuştan istifade eden genç adam, peki, diyemeden uyumuştu. Yüzü gülümser gibiydi. Hikmet, genç adama müthiş korkulu bir düşünce içinde baktı: Kimsesizlik, evsizlik...

Bunları çok iyi tatmıştı. Hem de şu adamdan daha çok küçükken... Fakat şimdi bu halden öyle öyle ürküyordu ki...

Koca İstanbul şehri... Akşam olunca kule dibinden halka halka dağılan karanlık, boş, uzak sokaklar, kırık camekânın içinde karıncalı börek satan adamın etrafına dizili çırılçıplak, yaralarına çamur merhemi sürülmüş serseri çocuklar...

Kendisi de kışlık kalın elbiseli “C...” kasabalıyla börekçinin önünde, çocukların arasında...

Hikmet'in kendisini, o zamanki hayatı nasıl hiç ürkütmemişse bu delikanlıyı da hayat ürkütmüyordu. Şurada bir kanepenin üstünde, derdini şöyle üstünkörü anlatmış, şimdi bir tebessümle uyuyordu. Hikmet, “Ya akşama gelip de şu delikanlıyı bulamazsam?” diye düşündü. Cebinden bir lira çıkarıp genç adamın cebine atmak istedi. Sonra bu fikirden vazgeçti. Ağır ağır, belini tutarak ayağa kalktı.

— Of be! dedi. Biraz hava alayım, Gülhane'ye kadar uzanayım.

Hava ağır ağır açılıyor. Haliç'ten esen bir rüzgâr, sisi, bulutu önüne katıp sürüyordu. Gökyüzünde yer yer çürük halinde mavilikler peyda oluyordu. Sisin içinde de zerre halinde altınımsı bir şey vardı. Gülhane Parkı'na kadar ne düşündüğünü bilmeden Eminönü, Bahçekapı, Sirkeci'yi geçip gitmek o kadar tatlı bir şeydir ki!.. Görmeden, işitmeden, hatta yürümeden; bir bilmece içinde gibi yürüyüp, işitip, görüp gitmek... Hikmet o bilmeceyi hatırlamaya çalıştı: (Bir köprüden üç kişi geçmiş; biri yürümüş, görmüş geçmiş; ötekisi yürümeden geçmiş; üçüncüsü ne yürümüş, ne görmüş; ama geçmiş...)

Gülhane Parkı'na vardığı zaman atlas gök pırıl pırıldı. Böcekler uçuşuyor, sinekler yükseklere inip çıkıyor, ağır, yapışkan, bir adamın ağzından kalkıp öteki adamın dudaklarının kenarına konuyorlardı.

Kanepelerde kafaları, kanepelerin arkalığından çok geriye düşmüş, ağızları bir karış açık, bacakları upuzun gerilmiş adamları burada da bahçıvanlar uyandırıyordu. Bir kanepeye yaslandı. Bacaklarını o da gerdi. Uykusu olduğu için değil, zevkinden ağzını açtı. Kafasını gökyüzüne dikti.

Atlas gökyüzünde bir kuşu kovaladı. Biraz sonra bir cıgara yaktı. Yanı başındaki kanepede oturan adamı şimdi fark etmişti. Bu da on yedi, on sekiz yaşlarında, bir gözü şaşı, üstü partal içinde, başı kabak tıraşlı birisiydi. Dikkatle bakınca tanıdı. Bu, bundan beş ay evvel mülk sahibinin yazıhanesinde Hırant'la beklerken gördüğü hanın kahveci çırağıydı. Bu çocuğun o zaman, ıslak gibi esmer bir rengi vardı. Bu yılık gözü, o zaman hiç de sevimsiz değildi. Şehla denemezdi ama, zaman zaman, onun şenliğinden, kedersizliğinden, şakrak sesinden, uzun kumral saçlarından bu şaşı göze bile bir sevimlilik gelir, onun altıncı kattan aşağıya, bir zil sesiyle:

— Mösyö Marko'nun kahvesi sade olsun... Bir ıhlamur yap Seyfullah Bey'e! diye haykırdığı zaman insan gençleşir, çocuklaşır, koca tüccarlar bile onu severler, ona:

— Çıngıraklı Hasan, derlerdi.

Sonra, bir zaman, sesi kartlaşmış, yüzü ergenlik bağlamış, iki nefeste çıktığı altı katı, yirmi nefeste çıkamaz olmuştu. İşten çıkarmışlar, yeni çırak almışlardı. Ondan sonra bu çocuğu iki defa daha görmüş, bir daha görememiş; hatta unutmuştu.

— Kâzım Ağabey'in işi bozulmuştu. Bana öyle dedi, bilmem? Beni çıkardı. Sonra başka yerde iş buldum. Biraz da orada çalıştım. Üç aydır işsizim. İhtiyar bir ninemden başka kimsem yok. Bir eniştem var, galiba Çanakkale tarafından bir yerde, memur. Epey de para alıyormuş, yetmiş beş lira!.. Yazıyorum -biraz yardım etsin diye- cevap bile vermiyor. İhtiyar tütün içer; götüremiyorum ki... Ev sahibimiz bereket iyi kadın, ona ekmek veriyor. O da yetmişinden sonra onun bulaşıklarını yıkar. Bir evimiz vardı. Ablamın gelin olacağı vakit Hüsnü Kalfa'ya üç seneliğine kiraya verdik. Parasını peşin aldık. Ninem bir kâğıt imzaladı. Evimiz şeydedir... Üsküdar'da “B...” Çıkmazı'nda, 1 numaralı hane. Şimdi olsa on, on iki lira aylık getirir; bize de yeter! Üç sene çoktan bitti ama, içindeki herif ev benim diyor. Kocakarıya yutturmuşlar: Evi onların üstüne devretmiş.

— Nasıl olur canım? Muhakkak satmıştır kocakarı! Yoksa insanın malını kimse zapt edemez.

— Belki de satmıştır da bana söylemiyor. Ama satmadı, satsa söyler, benden mi korkacak? Aptaldır, kandırıvermişlerdir. Akşam olmuyor mu, en çok ona cıgara götüremediğime üzülüyorum. Allah razı olsun, ev sahibi yiyecek veriyor ona. Ben aç da gezsem ziyanı yok! Deri fabrikasında iş var, dediler, adam almışlar... Şurada, Sirkeci'de çimento işine amele lazımmış, zor işmiş... Yahut da çocuk diye beni beğenmediler. Pek ağır işmiş... Arkam

kimsem yok ki... Üstümde bu elbiseden başka da yok. Şu halime bakın! Bana kim bakar, kim iş verir? Aynada kendimden ben kendim korkuyorum.

Hakikaten bakılamayacak kadar it, külhanbey halliydi. Şaşı gözü keskin bir ışıkla yanıyordu. Üç numarayla kesik, az bir şey büyümüş, parça parça kabarmış, dikilmiş saçları, yüzüne korkunç, deli, hırsız manalar veriyordu. Yalnız sesi yumuşak, mazlum, yüreğinin bütün ifadesi, sessizliği, iyiliği, sakinliğiyle doluydu. Ama insan, bu çocuğun eski iyi, temiz halini bilmese, bu sesten içini nasıl anlardı? Bildikten sonra, evet... Hikmet cebinden çıkarıp otuz beş kuruş verdi. Birdenbire beklenmeyen bir şey oldu. Bu ağlamayacak kadar keskin, sert, haşin çocuk yüzü, birdenbire bir yağmur gibi ağlamaya başladı. Damlalar, dudaklarının kenarlarında gezindi. O dilini çıkarıp bu mayii yaladı.

Bu sefer Hikmet büsbütün şaşırmıştı. Cebinden bir lira çıkardı.

— Ver otuz beşi bana, dedi.

Bir lira verdi. Şimdi çocuk gülümsüyordu.

— Nineye cıgara götürürüm akşama. Kalanıyla gazete satacağım, Allah senden razı olsun!.. Öpeyim elini.

— Bırak bu dilenci ağızlarını, dedi Hikmet.

Çocuk, hızlı, paytak adımlarla parkın kapısına doğruldu.

Hikmet ardından bağırdı:

— Nineye uğradıktan sonra akşamüstü Ada İskelesi'ne gel. Söyleyeceklerim var... Balıkçılık yapar mısın?

— Yaparım, gelirim ağabey. Peki ağabey! dedi, yürüdü.

İşte o zaman gökyüzünün yeniden kapandığını, sıcak bir yağmurun bol damlalarla yağmak üzere olduğunu fark eden Hikmet de parkın ta içerisine doğru yürüyüşüne devam etti. Bol, sıcak bir yağmurda kasketinden sular akarak gezindi, durdu.

Şimdi dört kişi olmuşlardı. Yaz, Mustafa'nın dediği gibi, yiyecekten yana pek dar, ama güzel geçti. Marika cumartesi günleri erkenden damlıyor, pazartesi geç vakit dönüyordu. Bütün yaz, hemen hemen hadisesiz geçti. Yalnız Rumelili Recep'le Çıngıraklı Hasan arasındaki ufak hadise müstesna: Marika'nın o pazartesi yattığı yerden kalkıp Hasan'ın yanma gitmesine Recep fena halde içerlemişti. Ne Hikmet, ne de Mustafa, Marika'ya bir şeyler söylediler. Fakat Recep'i kenara çekip fena halde haşladılar. Recep'e, Marika'nın da nihayet bir arkadaş olduğunu anlatmak kolay olmadı. Marika'nın canı kiminle beraber oturmak çekerse onunla otururdu. Bu adanın kıyılarına kıskançlık giremezdi.

Bu, bir kadının dört kişi tarafından paylaşılma hadisesinin açığa vurulmasıydı. O zamana kadar kimse -bildiği halde- bu vaziyetten ötürü yüzleşmek mecburiyetini duymamıştı. Bu vaziyetiyse Marika idare ediyor gibiydi. Bu garip hadise, nasıl, ne suretle bu şekle dökülmüştü, bilinmiyor. Hatta Marika'nın hangi cumartesi gelişinden itibaren başladığı bile meçhuldü. Yalnız, bu müşterek saadetten, kimse birbirine itiraf etmiyordu ama, bir hadisenin çıkacağını da seziyordu. Hikmet'se Marika'nın bu dört dostu şefkatle besleyecek, hiçbirine, ötekini tercih ettiğini hissettirmeyecek halini adeta beğeniyordu. Recep'le ta adanın öteki ucunda balığa gittiklerini, Çıngıraklı Hasan'la öğle uykusunu nar ağacının altında uyuduğunu görüyor; Mustafa'yla mehtaplı gecede şarkı söylediğini duyuyor; üzüntüyle karışık tuhaf bir saadet hissediyordu. Yalnız, geceleri bitişik, Melek'in eskiden yattığı odada, onun ayak seslerini, şarkı söylediğini duyuyor, bazı geceler:

— Marika gel, oturalım, diye sesleniyordu.

Marika bazen hiç cevap vermez, bazen:

— Sen buraya gel, derdi.

O zaman ahırda yatan üç kişiden hiçbiri cesaret edip bu odaya giremezdi. Fakat Marika isterse, uyku tutmadığı zaman, Hasan'la veya Recep'le oturmaya giderdi.

Bu böyle devam edip gidecekti. Fakat o gece Recep, Hasan'ı baldırından hafifçe yaraladıktan sonra Marika bir daha Ada'ya uğramadı.

Zaten yağmurlar başlamış, sonbahar erken gelmişti. Recep bir müddet ortadan kayboldu. Sonra kendi kendine bir gün perişan bir halde döndü. Hasan'ın yarası iyi olmuş, bastonla dolaşabiliyordu. Sarıldı, Hasan'ı öptü.

O zamana kadar Hikmet'in parası, Mustafa'nın Burgaz İskelesi'nde hamallığıyla dara dar geçiniyorlardı. Yaz ortalarında çok sıkışmışlar, Çıngıraklı ile Recep de boğazı tokluğuna karşı adada bir iş bulmuşlardı. Akşamları sandala binip tekrar Hikmet'in yanına dönerlerdi.

Sonbaharla beraber gene Hikmet'in parasına kaldılar. Yaz kahveleri kapanmış, hamallık sökmez olmuştu.

Bir ay pek sıkıntı çektiler. Hikmet İstanbul'a hiç inemez oldu. Aylığını almaya indiği bir gün kendi nefsine beş para harcamadan Ada'ya döndü. Hektor'u müthiş neşeli buldu. Burnunu güzel bir et kokusu sardı. Tahta masanın üzerinde güzel bir sofra hazırlanmıştı. Rakılar, mezeler, sardalyalar, şiş kebapları, her şey hazırdı. Hikmet'e, balığa gittik, dediler.

Dört kişilik grubun birden hali vaziyeti değişmişti. Hemen her akşam içiyorlar, etler yeniyordu. Hikmet sabahları para vermeye kalktığı zaman:

— Canım Hikmet Ağabey, biz de artık çalışıyoruz. Bu kadar zaman, bize sen baktın, Allah aşkına kalsın, diyorlardı.

Hikmet, şimdi haftada bir iki defa, İstanbul'a inebiliyordu. Bir zaman geldi ki, aylığı olan kırk lirayı yalnız kendi nefsine harcadığını fark etti. Hemen hemen her gün İstanbul'a iniyor, dönüşte sofrayı hazır buluyordu. Bir gün:

— Çocuklar, dedi, sahi balık para mı ediyor?

— Ne diyorsun be abi? diyorlardı. Elmas fiyatı!..

Güzel bir ilkbahar sabahıydı. Daha çok erkendi. Kimse kalkmamıştı. Hikmet sevinçli, şarkılı uyandı, gerindi, giyindi. Evvela İstanbul'a inmeyi, Ziba'da Filim Bahri'nin Kahvesi'ne gitmeyi, sonra Melek'i aramaya koyulmayı düşündü. Esnedi. Fidelere su verdi. Sarnıcın sarı, yeşil, buz gibi suyuyla yüzünü, ayaklarını yıkadı.

Binaya doğru yürürken, yakınlarda iki çifte bir sandalın adaya doğru ilerlediğini gördü. Hektor olanca hırsıyla bağırıyor, öteye beriye çılgınca koşuyordu.

Sandaldan sesler işitildi.

— Köpeği bağlayın, anlaşıldı mı?

— Duyduk, duyduk, dedi Hikmet.

Ellerini güneşe siper ederek baktı. Kayıktaki adamlardan ikisinin üstleri pırıl pırıl parlıyordu. Kendi kendine:

— Bunlar resmi yahu! diye söylendi.

Bir komiser ile iki polis, karaya ayak bastılar. Hikmet'in yüzüne bakmadan binaya doğru yürüdüler. İçeriyi dolaştılar. Hikmet arkalarından şaşkın şaşkın geliyor, Hektor'a, “sus ulan!” diye bağırıyordu.

Komiser sordu:

— Siz burada kaç kişisiniz?

— Dört kişiyiz, efendim.

— Ötekiler nerede?

— Yukarıda eski domuz ahırı var, orada yatıyorlar.

Komiser:

— Düş önüme, dedi.

Ahırın bulunduğu tepenin eteğine vardıkları zaman yalnız Mustafa don gömlek kapının önünde gözüktü. Onları görünce içeriye girdi. Biraz sonra ayağına bir pantolon giymiş olduğu halde çıktığı, aşağıya, öteki sırta doğru koştuğu görüldü. Polislerden biri arkasından seğirtmişti. Otların arasında kayboldular. Bir silah sesi işitildi. Mustafa müthiş bir küfür savurdu.

Hasan'la Recep de yakalanmıştı. Mustafa sandala doğru kaçarken ayağından vurulmuştu. Karakolda uzun boylu sıkıştırıldılar. Mustafa nihayet itiraf etti:

— Efendim, Bekçi Hikmet'in bu işten haberi yok. Ben düşündüm. Bu arkadaşları da ben kandırdım. Büyükada'dan üç, Heybeli'den de altı köşk soyduk.

— Evelisi akşamki Kınalı macerası kimin?

Mustafa:

— Onu vallahi biz yapmadık, bilmiyoruz, dedi.

Hikmet hiç ses çıkarmıyor, gözleri Mustafa'da, hayretle bakıyordu. Mustafa bir aralık:

— Affet abi, dedi.

Hikmet cevap vermedi. Polislerin yazdığı bir ifadeyi okumadan imzaladı. Ellerini iplerle bağlayıp götürdüler.

Hikmet, kışın kaç defa bu küçük adadaki sessiz, sakin fakat müthiş surette sıkıcı hayatı bırakmak istemişse aklına hep işsizlik gelmişti. Recep'le Çıngıraklı'nın o haziran gününde birinin Kadıköy İskelesi'nde, ötekinin parktaki halleri gözünün önüne gelmiş, bir türlü İstanbul'a indiği zaman iş aramaya teşebbüs etmeye kalkışmamıştı. İstanbul'a her inişinde, motorlarda bir iş bulayım kararıyla inmiş, fakat Filim Bahri'nin kahvesinde kararını unutmuş, bir gece İstanbul'da kalmak, ona uzletinin güzelliğini hatırlatmış, uzlete alışmanın verdiği hazlı tembelliği üzerinden atamamıştı.

“Böyle olacağı belliydi” dedi kendi kendine, “insan denilen mahluk yalnız edemez. Yalnız kalırsa aklına ya delilik ya fenalık gelir. Bu işte çocukların kabahati yok; kabahatin büyüğü bende... İnsan etrafındaki ne olursa olsun, ne cife[92] olursa olsun, insanlardan kaçmamalı...”

Fakat Mustafa'ya fena kızıyordu.

“Ötekilerin kabahati pek yok diyelim. Ya bu Mustafa haininin?..

Acaba öteki hırsızlığı da? Zannetmem... Öteki hakikaten Hasan'ın bir namuzsuzluğuydu, bir iftiraydı. Bu muhakkak, fakat ya bu n'oluyor?”

Mustafa'ysa derin bir sükûta dalmıştı. Eskiden mahcup olduğu için, daha doğrusu konuşacak lafı olmadığı için susan Mustafa, şimdi konuşacak lakırdısı olduğu için derin bir sükûta dalmıştı. Artık ondan laf almaya imkân yoktu.

O zamana kadar Hikmet, Mustafa'ya bir kelime söylememişti. Mustafa da garip bir donukluk içindeydi. Hikmet'in kendisine gözü deyince kaçmasından fena oluyordu. Ağlayacak gibi oluyordu.

Mahkemede cezayı yiyip dönerlerken Hikmet'in yüzü sarı, keskin, buz gibi soğuktu.

Kelepçeye yan yana takılmışlardı. Mustafa yan gözüyle mütemadiyen Hikmet'e bakıyordu. Nihayet Hikmet de döndü. Onu evvela hırsla, hiddetle süzdü. Fakat sonra, birdenbire içinden neler geçti bilinmez -Belki de sahradan bir nehir geçmiştir- iki parmağıyla Mustafa'nın birkaç parmağını yakaladı, sıktı, sol gözünü de kırptı.

Mustafa, eskiden beri, söz söylemeden yapılan manalı hareketlere, lafı nihayet anlaşılmış bir dilsiz sevinciyle bayılırdı. Mustarip yüzü değişti. Hikmet, onun senelerden sonra vagon penceresinden deniz görmüş bir deniz kenarlı ruhuyla ferahladığını hissedip gördü.

Mustafa konuştu da:

— Hikmet Ağabey, dedi, pardon!..

Hikmet gülerek başını çevirdi.

— Eh... dedi, sen de!

Mustafa'nın, Hasan'ın, Recep'in Hikmet'i kurtarmaya çalışmaları beyhude olmuş, cezanın çoğunu Hikmet yemişti.

Günlerden bir gün mapusane kapısından Rıza girdi, Hikmet onu koğuşa aldı. Şiltesine oturdular. Rıza derdini kısaca anlattı:

— Sarhoşlukla cam kırdım. Karakola götürdüler. Orada da sövüp saymışım. Oranın da camlarını indirmişim. Vallahi yaptığımı biliyorum ama, neden yaptığımı bilmiyorum, diyordu.

Sonra gene kısaca Melek'ten havadis verdi:

— Önce pasajdaymış; sen gitmişsin ya, bana söylemedin. Ben buldum ama sonra... Bize para verdiği için rahatsız oluyormuş küçük hanım! Başka bir yere girdi. Orada da buldum. Bir aralık Ankara'ya gitmiş, dönmüş gene buldum. Bu sefer de bir herifle beraber üzerime yürüdüler. Gitmeye ara verdim. Geçenlerde ne olursa olsun dedim, uğradım, yok... Koydunsa bul!.. Çıkmış oradan. Bu sefer izini kaybettim. Aksilik, öteki ustası, yani son gittiği yerin ustası da dükkândan çıkmış. Bütün İstanbul'u arayacak değilim ya!.. Artık onu bulamam. Çocuğu olmuş biliyor musun? Burnuma çocuğun kokusu geliyor, Hikmet, ufak çocuklar ne güzel kokarlar, kim bilir?..

Bir geceydi. Rıza nereden bulmuşsa bulmuş bir esrarlı cıgara bulmuştu. Hikmet iki nefes çekmiş, Rıza'ya vermişti. Rıza da gırtlağı şişerek, yanakları çukurlaşarak bu cıgarayı emmişti. Şimdi Hikmet'in yanındaki kırbada can çekişir gibi hırlıyordu. Bir ara, Hikmet de kendini fena hissetti. Rüyada düşer gibi bir yere düştü.

— Baba, baba, dedi.

Rıza gözlerini açmıştı. Gözbebekleri iğne ucu kadar küçülmüş, yüzü sararmış, dudakları hasta dudağı gibi belermişti. Görmeden yahut da birçok gördüğü şeyler arasında tek hakikat olan Hikmet'e bakıyor. Gözleri, kahverenginin içindeki topluiğne ucu kadar mor gözbebeği, Hikmet'e bakıyordu.

— Ne var Hikmet, dedi, sen de mi fenasın?..

— Sen fena mısın?

— Yook, dedi.

— Baba, dedi Hikmet -laf olsun diye- ben bizim Medarı Maişet'le batıyor gibiyim...

Kondos cevap vermedi. Hikmet, bu laf olsun, gülelim diye söylediği cümleden yürüyerek sonbaharda Medarı Maişet'in sahibine makinistlik teklif ettiği zaman herifin onun yüzüne manalı manalı bakıp:

— Siz orada, karşıda rahatsınız. Motorcum da iyi adam, yapamam Hikmet, hem sen artık çalışamazsın... dediğini hatırlıyor. Sonra birdenbire artık uyduruyordu:

Herifin fikrini değiştirdiğini, onu adadan çağırttığını, motora bindiğini, öteki arkadaşların eşyalarını toplayıp adadan gittiklerini, Hektor'u Hırant'a emanet ettiğini, Hektor'un uluyuşunu uzun müddet işittiğini duyuyor, içini bir boşluk sarıyor, bir şeyden korkar gibi oluyor, bu sırada Medarı Maişet motoru iki bin çift balıkla ağır ağır başından suya dalıyor... Hikmet arkaya doğru kaçarken sıcak bir suya gömülüyordu. Silkindi, biraz kendine gelmişti.

“Ne oluyorum, rüya mı görüyorum?” diye sordu. Bu lafı kendi kendisine söylediği halde, Rıza, nasıl işitmişse cevap veriyordu:

— Yok Hikmet, rüya görmüyorsun, dalgadasın!.. Bak ben de ne görüyorum biliyor musun?

Gözlerini, tavanda bir ışığa dikerek anlatıyordu:

— Hani, yazın sonlarında, 30 Ağustos'ta bucağın parti başkanı deniz bayramı yapar. Mızıka getirtir. Çoluk çocuk yüzerler. Deniz yarışı yaparlar. Ördek yarışı falan olur. Şimdiye kadar onları gördüm. Şimdi ne görüyorum biliyor musun? Bilemezsin... İmkânı yok!.. Yağlı direk görüyorum. Don yağıyla yağlanmış uzun bir gemi direği, bir motorun ucuna bağlanmış, yağlı direğin ucunda Deniz Spor Kulübü'nün mavi kırmızı filaması var. Bu oyuna benden başka iştirak eden yok. Motora çıkıp yağlı direğin üstüne adımımı

atar atmaz, cup denize... Belki kırk defa aynı şey oluyor: Direğin üstünde üç adım atamadan... Cup! Bir aralık iki adım atmıştım, gene cup!..

Rıza gülüyordu. Birdenbire rengi kara sarı oldu. Gözlerini kapadı.

— Yahu!.. Hikmet, dedi, bu neye benziyor, bu?

— Hangisi baba?

— Bu benim boyuna yağlı direkten kaymam... O mavi kırmızı şeye yetişemeyişim?

— Bilmem ki... Neye benziyor baba?

— Vallahi!.. Bana bir şeye, bir şeylere benziyor gibi geliyor. Tutuyorum, yakaladım, tam neye benzediğini yakaladım, diyorum... Cup!.. Ne güzel kayıyor adam Hikmet... Cup!..

Hikmet artık ayılmıştı. İçinde yalnız hafif bir korku, açlığa benzeyen bir eziklik vardı. Yarı kopmuş bir ekmekten kopardı, bir testiden su içti, tükürdü.

Babası yağlı bir direkten boyuna kayıyordu. Kendisinin Medarı Maişet motoru batmıştı.

18 Temmuz 1940

Dipnotlar

[1] Geçim sebebi, geçim aracı.

[2] (Rumca) Usta ya da amca anlamında.

[3] Katkısız rakı.

[4] Sözlere ses tonu ve vurgularla etki gücü katarak yüksek sesle okuma.

[5] Akıcı olan, su gibi akan, sıvı.

[6] (Rumca) kısa boylu anlamında, (metinde) lakap olarak kullanılmış.

[7] Kendini beğenmişlik.

[8] Denge.

[9] Vevea: (Rumca) Tabii ki, elbette, kesinlikle.

[10] (Rumca) Dimitriciğim.

[11] Kadın terzi.

[12] Düzgün ve iyi konuşma yeteneği.

[13] Güherçile: Potasyum nitrat. Metinde, duvardaki birtakım lekeler, oluşumlar anlamında kullanılmış olmalı.

[14] Karadeniz yöresinde çınar ağacına verilen ad.

[15] Brovvning ve Parabellum dönemin yaygın kullanılan silahları.

[16] Nargile tütünü.

[17] Kaba dokunmuş yünlü kumaş.

[18] Yumuşak.

[19] İçgüdü.

[20] 1. İkindileyin, 2. İstanbul'da 1925’ten beri yayımlanan Rumca gazete.

[21] Abdülmecit zamanında sivil memurlar için resmi giysi olarak kabul edilen bir tür ceket.

[22] Dilekçe.

[23] Başkanlar.

[24] “Ah mavi gözlü Yunan çocuk."

[25] Gemici, işçi gibi kimselerin eğlenmek için gittikleri içkili, danslı yer.

[26] Çift halkalı bir düğümle bağlanan ve iki kanadı serbestçe sarkan geniş kravat.

[27] Düşük kalitede ayakkabı, kemer, vb. yapan ve satan kimse.

[28] Başkalaşma, başkalaşım.

[29] Celp edilmek: Getirilmek.

[30] Yaşanılan, yurt edinilmiş yer.

[31] Silindir.

[32] Bilinen, adı geçen.

[33] Hâkim olan, hükmeden.

[34] Boş, ıssız, tenha.

[35] Muhasara etmek: Kuşatmak.

[36] İhsas etmek: Duyurmak, hissettirmek.

[37] Agâh olmak: Haberdar olmak, öğrenmek.

[38] Sakınma, dikkatli davranma.

[39] Görünen, meydanda olan.

[40] Sözün kısası, özetle.

[41] Gülümseyen.

[42] Kabarık, karışık saç.

[43] Önlük.

[44] Düzgün, biçimli.

[45] İstanbul Florya semtindeki plaj.

[46] Kuzey.

[47] Sıla, yurt özlemi.

[48] Işıklı.

[49] Gökkuşağı.

[50] Karşılıklı konuşma.

[51] Kuvvetli, sağlam.

[52] İnme, felç.

[53] Bol, fazlasıyla.

[54] Emekli.

[55] Özellikle.

[56] Hüzün, keder.

[57] Temizlik, arılık, saflık.

[58] Ferik: İnsan kalabalığı.

[59] Tortulanmalar, tortular.

[60] Kurucu.

[61] Kare (biçiminde).

[62] Araştırma, (metinde) anlamak, görmek anlamında.

[63] Kasavet çekmek: Üzülmek, tasalanmak.

[64] Fırınlarda hamur yoğuran kimse.

[65] Devlete ait olan, devlet malı olan.

[66] Sanma, sanı.

[67] Sosyal, toplumsal.

[68] Âram etmek: Dinlenmek, durmak, oyalanmak

[69] Yetimler yurdu.

[70] Ekim ve kasım aylan.

[71] İnhisar etmek: Yalnız onun için olmak, onunla sınırlanmak.

[72] Oğul.

[73] Yapay, yapmacıklı.

[74] İkmal etmek: Tamamlamak, bütünlemek.

[75] (Metinde) ekleme, katma.

[76] Tıpta kullanılan tuzların ortak adı.

[77] Kendimi çok küçük hissediyorum.

[78] Tam olarak, bütünüyle.

[79] Geminin cıvadrasına çekilen üçgen yelken.

[80] Yelkenli teknelerde kıç bodoslama / kıç aynalık üzerinde bulunan direğe çekilen yelken.

[81] (Rumca) Erkek öğretmen.

[82] Den pirazi: (Rumca) Zararı yok, önemli değil.

[83] Kırıcılık, kabalık, sertlik.

[84] Cıvadra: Geminin baş tarafında ucu biraz kalkık olarak ileriye doğru uzanan, iki ya da tek parça halindeki direk.

[85] Gadir görmek: Haksızlığa uğramak, hakkı yenmek.

[86] İktifa etmek: Yetinmek.

[87] Yük, ağırlık.

[88] Soğan cücüğü.

[89] Son.

[90] Gösterişli, çalımlı, iri yarı.

[91] Vurguncu.

[92] İğrenç, tiksindirici.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] قبول [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الله [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Medarı Maişet Motoru romanının “Yolculukta” bölümünün ilk sayfasının elyazması (Sait Faik Müzesi arşivinden).

T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ
Neşriyat Müdürlüğü
Sayı: 83
695

Ankara: 194

Özet: "Medarı Maişet Motoru" adlı kitap h.

Sait Faik Abasıyanık
Bomonti Kırağı Sokak
İkbal Ap.No.4
İstanbul

3/VII/1944 tarihli dilekçeye karşılıktır:

"Medarı Maişet Motoru" adlı kitabın pullu iki nüshası alınmıştır.

Kitap hakkında gerekli muamele yapılarak netice size ayrıca bildirilecektir. Saygılarımı sunarım.

Neşriyat Müdürü
Adnan Ötüken

11/VIII/1944

S.S.

S.S. / S.Ö. 7/VIII/1944

Toplatılma kararı nedeniyle Sait Faik'in dönemin Yayın Müdürü Adnan Ötüken'e yazdığı dilekçe (Sait Faik Müzesi arşivinden).

BÜTÜN ESERLERİ - 10

Fotoğraf: Ara Güler

Medarı Maişet Motoru Sait Faik'in kaleminden bir ilk romandır. Henüz *Yeni Mecmua*'da tefrika edildiği sırada (1940-41) dönemin baskıcı siyasi ortamında sakıncalı bulunup roman olarak yayımcı bulmakta zorlanacak ve Sait Faik'in annesinin maddi desteğiyle Ahmet İhsan Basımevi'nden 1944'te yayımlanacaktır. Ancak dağıtılmaya başlanmışken bakanlar kurulu kararıyla toplatılan roman, kimi paragrafları çıkarılarak *Birtakım İnsanlar* adıyla 1952 yılında okuyucusuna kavuşur. İş Bankası Kültür Yayınları olarak *Medarı Maişet Motoru* üzerinde yıllardır süren sansürü kaldırıyor ve "tehlikeli" bulunarak çıkarılan kısımları koyu harflerle vererek yapıtı eksiksiz bir şekilde sunuyoruz.

Kapak resmi: Agop Arad

9 786053 320555

KDV dahil fiyatı 12 TL

